

ΕΝΟΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Τόμος Ε'

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1133

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ ΑΘΗΝΑΙ
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΡΙΘΜΟΣ

20

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΒΛΕΣΣΑ

Σ - 69 ΠΔΒ
Βιβλίο (Γεωργίου Σ.)

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Έγκριθείσα διά της υπ' αριθ. 67001/19-6-56 απόφασης
του Υπουργείου Θρησκειμάτων και Έθνικής Παιδείας

ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ
2275 1962

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ", ΑΘΗΝΑΙ

Ἀριθ. Πρωτ. 81102

Πρὸς
Τὸν κ. ΓΕΩΡΓ. ΒΛΕΣΣΑΝ

Ἐ ν τ α ὕ θ α

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 67001/19-6-56 πράξεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κ.Γ.Δ. Σ.Ε. ἐνεκρίθη διὰ μίαν διετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους 1956-57 τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὸν διενεργηθέντα σχετικὸν διαγωνισμὸν βιβλίον σας «**ΙΣΤΟΡΙΑ**» ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας διὰ τὴν Ε' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν, ὅπως προβῆτε εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ βιβλίου σας κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν οικείων Ἐπιτροπῶν καὶ μετὰ τὴν θεώρησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου ἐκτυπώσητε τοῦτο, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἔγκρισις αὕτη παρέχεται ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς διορθώσεως τῶν σφαλμάτων καὶ δύναται νὰ ἀνακληθῆ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν.

Πᾶν βιβλίον μὴ φέρον αὐτολεξεὶ τὴν παρούσαν δὲν εἶναι ἐγκυμένον.

Ἐντολῇ Ὑπουργοῦ
Ὁ Διευθυντῆς
Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἡ ἱστορία τῆς *Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας*, ἢ τοῦ *Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*, εἶναι συνέχεια τῆς *Ἀρχαίας Ἱστορίας*.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔζησαν δύο μεγάλοι λαοί, οἱ *Ἕλληνες* καὶ οἱ *Ρωμαῖοι*.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐξαιρετικὸς λαός. Δυνατοὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸν νοῦν, ἔγιναν ἔνδοξοι μὲ τὰ ἔργα των. Ἐκτίσαν μεγάλας καὶ ὠραίας πόλεις, ἐθέσπισαν σοφοὺς νόμους. Προώδευσαν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ ἀνέπτυξαν λαμπρὸν πολιτισμὸν, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν *Ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν*. Ὅλοι οἱ λαοὶ τοῦ κόσμου ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἀρχαίους Ἕλληνας.

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, οἱ Ἕλληνες ἦσαν εἰδωλολάτραι καὶ χωρισμένοι εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη. Κάθε πόλις μὲ τὴν περιοχὴν τῆς ἦτο καὶ ἓνα κράτος. Εἶχε τοὺς νόμους, τοὺς ἄρχοντας, τὸν στρατὸν τῆς κλπ. Εἰς τὰς πόλεις αὐτάς, ἰδιαιτέρως εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις, ἀνεπτύχθη ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Τριακόσια πενήντα περίπου χρόνια πρὸ Χριστοῦ, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἠνώσεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας εἰς ἓν κράτος. Ἐκυρίευσεν πολλὰς χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἵδρυσεν ἐκτεταμένον κράτος.

Μετὰ τὸν θάνατόν του, οἱ διάδοχοί του ἐχώρισαν τὸ κράτος του εἰς μικρὰ κράτη, ἔκαμαν πολέμους ἀναμεταξύ των καὶ ἐξησθένθησαν. Δι' αὐτὸ δὲν κατῴρθωσαν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν πολεμικὸς λαός. Ἐνίκησαν ὅλους τοὺς στρατοὺς τῆς ἐποχῆς των καὶ ἵδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν.

Μέσα εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν αὐτήν, οἱ Ἕλληνες ἔγιναν Χριστιανοί. Ἀργότερα ἀνεπτύχθησαν εἰς ἓν κράτος, μίαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ αὐτοκρατορία αὕτη ἔζησε 1000 περίπου χρόνια καὶ ἔκαμε πολλὰ καὶ ἀξιόλογα ἔργα.

Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ μάθωμεν πῶς οἱ Ἕλληνες, ἔγιναν Χριστιανοί, πῶς ἠνώθησαν εἰς ἓν κράτος, πῶς ἔζησαν καὶ τί ἔκαμαν εἰς αὐτὰ τὰ 1000 περίπου χρόνια. Τέλος, πῶς μὲ τὸν καιρὸν ἔχασαν τὴν δύναμιν, μαζί καὶ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἡ Αὐτοκρατορία λέγεται *Βυζαντινὴ*, ἐπειδὴ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἦτο ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία *Βυζάντιον*. Λέγεται καὶ Ἑλληνικὴ, διότι ὄλα εἰς αὐτήν, λαός, γλῶσσα, πολιτισμός, ἦσαν ἑλληνικά. Ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία εἶναι ἐπίσης ἱστορία τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, διότι εἶναι μεταξὺ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀρχαίου καὶ τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ.

1. Οί "Ελληνες

Είς τὰ ἀρχαῖα χρόνια ἔζησαν δύο σπουδαῖοι λαοί, οἱ "Ελληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι. Καὶ οἱ δύο εἶχαν εἰς παλαιότερα χρόνια πατρίδα τὰς πεδιάδας τῆς βορειοανατολικῆς Εὐρώπης. Ἄπ' ἐκεῖ κατέβησαν οἱ "Ελληνες εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Οἱ "Ελληνες ἐπρόκοψαν ἐνωρίτερα ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Ἦσαν ἄνθρωποι ἐξαιρετικοί, ὕψηλοί, ὠραῖοι, δραστήριοι καὶ ἐργατικοί. Ἐδούλευαν καλὰ τὴν γῆν, ἔκτιζαν ὠραῖα σπίτια, ἐνεδύοντο καλὰ. Ἡ θάλασσα ποὺ περιβάλλει τὴν πατρίδα μας τοὺς ἐβοήθησε νὰ ταξιδεύουν καὶ νὰ πλουτίζουν. Ἐπρόκοψαν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας, ἔκτισαν θαυμαστοὺς ναοὺς ἀπὸ μάρμαρον.

Οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες ἐδημιούργησαν σιγὰ·σιγὰ ἓνα λαμπρὸν πολιτισμὸν, τὸν *ἀρχαῖον πολιτισμὸν*, ποὺ τὸν θαυμάζει ὀλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης. Ἰδιαιτέρως θαυμαστὴ εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Αὐτὸ τὸ ἔδειξαν προπάντων εἰς τοὺς Περσικοὺς πολέμους. Ὁ κόσμος θαυμάζει ἀκόμη τὴν ὁμορφίαν, ποὺ ἔχουν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὴν σοφίαν καὶ τὴν χάριν ποὺ ἔχουν τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα. Ἐπίσης τὴν ἀπλὴν ζωὴν τῶν καὶ τὴν τόλμην τῶν διὰ τὰ ταξίδια καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα.

Τὸν παλαιότερον καιρὸν οἱ "Ελληνες ἔζων μονάχα εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀργότερα ἐπῆγαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἀκόμη ἀργό-

Ἀρχαῖος "Ελλην στρατιώτης

τερα ἐξηπλώθησαν εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Ἀπὸ τὴν Μαύρην Θάλασσαν ἕως τὸ Γιβραλτάρ ἔκτισαν πόλεις καὶ χωρία, ποὺ τὰ ἔλεγον **ἀποικίας**.

Εἰς ὄσας χώρας ἐγκατεστάθησαν οἱ Ἕλληνες, καθὼς καὶ εἰς τοὺς γείτονάς των, διέδωσαν τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν μόρφωσίν των.

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, οἱ Ἕλληνες ἦσαν εἰδωλολάτραι. Ἐλάτρευαν τοὺς δώδεκα Ὀλυμπίους θεοὺς, τὸν Δία, τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Ἀθηνᾶν κλπ. Ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἦνωσε τοὺς Ἕλληνας εἰς ἓν κράτος. Ἐκαμε τὴν μεγάλην του ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐκυρίευσε σχεδὸν ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Εἰς τὴν μεγάλην αὐτοκρατορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ Ἕλληνες διέδωσαν τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν γλῶσσάν των.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ διάδοχοί του ἐχώρισαν τὸ μεγάλο αὐτὸ κράτος εἰς μικρότερα, ποὺ ἤρχισαν νὰ μαλῶνουν καὶ νὰ κάμνουν πολέμους μεταξύ των καὶ ἐξησθένησαν. Δι' αὐτὸ δὲν κατάρθωσαν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τοὺς Ρωμαίους.

2. Οἱ Ρωμαῖοι

Οἱ **Ρωμαῖοι** εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν ἓνας μικρὸς λαός. Τὸ ὄνομά των τὸ ἐπήραν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν των, τὴν **Ρώμην**, μικρὰν πόλιν τῆς Ἰταλίας πλησίον εἰς τὸν Τίβεριν ποταμὸν, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Τὸ κράτος τῆς Ρώμης ἐδυνάμωσε, ἐνίκησε τὰς γύρω πόλεις, ἐξουσίασεν ὅλην τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐσχημάτισε δυνατὸν κράτος. Τὸ κράτος αὐτὸ ὠνομάσθη **Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία**.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ποὺ τοὺς εἶχαν γείτονας. Εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν μεγαλόνησον ποὺ εἶναι κοντὰ τῆς, τὴν Σικελίαν, ἦσαν μεγάλοι, πλούσιοι καὶ πολὺ ἀνεπτυγμένοι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, ἡ Κύμη, ὁ Τάρας, αἱ Συρακοῦσαι. Οἱ ἴδιοι οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν καλοκαμωμένοι καὶ γεροὶ ἄνθρωποι, τακτικοί, ἐργατικώτατοι, καὶ ἐκαλλιεργοῦσαν τὰ χωράφια των μὲ πολλὴν ἀγάπην.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν τὸν καλύτερον στρατὸν τῶν ἀρχαίων χρόνων. Κανένας στρατὸς δὲν ἠμπόρεσε ν' ἀντισταθῇ εἰς τὰς **ρωμαϊκὰς λεγεῶνας**, ὅπως ἔλεγον τὰ στρατεύματα τῆς Ρώμης.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐξήλθον ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐκυρίευσαν ἐκτεταμέ-

νας χώρας. Ἐπολέμησαν μὲ τὸ μεγάλο ναυτικὸν κράτος, τὴν **Καρχηδόνα**, ποὺ ἦτο εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ἔχουν εἰς τὴν ἐξουσία των ὅλην τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἐγίναν μεγάλοι πόλεμοι, οἱ **Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι**, ὅπως λέγονται, ποὺ διήρκεσαν πολλὰ χρόνια. Ἡ Ρώμη ἐνίκησε καὶ κατέστρεψε τὴν Καρχηδόνα.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐκτύπησαν ὕστερα τὴν Ἑλλάδα, ποὺ ἡ κατάστασις τῆς δὲν ἦτο διόλου καλή. Ἐνίκησαν πρῶτον τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας καὶ τὸ 146 π.Χ. ἐκυρίευσαν τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὴν Δύσει ἐκυρίευσαν τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλατίαν, δηλαδὴ τὴν σημερινὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν. Εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Τὸ ἐκτεταμένον αὐτὸ κράτος ὠνομάσθη **Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία**.

Αὐτὰ ἔγιναν εἰς τὰ 200 χρόνια ποὺ προηγήθησαν τῆς γενήσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ρωμαῖος στρατιώτης

3. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Ρώμην

Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν, ὅπως εἶδαμε, γενναῖοι στρατιῶται καὶ κανεῖς δὲν ἠμπόρεσε ν' ἀντισταθῆ εἰς τὴν ὁρμὴν των. Ὑπέταξαν πολλοὺς λαοὺς ἀκόμη καὶ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολὺ ἀνώτεροι εἰς τὸν πολιτισμὸν. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὅμως οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχαν μεγάλην ἀνάπτυξιν. Δὲν καταλάβαιναν πολὺ ἀπὸ γράμματα καὶ ἀπὸ τέχνας.

Ὅταν ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, εὗρον ἐκεῖ μεγάλον πολιτισμὸν. Πολλὰ χρόνια πρὶν γεννηθῆ ὁ Χρι-

στός, οί "Έλληνες είχαν πόλεις μεγάλας ελεύθερον πολίτευμα, έκτιζαν ώραίους ναούς και θέατρα, έκαμναν θαυμάσια άγάλατα, έγγραφαν εξαίρετα βιβλία. "Υστερα από την έκστρατείαν του Μ. 'Αλεξάνδρου, από τον καιρόν μάλιστα, που είς την 'Ασίαν και Αίγυπτον ιδρύθησαν τά έλληνικά κράτη, τά βασίλεια των Διαδόχων, όλη ή 'Ανατολή έπήρε τον έλληνικόν πολιτισμόν, Είς την 'Ανατολήν ήσαν πλούσιαι μεγαλόπολεις, ή 'Αλεξάνδρεια, ή 'Αντιόχεια, ή Πέργαμος. Είς την 'Ελλάδα ήσαν ή Κόρινθος, αί 'Αθήναι και άλλαι.

Χάρτης Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας

Οί Ρωμαίοι, λοιπόν, όταν έφθασαν είς την 'Ανατολήν, είδαν μέ άπορίαν εκείνα τά ώραία πράγματα. Τους έκαμεν έντύπωσιν ή κομψή και άναπαυτική κατοικία, ή επίπλωσις, τά ένδύματα, ό τρόπος της ζωής. Οί Ρωμαίοι ήρπαζαν ό,τι ώραιον εύρισκαν είς τάς έλληνικάς πόλεις και τό μετέφεραν είς την πατρίδα των. 'Αργότερα προσεπάθησαν νά μιμηθοϋν τους "Έλληνας. "Ηρχισαν νά κτίζουν πλουσίας και ώραίας κατοικίας, νά τάς στολίζουν, νά φοροϋν λεπτά και κομψά ένδύματα, νά κάμνουν μαρμαρίνους ναούς διά τους θεούς των. 'Ηγάπησαν έπίσης τά έλληνικά γράμματα.

Πολλοί πλούσιοι Ρωμαίοι έπαιρναν "Έλληνας διδασκάλους είς τά παιδιά των ή τά έστελλαν νά σπουδάσουν είς την 'Ελλάδα. 'Εκεί, είς τάς 'Αθήνας, είς την Ρόδον και άλλας πόλεις ήσαν άνώτερα σχο-

λεῖα, ὅπως τὰ σημερινὰ Πανεπιστήμια. Εἰς αὐτὰ οἱ Ῥωμαῖοι ἐμάνθαναν ἑλληνικὰ καὶ ἐδιάβαζαν ἑλληνικὰ βιβλία. Προσεπάθουν νὰ γράφουν καὶ αὐτοὶ ὅμοια εἰς τὴν γλῶσσάν των, εἰς τὴν *λατινικὴν*. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰσηλθεν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξηπλώθη εἰς ὅλον τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, εἰς τοὺς Γάλλους, τοὺς Ἰσπανοὺς, τοὺς Γερμανοὺς. Ἐνας Ῥωμαῖος ποιητὴς εἶπεν: *Ἡ νικημένη Ἑλλάς ὑπέταξε τὸν ἄγριον κατακτητὴν.*

4. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν

Οἱ λαοὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἦσαν εἰδωλολάτραι ἐκτὸς τῶν Ἰουδαίων. Ὁ κάθε λαὸς ἐλάτρευε τοὺς θεοὺς, τοὺς ὁποίους ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τοὺς προγόνους του. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐσεβάσθησαν τὴν θρησκείαν τῶν ὑποδούλων λαῶν. Ἔδειξαν δηλαδὴ *ἀνεξιδθησκείαν*.

Ἀργότερον ὁμως ἐγίνε μεγάλη μεταβολή. Εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν διεδόθη νέα θρησκεία, ὁ **Χριστιανισμὸς**. Τὴν νέαν θρησκείαν ἐδίδαξεν ὁ **Ἰησοῦς Χριστός**.

Ὁ **Ἰησοῦς** ἐγεννήθη εἰς τὴν *Ἰουδαίαν*, ὅταν αὐτοκράτωρ τῆς Ῥώμης ἦτο ὁ **Αὔγουστος** καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐξουσίαζαν τὴν Ἰουδαίαν. Ἐδίδασκεν ὅτι ὑπάρχει ἕνας Θεὸς ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους ὡς πατέρας. Οἱ ἄνθρωποι, ἔλεγεν, εἶναι ὅλοι ἀδελφοὶ καὶ ἐνώπιον Θεοῦ δὲν χωρίζονται εἰς ἐλευθέρους καὶ δούλους, εἰς πλουσίους καὶ πτωχοὺς, εἰς Ἕλληνας καὶ βαρβάρους. Εἰς ὅλον τὸν κόσμον πρέπει νὰ βασιλεύῃ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εἰρήνη. «Ἐλᾶτε εἰς ἐμένα, ἔλεγεν, οἱ κουρασμένοι καὶ οἱ πεινασμένοι καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω».

Οἱ ἄνθρωποι ἤκουσαν μὲ ἀνακούφισιν τὴν φωνὴν Του. Ἐπίστευσαν ὅτι μὲ τὰ παραγγέλματά Του γίνονται καλύτεροι εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ εἰς τὸν ἄλλον θὰ εὕρουν τὴν εὐτυχίαν των. Ἄλλ' οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων τὸν ἐξήλευσαν καὶ τὸν κατήγγειλαν εἰς τὸν Ῥωμαῖον διοικητὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ ὁποῖος τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον μὲ σταύρωσιν.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὅσοι ἐπίστευαν εἰς Αὐτὸν ἐκράτησαν εἰς τὴν ψυχὴν των ζωντανὴν τὴν διδασκαλίαν Του καὶ ἐφρόντισαν νὰ τὴν διαδώσουν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ **Ἀπόστολοι**. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔδειξαν μεγάλον ζῆλον, ὅπως ὁ Πέτρος, ὁ Ἄν-

δρέας, ὁ Ἰωάννης. Ἐκεῖνος, ὅμως, με εἰργάσθη με ἰδιαίτερον ἐνθουσιασμόν διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἦτο ὁ Ἀπόστολος **Παῦλος**.

Οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ διεκρίθησαν ἀμέσως ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους διὰ τὴν καλωσύνην των. Δὲν ἐσύχναζαν εἰς τὰ θέατρα ποῦ τότε ἦσαν ἀπάνθρωπα, διότι οἱ Ρωμαῖοι ἔβαζαν ἀνθρώπους νὰ μονομαχοῦν ἢ νὰ παλεύουν με ἄγρια θηρία. Συνηθροίζοντο κρυφὰ καὶ ἤκουον νὰ τοὺς ἐξηγοῦν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἔτρωγαν ὅλοι μαζύ, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ὁ ἕνας ἐβοήθει τὸν ἄλλον. Τὰς συγκεντρώσεις αὐτὰς τὰς ἔλεγαν **ἀγάπας**. Με αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες, τὰς ὁποίας ὠνόμασαν **ἐκκλησίας**.

Αἱ πρῶται χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι ἰδρύθησαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Ἀργότερα ἔγιναν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ Ἀπόστολος

5. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς Ἀθήνας

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἐκήρυξαν με ζῆλον τὴν διδασκαλίαν Του. Ἐκεῖνος ὅμως ὁ ὁποῖος ὑπερέβη ὅλους ἦτο ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ διώκτης τοῦ χριστιανισμοῦ ἔγινεν ὁ θερμότερος κήρυξ Του. Ἔκαμε μεγάλας περιοδείας διὰ νὰ κατηχήσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν νέαν θρησκείαν. Ἰουδαῖος ὁ ἴδιος, καταγόμενος ἀπὸ τὴν **Ταρσόν** τῆς Κιλικίας, ἐγνώριζε τὴν ἑλληνικὴν. Ἔδρασε με ἐπιτυχίαν εἰς τὴν Δαμασκόν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Μ. Ἀσίαν. Περιῆλθε τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔφθασε εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐνομαστή εἶναι ἡ ἐπίσκεψις του εἰς τὰς Ἀθήνας. ἡ ὁποία ἔγινε

τό έτος 50 μ.Χ. Ὁμίλησεν εἰς τόν Ἄρειον Πάγον καί εἶπεν: «Ἄθη-
ναῖοι, εἴσθε ἄνθρωποι εὐσεβεῖς καί θεοφοβούμενοι. Εἶδα πολλά
ἀφιερώματα εἰς τοὺς θεοὺς περιερχόμενος τὴν πόλιν σας. Μεταξὺ
αὐτῶν εἶδα καί ἓνα βωμὸν ἀφιερωμένον «Εἰς τὸν ἄγνωστον Θεόν».
Αὐτὸν ποὺ προσκυνεῖτε χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζετε, ἔρχομαι ἐγὼ νὰ σᾶς
τὸν κηρύξω. Ὁ Θεὸς ποὺ ἔπλασε τὸν κόσμον καί ὅσα εἶναι μέσα εἰς
αὐτόν, αὐτὸς ὁ κύριος τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς δὲν κατοικεῖ μέσα
εἰς ἀγάλματα κατασκευασμένα ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων οὕτε
ὁμοιάζει μὲ χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ μάρμαρον. Εἶναι παντοδύναμος καί
παραγγέλλει ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα νὰ μετανοήσουν οἱ ἄνθρωποι. Διότι
θὰ ἀναστήσῃ καί τοὺς νεκροὺς καί θὰ κρίνῃ ὅλους».

Μερικοὶ τότε ἐπίστευσαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καί ἓνας Ἄρεοπα-
γίτης ὀνομαζόμενος **Διονύσιος**.

6. Οἱ Ἕλληνες δέχονται τὸν Χριστιανισμόν

Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ λαὸς κυρίως ἐπίστευσε τὴν διδασκαλίαν τῶν
Ἀποστόλων καί μὲ τὸν καιρὸν πολλοὶ λόγιοι Ἕλληνες ἔγιναν Χρι-
στιανοὶ καί εἰργάσθησαν μὲ ζῆλον διὰ νὰ στερεώσουν τὴν νέαν θρη-
σκείαν. Ἦλθαν ἔπειτα τὰ παιδιὰ τῶν Χριστιανῶν, ποὺ ἐμορφώθησαν
εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καί ἔβαλαν ὅλον τὸν ζῆλόν των νὰ ὑποστη-
ρίξουν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπέκτησε μὲ
αὐτὸν τὸν τρόπον πολὺ μεγαλύτεραν δύναμιν.

Οἱ λόγιοι Ἕλληνες ἔγραψαν βιβλία, διὰ ν' ἀποδείξουν εἰς τοὺς
μορφωμένους ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ θρησκεία. Ἡ
ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐβοήθησε νὰ διαδοθῇ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, διότι
ἦτο πολὺ γνωστὴ εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Εἰς αὐτὴν ἔγραψαν
τὰς ἐπιστολάς των οἱ Ἀπόστολοι. Εἰς αὐτὴν ἐγράφησαν τὰ Εὐαγγέ-
λια. Ἀργότερα, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔγρα-
ψαν τὰ συγγράμματά των.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐβοήθησε πολὺ νὰ διαδοθῇ ὁ Χριστιανι-
σμός, διότι οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι εἰς ὅλας τὰς χώρας ἤξευραν τὰ
ἑλληνικὰ καί ἠμποροῦσαν νὰ καταλάβουν τὰ βιβλία, ποὺ ἦσαν γραμ-
μένα εἰς τὴν ἑλληνικὴν καί τοὺς ἱεροκήρυκας τοὺς ὁμιλοῦντας εἰς
αὐτὴν τὴν γλῶσσαν.

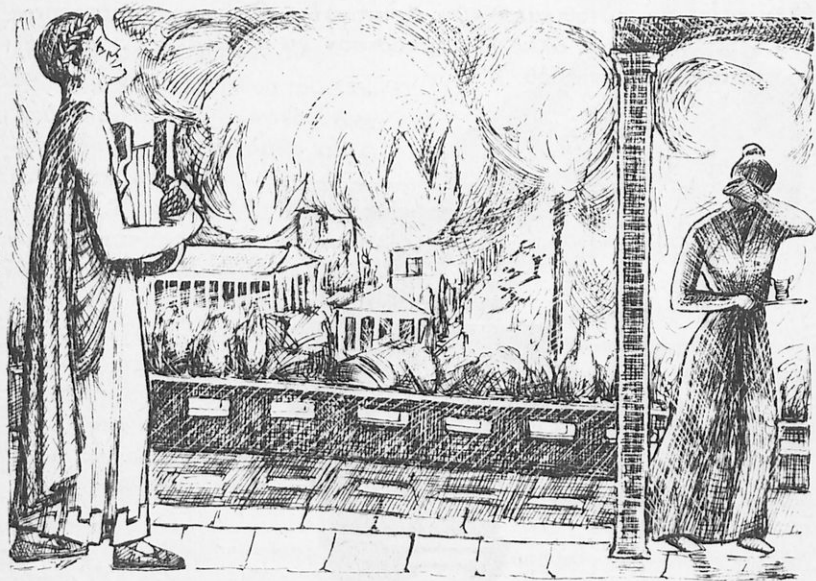

7. Διωγοὶ τῶν Χριστιανῶν — Οἱ Μάρτυρες

Ὁ χριστιανισμὸς ἐπρόκοψε καὶ διεδόθη πολὺ γρήγορα. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀηδιάσει τὴν παλαιὰν θρησκείαν. Δὲν ἐπίστευαν εἰς τοὺς πολλοὺς θεοὺς, οἱ ὅποιοι δὲν τοὺς ἔδιναν παρηγορίαν καὶ οὔτε ἐλάφρυναν τὸν πόνον των, ἐνῶ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἦλθεν ὡς παρηγορία, ὡς ἀνακούφισις εἰς τοὺς πτωχοὺς, τοὺς καταστρεγμένους, ποὺ ἐστέναζαν κάτω ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς ζωῆς των καὶ τὴν ἀδικίαν τῶν δυνατῶν. Ἀπηθύνετο μὲ στοργὴν εἰς τοὺς μικροὺς καὶ ταπεινοὺς καὶ ἐδίδασκεν ὅτι αὐτοὶ εὐκολώτερα θὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν παρὰ οἱ πλοῦσιοι καὶ οἱ δυνατοί. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ὁ λαὸς ἤκουσε μὲ συγκίνησιν τὴν νέαν διδασκαλίαν καὶ ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν. Εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρχαν Χριστιανοί, ποὺ ἔζων ἠνωμένοι ἀδελφικά.

Οἱ Ρωμαῖοι ἄφηναν τοὺς ὑπηκόους των νὰ ἔχουν ὅποια θρησκείαν ἤθελαν καὶ μέσα εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἔζων εἰρηνικὰ ὅλοι αἱ θρησκεῖαι. Εἶχον ἐννοήσει, ὅτι μόνον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν εἰς τὸ κράτος των.

Κατ' ἀρχὰς δὲν ἔδωσαν σημασίαν εἰς τὴν νέαν θρησκείαν. Ἄρ

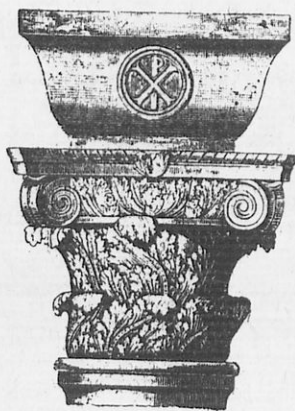
Ὁ Νέρων κατεῖ τὴν Ρώμην

γότερον ὅμως, ὅταν εἶδαν νὰ διαδίδεται καὶ ν' ἀποκτᾷ πολυαριθμούς ὀπαδοὺς, ἀνησύχησαν, διότι οἱ πιστοὶ τῆς νέας θρησκείας ἔπαυσαν νὰ δέχωνται τὸν αὐτοκράτορα ὡς θεόν. Εἶχαν ἐπίσης τὴν ὑποψίαν μήπως οἱ χριστιανοὶ ἠνωμένοι μὲ τὴν πίστιν τῶν ἐπαναστήσουν.

Ἐχθροὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἦσαν οἱ ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων καθὼς καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ὅσοι γενικῶς ἔζων ἀπὸ τὴν λατρείαν τῶν πολλῶν θεῶν, ὅσοι π. χ. κατασκεύαζαν ἀγάλματα, οἱ μάντις κλπ. Αὐτοὶ ἐσυκοφάντησαν μὲ κάθε μέσον τὴν νέαν θρησκείαν. Ὅ,τι κακὸν ἐγένετο, τὸ ἐπέρριπτον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἐξήγειραν τὸν λαὸν ἐναντίον τῶν.

Πρῶτος ἤρχισε τὸν διωγμὸν ὁ μανιακὸς αὐτοκράτωρ Νέρων, ποὺ διὰ νὰ διασκεδάσῃ, ἔκαυσε τὴν Ρώμην καὶ εἶπεν ὅτι τὴν ἔκαυσαν οἱ Χριστιανοί. Ἔγιναν πολλοὶ διωγμοὶ εἰς διαφόρους ἐποχάς. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι δέκα.

Κατὰ τὰς σκληρὰς αὐτὰς δοκιμασίας οἱ Χριστιανοὶ ἔδειξαν μεγάλο θάρρος καὶ ὑπέφεραν μὲ πίστιν καὶ μὲ ἡρωϊσμὸν τὰ βασανιστήρια καὶ πολλοὶ ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν πίστιν τῶν. Αὐτοὺς ἡ Ἐκκλησία τοὺς ὠνόμασε *μάρτυρες*. Τὸ θάρρος καὶ ἡ πίστις τῶν μαρτύρων ἔκαμαν μεγάλην ἐντύπωσιν. Πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν βλέποντες τὴν αὐτοθυσίαν τῶν Χριστιανῶν. Οἱ διωγμοὶ διήρκεσαν 250 περίπου χρόνια, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ σταματήσουν τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κιονόκρανον ναοῦ Ἁγίας Σοφίας

1. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος

Εἰς τὸ τέλος τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνος ἕνας σπουδαῖος αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης, ὁ **Διοκλητιανός**, ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κυβερνήσῃ μόνος τὴν ἀπέραντον Αὐτοκρατορίαν, ἐπῆρεν ἕναν συνάρχοντα, τὸν **Μαξιμιανόν**. Ἀργότερον οἱ δύο αὐτοκράτορες ἐπῆραν ἀπὸ ἕναν βοηθόν. Οἱ δύο αὐτοὶ βοηθοί, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν **Καίσαρες**, ἦσαν ὁ **Γαλέριος** καὶ ὁ **Κωντάντιος ὁ Χλωρός**.

Τὸ κράτος εἶχε τώρα τέσσαρας κυβερνήτας, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὰς ἔδρας των ὡς ἑξῆς: Ὁ Διοκλητιανός ἔμενεν εἰς τὴν **Νικομήδειαν**, ὁ Μαξιμιανός εἰς τὸ **Μεδιόλανον**, τὸ σημερινὸν Μιλᾶνον, ὁ Γαλέριος εἰς τὸ **Σίρμιον** τῆς Παννονίας, σημερινῆς Οὐγγαρίας καὶ ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὸ **Ἐβόρακον** τῆς Βρεπτανίας.

Τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ υἱὸς ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος, ποὺ ἀργότερα ἐδοξάσθη καὶ ὠνομάσθη **Μέγας**.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε μῆτέρα χριστιανήν, τὴν **Ἁγίαν Ἐλένην**. Αὐτὴ τὸν ἔκαμε νὰ ἀγαπήσῃ τὴν νέαν θρησκείαν. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος, ὡς ἔξυπνος πολιτικός, παρετήρησεν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε μεγάλην δύναμιν μέσα εἰς τὸ κράτος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίου, ὁ στρατὸς ἔκαμεν αὐτοκράτορα τὸν Κωνσταντῖνον. Ἡ φρουρὰ ὅμως τῶν ἀνακτόρων καὶ ὁ λαὸς τῆς Ρώμης ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Μαξέντιον, γαμβρὸν τοῦ Γαλερίου.

Οἱ δύο αὐτοὶ αὐτοκράτορες, ὡς ἦτο ἐπόμενον, περιῆλθον εἰς πόλεμον. Ὁ Κωνσταντῖνος, διὰ νὰ προλάβῃ, ἐπροχώρησε μὲ στρατὸν

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος

είς τὴν Ἰταλίαν. Ἦτο ὁμως ἀνήσυχος, διότι εἶχεν ὀλίγον στρατόν.

Ἐκεῖ πού ἐπροχώρει, εἶδεν ἄξαφνα τὸ μεσημέρι ἕνα φωτεινὸν σημεῖον εἰς τὸν οὐρανόν, παύ εἶχε τὸ σχῆμα ταῦ σταυροῦ καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὰ γράμματα: «*Ἐν τούτῳ νίκη*». Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπρόσταξε καὶ ἔκαμαν μίαν σημαίαν μὲ ἕνα σταυρόν καὶ ἐπάνω τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ. Τὴν σημαίαν αὐτὴν τὴν εἶπαν *λάβραρον*. Μὲ αὐτὸ ἔδειξεν ὁ Κωνσταντῖνος, ὅτι γίνεται προστάτης καὶ ἀρχηγὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτὸ προεκάλεσε μεγάλον ἐνθουσιασμόν εἰς τὸν στρατόν, ἐπειδὴ πολλοὶ στρατιῶται του ἦσαν Χριστιανοί. Ἐπολέμησαν μὲ ὄρμην, χωρὶς νὰ λογαριάσουν τὴν ζωὴν των. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ νίκη τοῦ Κωνσταντῖνου ἐσήμαινε νίκην τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ ἐπόμενον ἔτος, τὸ 313 μ.Χ., ἐξέδωσε μαζί μὲ τὸν ἄλλον αὐτοκράταρα, τὸν *Δικίνιον*, ἕνα διάταγμα, πού κατεδίκασε τὰς σκληρότητας ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν καὶ ἄφηγε τοὺς ὑπηκόους νὰ πιστεύουν ἐλεύθερα ὅποιαν θρησκείαν ἤθελαν. Αὐτὸ τὸ εἶπαν *Διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου*, διότι ἐξεδόθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἰταλίας *Μεδιόλανον* (σήμερα Μιλάνον).

Οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν ἔπαυσαν ἀπὸ τότε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε προστάτης τῆς θρησκείας, πού τὴν εἶχαν κατατρέξει τόσον πολὺ οἱ προκάτοχοί του. Ἐνίκησε τὸν τελευταῖον ἀντίπαλόν του, τὸν *Δικίνιον* καὶ ἔμεινε μόνος αὐτοκράτωρ.

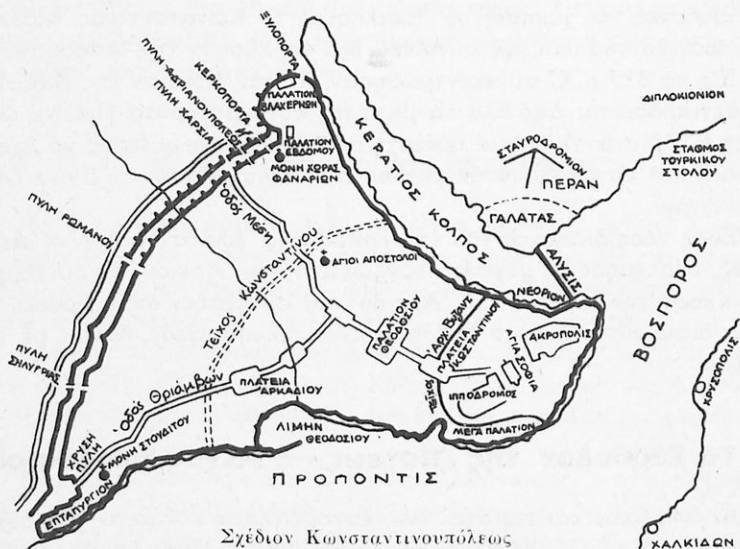
2. Ὁ Κωνσταντῖνος κτίζει τὴν Πόλιν

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε τότε νὰ κτίσῃ νέαν πρωτεύουσαν, διότι ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα, ἡ Ρώμη, ἦτο πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ κράτους εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὐφράτην, τὰ ὁποῖα ἠπέιλον οἱ βάρβαροι ἐχθροὶ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν εἶχε μεγάλην συμπάθειαν πρὸς τὴν Ρώμην, διότι ἡ παλαιὰ ἀριστοκρατία τῆς ἔμενε πιστὴ εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ δὲν ἠγάπα τὸν Κωνσταντῖνον.

Ἀφοῦ ἐγύρισε πολλὰ μέρη, ἐξέλεξε μίαν θέσιν εἰς τὸν Βόσπορον, ἐκεῖ πού ἦτο τὸ Βυζάντιον, ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία, τὴν ὁποῖαν ἔκτισαν πρὸ Χριστοῦ οἱ Μεγαρεῖς. Ἐκεῖ ἔκτισε τὴν νέαν πόλιν. Χιλιάδες στρατιῶται εἰργάσθησαν, διὰ νὰ οἰκοδομήσουν ἕνα ὑψηλὸν καὶ δυνατὸν τεῖχος μὲ πολλοὺς πύργους, ἀπὸ τὴν Προπον-

τίδα, δηλαδή την θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ, ὅπως λέγομεν σήμερα, ἕως τὸν Κεράτιον Κόλπον.

Μέσα εἰς τὸ τεῖχος αὐτὸ ἔκτισε τὴν Πόλιν. Τὴν ἐστόλισε μὲ ὠραῖα κτίρια, ἔκαμε πλατεῖας καὶ δρόμους μεγάλους καὶ ἔφερεν ἀπὸ

τάς ἑλληνικὰς πόλεις σπουδαῖα καλλιτεχνήματα.

Τὸ 330 μ.Χ. ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια. Ὁ Κωνσταντῖνος μετέφερεν ἐκεῖ τὴν πρωτεύουσάν του. Ἡ νέα πόλις ὠνομάσθη **Νέα Ρώμη** καὶ ἀργότερα **Κωνσταντινούπολις**, πρὸς τιμὴν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐγίνε μεγάλη καὶ ὀνομαστή εἰς τὴν Ἱστορίαν. Κατόπιν δι' εὐκολίαν τὴν εἶπαν μονάχα **Πόλιν**.

Ἡ θέσις τῆς εἶναι ἐξαιρετική. Εὐρίσκεται μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, εἶναι κατάλληλη νὰ ἐξουσιάζῃ καὶ τὰς δύο ἡπείρους καὶ νὰ μαζεύῃ τὰ πλοῦτη των.

3. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Νικαίας

Εἰς τὰ χρόνια τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Χριστιανισμὸς ἐνίκησε τὴν εἰδωλολατρίαν. Μεγάλην ὅμως ἀφορμὴν εἰς φιλονικίας ἔδωκεν ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου.

“Ένας πολύ μορφωμένος ιερέυς εις τὴν Ἀλεξανδρείαν, ὁ **Ἄρειος** ὑπεστήριξεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Θεός, ἀλλὰ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἄρειος εὔρε πολλοὺς ὁπαδοὺς. Ἦρχισαν αἱ φιλονικίαι, καὶ ἦτο κίνδυνος νὰ χωρισθῇ ἡ Ἐκκλησία. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσε τότε τοὺς ἐπισκόπους εἰς σύνοδον, διὰ νὰ λύσουν τὴν διαφορὰν.

Εἰς τὰ 325 μ.Χ. συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας 318 ἀντιπρόσωποι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς αὐτοκρατορίας. Πρῶτος ὠμίλησεν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ συνέστησεν εἰς τοὺς ἱερωμένους νὰ ἔχουν ὁμόνοια καὶ νὰ ἀκολουθοῦν πιστῶς τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Ἔγινε ζωηρὰ συζήτησις.

Ἐνας νέος διάκονος τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ **Ἀθανάσιος**, ἐπολέμησε μὲ μεγάλην εὐγλωττίαν τὸν Ἄρειον. Τὸ συνέδριον κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου καὶ συνέταξεν ἑπτὰ ἄρθρα, τὰ ὁποῖα διακηρύττουν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τέλειος Θεός, ὁμοιος μὲ τὸν Πατέρα.

4. Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως—ὁ Μέγας Θεοδοσίος

Αἱ θρησκευτικαὶ ταραχαὶ δὲν ἔσταμάτησαν καὶ μετὰ τὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας. Οἱ ἄνθρωποι αὐτῆς τῆς ἐποχῆς εἶχαν μεγάλο ἐνδιαφέρον διὰ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Ὁλος ὁ κόσμος, ὄχι μόνον οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ λόγιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ καὶ οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ συνεζήτουν μὲ πάθος διὰ τὰ θεολογικὰ ζητήματα. Ἐμάλwan, ἐχωρίζοντο εἰς κόμματα καὶ πολλάκις ἐδημιουργοῦντο ταραχαὶ καὶ στάσεις.

Ἐντὸς ὀλίγου ἀνεφάνη μία ἄλλη αἵρεσις, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ **Μακεδόσιος**. Οὗτος ἐδίδασκεν, ὅτι καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι Θεός, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Ἔγιναν νέαι ταραχαί. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, πού δὲν ἦσαν πολὺ ἱκανοὶ αὐτοκράτορες, δὲν κατάρθωσαν νὰ περιορίσουν τὸ κακόν. Τὸ κράτος ἐκινδύνευε πολὺ, διότι τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἕνας πολεμικὸς λαός, οἱ **Γότθοι**, διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἔκαμαν ἐπιδρομὴν εἰς διάφορα μέρη τῆς αὐτοκρατορίας.

Δὲν ἤργησεν ὅμως ν' ἀνεβῆ εἰς τὸν θρόνον ἕνας ἱκανὸς αὐτοκράτωρ, ὁ **Θεοδοσίος**. Αὐτὸς κατάρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Γότθους καὶ μὲ κάθε μέσον ἐπροστάτευσεν τὴν Ὁρθοδοξίαν. Εἰς τὰ 381 μ.Χ. ἐκά-

λεσε την Δευτέραν Οικουμενικήν Σύνοδον εις την Κωνσταντινούπολιν. Αὐτὴ κατεδίκασε τὸν Μακεδόνιον καὶ τὴν αἵρεσίν του καὶ προσέθεσε τὰ πέντε τελευταῖα ἄρθρα εἰς τὰ ἑπτὰ τῆς Νικαίας. Τοιούτῳ τρόπῳ συνεπληρώθη τὸ *Σύμβολον τῆς Πίστεως*.

Ὁ Θεοδόσιος ἦτο σπουδαῖος αὐτοκράτωρ. Ἀπέκρουσε τὴν ἐπιδρομὴν τῶν βαρβάρων καὶ ἔτακτοποίησε τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Διὰ τοῦτο τὸν ὠνόμασαν *Μέγαν*.

5. Οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας

Μὲ τὸν καιρὸν πολλοὶ μαθηταὶ τῶν φιλοσόφων ἔγιναν Χριστιανοὶ καὶ πολλὰ τέκνα τῶν Χριστιανῶν ἐμορφώθησαν εἰς τὴν ἀρχαίαν σοφίαν καὶ ἔγιναν σπουδαῖοι λόγιοι. Αὐτοὶ ὑπεστήριξαν τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ συγγράμματα.

Τὸν 4ον αἰῶνα ἐφάνησαν σημαντικώτατοι ἄνδρες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οἱ ὁποῖοι ἐλάμπρυναν τὰ Χριστιανικὰ γράμματα. Αὐτοὺς οἱ Χριστιανοὶ ὠνόμασαν *Μεγάλους Διδασκάλους* καὶ *Πατέρας τῆς ἐκκλησίας*.

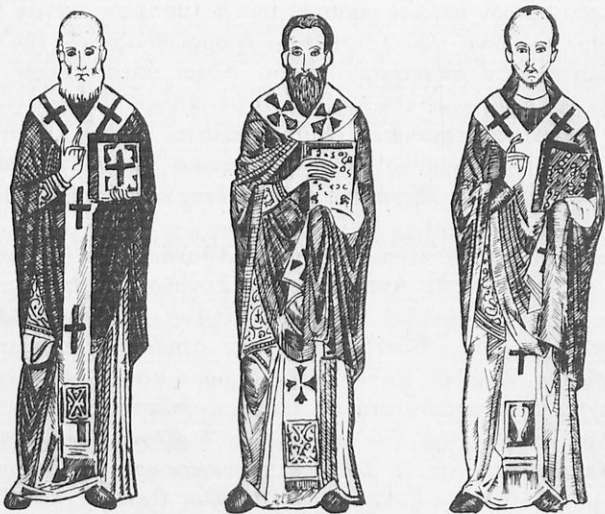
Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὁ *Ἅγιος Ἀθανάσιος*, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε φοβερὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἀρείου εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας. Ὑπεστήριξεν, ὅπως εἶδαμε, μὲ ζῆλον καὶ εὐγλωττίαν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἀθανάσιος ἔγινεν ἀργότερον ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα καὶ ἔγινεν ὀνομαστός. Κατεδιώχθη ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ὑπέστη πολλά.

Ἄλλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ *Μέγας Βασίλειος*, ὁ *Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς* καὶ ὁ *Ἰωάννης Χρυσόστομος*, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν τὸν 4ον μ. Χ. αἰῶνα καὶ λέγονται *Μεγάλοι Πατέρες* καὶ *Τρεῖς Ἱεράρχαι*. Οἱ δύο πρῶτοι ἐσπούδασαν μαζὺ εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ *Βασίλειος* ἦτο ἀπὸ πλουσίαν οἰκογένειαν τῆς Καισαρείας καὶ ἐσπούδασε ρητορικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐγίνεν Ἐπίσκοπος εἰς τὴν πατρίδα του Καισάρειαν καὶ διέπρεψε μὲ τὴν ρητορικὴν του καὶ μὲ τὰ ἐξαίρετα συγγράμματά του. Ἐκτίσεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του μονὰς καὶ νοσοκομεῖα καὶ παρεκίνησε τοὺς νέους νὰ μορφώνωνται μὲ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων. Ὁ Βασίλειος ἦτο σοβαρὸς καὶ ἐπιβλητικὸς. Ὅλοι ἔτρεφαν μέγαν σεβασμὸν δι' αὐτόν. Ἀπέθανε πολὺ νέος, μόλις 49 ἐτῶν.

Ὁ ἀγαπητὸς φίλος τοῦ *Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός* ἦτο καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν-Καππαδοκίαν καὶ ἐσπούδασε ρητορικὴν, διεκρίθη δὲ μὲ τὴν εὐγλωττίαν του. Εἶχε ψυχὴν λεπτὴν καὶ εὐαίσθητον καὶ συνέθεσεν ὠραῖα ποιήματα. Ἔγινε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Διεκρίθη ἰδιαιτέρως διότι ὑπεστήριξε διὰ τοῦ λόγου τοῦ τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας περὶ Θεοῦ καὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Διὰ τοῦτο τὸν ὠνόμασαν *Θεολόγον*.

Ὁ *Ἰωάννης Χρυσόστομος* ἦτο νεώτερος ἀπὸ τοὺς δύο καὶ ἐγενήθη εἰς τὴν *Ἀντιόχειαν*. Φύσις ζωηρά, πλήρης θερμῆς καὶ εὐγλωττίας εἰς τὴν ὁμιλίαν του. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος ρήτωρ τοῦ χριστιανι-

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι

κοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως ὁ Δημοσθένης τοῦ ἀρχαίου. Διὰ τὴν εὐγλωττίαν του ἀκριβῶς αὐτὴν τὸν ὠνόμασαν Χρυσόστομον, εἶπαν δηλαδὴ ὅτι ἔχει «χρυσὸ στόμα». Ἔγινε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τὰ κηρύγματά του κατεφέρετο κατὰ τῆς αὐτοκρατείας Εὐδοκίας ἐξωρίσθη εἰς τὰ βάθη τῆς Μ. Ἀσίας καὶ κατόπιν εἰς Ἀρμενίαν, ὅπου ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας εἰς ἓνα μικρὸν χωρίον. Τὰ κηρύγματά του, ποὺ διεσώθησαν μέχρι σήμερον, εἶναι ἀξιοθαύμαστα.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἦτο μεγάλη καί, ὅπως λέγει τὸ τροπάριον, οἱ σπουδαῖοι Πατέρες ἐστάθησαν «τρεῖς μέγιστοι φωστῆρες τῆς οἰκουμένης».

6. Ἡ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία

Ὁ Θεοδοσίος εἶναι ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ ὁ ὁποῖος ἐξουσίασεν ὀλόκληρον τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὅταν ἀπέθανε τὸ 395 μ. Χ. τὸ κράτος διηρέθη εἰς δύο, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀπὸ τότε δὲν ἠνώθη πλέον.

Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς υἱοὺς του, ὁ Ἀρκάδιος ἔλαβε τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, ὁ ἄλλος τὰς δυτικὰς. Ἡ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία πρωτεύουσαν εἶχεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ Δυτικὴ τὴν Ρώμην.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, τὸν 4ον καὶ 5ον αἰῶνα, ἔγινε μεγάλη ἀναστάσις εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Πολλοὶ λαοί, κυρίως Γερμανοί, διέβησαν τὰ σύνορα, τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Ρῆνον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας.

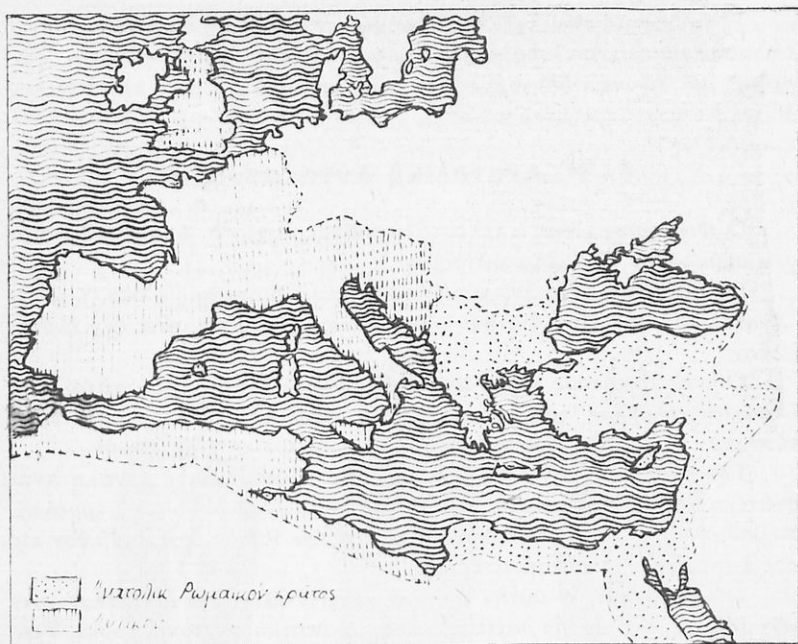
Τὴν ἀναταραχὴν αὐτὴν τὴν ὀνομάζομεν Μεγάλην Μετανάστευσιν τῶν λαῶν. Ἀπ' αὐτὴν κατεποντίσθη ἡ Δυτικὴ Αὐτοκρατορία. Γερμανοὶ πολεμισταὶ κατέλαβον τὸ 476 μ. Χ. τὴν Ρώμην καὶ κατέλυσαν τὸ κράτος. Τὸ 476 εἶναι τὸ τέλος τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας καὶ ἀρχὴ τῆς Μεσαιωνικῆς.

Ἡ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία ἔπαθε καὶ αὐτὴ συμφορὰς ἀπὸ τὴν Μετανάστευσιν. Κατάρθωσεν ὅμως νὰ κρατηθῆ. Ὁργανώθη μὲ τὸν καιρὸν, ἔζησεν ἀκόμη χίλια περίπου χρόνια καὶ ἔκαμε πολλὰ καὶ ἀξιόλογα ἔργα.

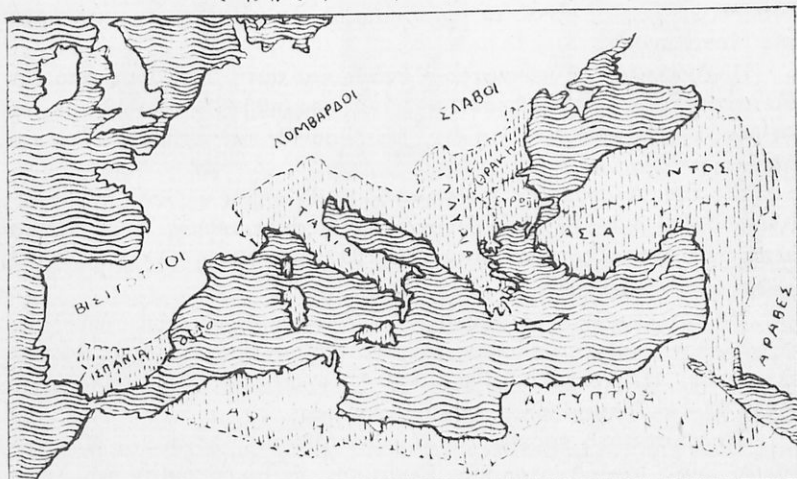
Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Αὐτοκρατορίαν ἐπίσημος γλῶσσα ἦτο ἡ λατινικὴ. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξακολουθήσῃ, διότι εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς ἐπεκράτουν οἱ Ἕλληνες καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἦτο ἡ γλῶσσα τῶν κατοίκων.

Μὲ τὸν καιρὸν ἐκυριάρχησεν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐγένετο ἡ ἐπίσημος γλῶσσα καὶ τὸ κράτος ἔλαβε μορφήν ἑλληνικὴν. Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἐγένετο ἑλληνικὴ. ἔζησε δὲ καὶ ἔδρασε χίλια περίπου χρόνια.

Τὰ χίλια αὐτὰ χρόνια τὰ λέγομεν Μέσους χρόνους ἢ Μεσαιῶνα. Δι' αὐτὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν τὴν λέγο-

Χάρτης χοριομού Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας

Ἡ Βυζαντινὴ Αυτοκρατορία

μεν *Μεσαιωνική Έλληνική Αυτοκρατορία* ή και *Βυζαντινή Αυτοκρατορία*.

Η Μεσαιωνική Έλληνική ή Βυζαντινή Αυτοκρατορία διήρκεσεν από το 476 έως το 1453 μ. Χ., το έτος δηλαδή που οι Τούρκοι έκυρίευσαν την Κωνσταντινούπολι.

7. Βυζαντινή Αυτοκρατορία ή Μεσαιωνικός Έλληνισμός

Οί Έλληνες ήσαν τώρα χριστιανοί και ήνωμένοι όλοι μαζί εις ένα κράτος, εις μίαν μεγάλην αυτοκρατορίαν, ή όποία είχε πρωτεύουσαν την μεγάλην, την πλούσιαν και όνομαστήν Κωνσταντινούπολι. Η αυτοκρατορία, τας καλās έποχάς, έξουσίαζε την Βαλκανικήν, την Μικράν Άσίαν, την Συρίαν, την Παλαιστίνη, την Αίγυπτον. Επί ένα διάστημα έξουσίασε την Ιταλίαν και την έποχην του Ίουστινιανού ένα μέρος της Ισπανίας και την Βόρειον Άφρικην. Ήτο πολυάνθρωπος, πλούσια, δυνατή και επί μακρά έτη υπήρξεν ή πλέον προωδευμένη χώρα της οίκουμένης. Είχε μεγάλας πόλεις, λογίους, σοφούς. Η Κωνσταντινούπολις είχε άνωτάτην σχολήν, όπως τα σημερινά πανεπιστήμια. Εις αυτήν έδιδάσκοντο όλαι αί γνώσεις της έποχής εκείνης. Το άνωτατον αυτό εκπαιδευτήριον ώνομάζετο *Πανδιδακτήριον*.

Η αυτοκρατορία διεκρίνετο με τούς δρόμους, τὰ μέσα της συγκοινωνίας, τὰ έργα τέχνης. Είχε τόν καλύτερον στρατόν της έποχής, τόν δυνατώτερον στόλον, πολεμικόν και έμπορικόν, και ήτο πρώτη εις τó έμπόριον. Ο έλληνικός πολιτισμός έλαβε μορφήν χριστιανικήν και έγινε *έλληνοχριστιανικός* πολιτισμός. Εις τó Βυζάντιον δηλαδή διετηρήθη ή αρχαία έλληνική παράδοσις και προσηρμόσθη εις την νέαν θρησκείαν.

Οί Έλληνες έζησαν περισσότερον από 1000 χρόνια μέσα εις αυτήν την αυτοκρατορίαν, από τού θανάτου δηλαδή τού Θεοδοσίου και τού όριστικοϋ χωρισμού της από την Δυτικήν Αυτοκρατορίαν μέχρι της ύποταγής εις τούς Τούρκους (395 - 1453 μ. Χ.).

Την ιστορίαν της έποχής αυτής όνομάζομεν Ιστορίαν τού *Μεσαιωνικού Έλληνισμού*, διότι εκτυλίσσεται μεταξύ δύο έποχών, της αρχαίας και της νέας. Την όνομάζομεν επίσης και *Βυζαντινήν*, δια τόν λόγον, που γνωρίζομεν. Την λέγομεν ακόμη Ιστορίαν της *Έλληνικής Αυτοκρατορίας*.

ΣΤΕΡΕΩΝΕΤΑΙ Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

1. Ο Ίουστινιανός (527 - 565)

Ἐπέρασαν περισσότερα ἀπὸ 100 χρόνια μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὴν Δυτικὴν. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς εἶδε δυσκόλους στιγμὰς καὶ ἐκινδύνευσε νὰ χαθῆ. Κατῶρθωσεν ὁμως νὰ σωθῆ καὶ τὸν βὸν αἰῶνα εἶχε σπουδαῖον αὐτοκράτορα τὸν **Ίουστινιανόν**.

Ὁ Ίουστινιανὸς ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸ 527, κατὰ τὴν ἀρχὴν δηλαδὴ τοῦ βου αἰῶνος μ. Χ., καὶ ἐβασίλευσεν ἕως τὸ 565, δηλαδὴ 38 ἔτη. Ἦτο ἀνθρωπος σοβαρὸς καὶ πολὺ ἔργατικός. Ἀντελαμβάνετο ὅτι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς αὐτοκράτωρ σημαίνει νὰ ἔχη φροντίδας καὶ ὑποχρεώσεις καὶ ὄχι νὰ περνᾷ εὐχάριστα τὴν ζωὴν του. Εἶχε, πρὸ παντός, τὸ ἐξαιρετικὸν προτέρημα νὰ ἐκλέγῃ τὸν κατάλληλον ἀνθρωπὸν διὰ τὴν κάθε θέσιν. Κατῶρθωσε νὰ εὕρῃ ἱκανωτάτους διοικητάς, στρατηγούς, νομομαθεῖς, καλλιτέχνας, πού τὸν ἐβοήθησαν πολὺ εἰς τὸ ἔργον του καὶ ἐδόξασαν τὴν βασιλείαν του.

Ὁ Ίουστινιανὸς ἐπῆρε γυναῖκα ἀπὸ χαμηλὴν κοινωνικὴν θέσιν, τὴν **Θεοδώραν**. Ὁ πατέρας τῆς ἔτρεφεν ἄγρια θηρία, ἀπὸ αὐτὰ πού παίζουν εἰς τὸν ἵππόδρομον. Καὶ ἡ Θεοδώρα ἢ ἰδίᾳ ἐπαίζεν εἰς τὸ θέατρον. Ὁ Ίουστινιανὸς τὴν ἠγάπησε, τὴν ἐνυμφεύθη καὶ τὴν ἔκαμε βασίλισσαν. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ Θεοδώρα ἐφάνη πο-

Ὁ Ίουστινιανός

λύ άξία. Ένίστε ήτο τολμηροτέρα και περισσοτερον άποφασιστική από τον Ίουστινιανόν.

Εΐχαν και οι δύο μεγάλην ιδέαν δια τó άξίωμά των και δια τήν αύτοκρατορίαν. Ό Ίουστινιανός έθεώρει τον έαυτόν του ως αύτοκράτορα όλοκληρου του Ρωμαιοκού κράτους. Έπίστευεν ότι αι δυτικαι έπαρχίαι του εΐχαν χαθη προσωρινώς μόνον και ότι θα τας κατελάμβανε και πάλιν ό ίδιος. Δι' αύτό έπρεπε να σχηματίση στρατόν, να έτοιμασθη. Η Θεοδώρα πάλιν έπρόσεχε πολύ τó ανατολικόν τμήμα τής Αύτοκρατορίας.

2. Η «Στάσις τού Νίκα» (532)

Είς τον Ίππόδρομον τής Κωνσταντινουπόλεως έγίνοντο τακτικά άρματοδρομίαι και ό λαός τας παρηκολούθει με πάθος. Οι άγωνισταί ησαν χωρισμένοι είς δύο κυρίως φατρίας, τους *Πρασίνους* και τους *Βένετους* (γαλάζιους), που διεκρίνοντο από τó χρώμα τής ένδυμασίας του ήνιόχου. Ό λαός επίσης ήτο χωρισμένος είς δύο κόμματα.

Οί άγωνισταί και ό λαός μέσα είς τόν θόρυβον και τήν σύγχυσιν, έσυνήθιζαν να φωνάζουν τά παράπονά των και να πετούν πειρακτικάς φράσεις δια τους άνωτέρους ύπαλλήλους και τόν ίδιον τόν αύτοκράτορα.

Είς μίαν ίπποδρομίαν, είς τήν όποίαν ήτο παρών ό ίδιος ό αύτοκράτωρ, οι άγωνισταί ύπερέβησαν κάθε όριον. Όταν δέ ό Ίουστινιανός ήθέλησε να έπιβληθη, έξέσπασε πραγματική θύελλα είς τόν Ίππόδρομον. Πράσινοι και Βένετοι ήνώθησαν και με τó σύνθημα «Νίκα» έχύθησαν είς τους δρόμους. Ό Ίουστινιανός έχασε τó θάρρος του, όταν είδεν ότι μεγάλο μέρος του στρατού του έτάχθη με τους στασιαστάς. Λέγουν δέ ότι ήτο έτοιμος να φύγη. Άλλά τόν ήμπόδισεν ή Θεοδώρα, ή όποία έδειξε μεγάλο θάρρος είς τήν κρίσιμον στιγμήν. Ό ίκανός στρατηγός *Βελισσάριος*, με τόν στρατόν, που έμεινε πιστός είς τόν αύτοκράτορα, εκτύπησε τους στασιαστάς και ύστερα από τρομεράν σφαγήν ή έπανάστασις κατεπνίγη. Λέγεται, ότι 30 χιλιάδες νεκροί εκάλυψαν τόν Ίππόδρομον και τους δρόμους. Αύτή εΐναι ή λεγομένη «*Στάσις τού Νίκα*».

3. Πόλεμοι του Ίουστινιανού

Ἀφοῦ ἡσύχασεν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἔβαλε τάξιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀπεφάσισε ν' ἀνακτήσῃ τὰς ἐπαρχίας τῆς Δυτικῆς Αὐτοκρατορίας, ποὺ τὰς εἶχαν κυριεύσει διάφοροι βάρβαροι.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἠμποδίσθη ἀπὸ τὸν Περσικὸν πόλεμον. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας **Χοσρόης ὁ Α'** ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ (528). Ὁ πόλεμος αὐτὸς διήρκεσε τέσσαρα χρόνια καὶ δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐκτελέσῃ τὰ μεγάλα σχέδιά του. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε παραχωρήσεις εἰς τοὺς Πέρσας, διὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἐλευθερίαν νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του πρὸς τὴν Δύσιν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς τὸ 533 ἐκτύπησε πρῶτα τοὺς Βανδάλους τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ Βάνδαλοι ἦσαν, καὶ αὐτοί, λαὸς γερμανικὸς. Ἐπέρασαν τὸν Ρήνον κατὰ τὴν Μεγάλῃν Μετανάστευσιν, κατῆλθον εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ὕστερα εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ κατέλαβαν μίαν πολὺ πλουσίαν καὶ πρωτευμένην, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐπαρχίαν, τὴν σημερινὴν Τύνιδα, ἡ ὁποία εἶχε τότε πρωτεύουσαν τὴν ὀνομαστὴν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα πόλιν **Καρχηδόνα**. Οἱ κάτοικοί της, χριστιανοί, ὠμίλουν τὰ λατινικὰ καὶ εἶχαν σπουδαίους λογίους. Ἐναντίον τῶν Βανδάλων ἔστειλεν ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον μὲ μικρὸν, ἀλλὰ πολὺ καλὰ ὠργανωμένον καὶ ὠπλισμένον στρατόν.

Ὁ Βελισσάριος ἐνίκησε τοὺς Βανδάλους, ἐκυρίευσε τὴν πρωτεύουσαν τῶν Καρχηδόνα, συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα τῶν **Γε-λίμερον** καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ κράτος τῶν Βανδάλων κατελύθη εἰς ὀλίγους μῆνας καὶ ἡ χώρα ἔγινε βυζαντινὴ ἐπαρχία. Ὁ Βελισσάριος ἐτέλεσε λαμπρὸν θρίαμβον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Μὲ τὴν ἰδίαν ὁρμὴν ὁ Βελισσάριος ἐκτύπησε τοὺς Γότθους τῆς Ἰταλίας. Ἄλλ' ἐδῶ τὰ πράγματα δὲν ἦσαν τόσοσιν εὐκόλα. Ὁ Βελισσάριος ἐνίκησε τοὺς Γότθους καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα τῶν. Ἡ ἀντίστασις ὅμως τῶν Γόθων δὲν ἐξέλιπε. Τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἤρχισεν ὁ Βελισσάριος, τὸν ἐτελείωσεν ἄλλος σπουδαῖος στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ **Ναρσῆς**. Ἡ Ἰταλία ὕστερα ἀπὸ μακροὺς πολέμους, ποὺ διήρκεσαν 20 περίπου χρόνια, ἠλευθερώθη ἀπὸ τοὺς Γότθους καὶ ἔγινεν ἐπαρχία τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐπίσης κατάρθωσαν οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ κατακτήσουν ἓνα μέρος τῆς νοτίου Ἰσπανίας καὶ τὸ ἦνωσαν μὲ τὸ κράτος.

Με τὰς νίκας αὐτάς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπραγματοποίησε τὸ σχέδιόν του. Τὸ κράτος του ἐδιπλασιάσθη, ἡ Μεσόγειος ἔγινεν ἑλληνικὴ θάλασσα καὶ ἐφάνη ὅτι ἀνέζησεν ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία εἰς τὴν παλαιάν της ἑκτασιν. Ἄλλ' ἐνῶ ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Γότθων εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης ἀνησύχησεν ἀπὸ τὴν μεγάλην ἑκτασιν πού ἐλάμβανε τὸ κράτος τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν. Ἦρχισε τότε, τὸ 540, νέος πόλεμος μετὰ τοὺς Πέρσας, ὁ ὁποῖος διήρκεσε περίπου εἴκοσι χρόνια. Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἦτο τόσο εὐτυχὴς εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον.

Μετὰ τὰς νίκαις εἰς τὴν Δύσιν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκέρδισε μεγάλην δόξαν καὶ τὸ ὄνομά του ἠκούσθη παντοῦ. Οἱ πόλεμοι ὅμως ἐναντίον τῶν ἀπολιτίστων, ἀλλὰ μαχητικῶν καὶ τολμηρῶν λαῶν ἐξήντησαν τὸν στρατὸν του καὶ ἐκένωσαν τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους.

4. Εἰρηνικὰ ἔργα — Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον

Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἔκαμε μόνον μεγάλους πολέμους. Ἐφρόντισε πολὺ νὰ διορθώσῃ τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ κράτους του. Ἐξέλεξε ἀνθρώπους ἱκανοὺς καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς νὰ διοικήσουν τὰς ἐπαρχίας, ἐθέσπισε καλοὺς νόμους, ἐφρόντισε πῶς νὰ προοδεύσῃ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία καὶ ἔκτισε μεγάλας οἰκοδομάς. Αὐτὰ εἶναι τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν τάξιν, πού ἔφερον εἰς τὸ κράτος, ὠφελήθη πρῶτα τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ αὐτοκρατορία ἐπλούτισε. Εἰς τὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Ἕλληνες ἔμαθαν νὰ καλλιεργοῦν τὸ μετὰξι. Λέγεται, ὅτι δύο καλόγηροι ἔφεραν ἀπὸ τὴν Κίνα κρυφὰ μέσα εἰς τὸ ραβδί των τὰ αὐγὰ τοῦ μεταξοσκώληκος, διότι οἱ Κινέζοι ἀπηγόρευον τὴν ἐξαγωγήν αὐτῶν ἀπὸ τὴν χώραν των. Ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης προώδευσε πολὺ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ τὰ μεταξωτὰ τῆς Αὐτοκρατορίας ἔγιναν ὀνομαστά.

• Πολὺ σπουδαία εἶναι ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἀνέθεσεν εἰς ἕνα σοφὸν νομομαθῆ, τὸν **Τριβωνιανόν**. Αὐτός, μαζὺ μετὰ ἄλλους σοφοὺς, ἐτακτοποίησε τοὺς νόμους, πού εἶχαν θεσπίσει ἕως τότε ὅλοι οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καὶ τοὺς ἐξέδωσεν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους. Ἡ νομοθεσία αὐτὴ ὀνομάζεται **Ρωμαϊκὸν Δίκαιον** καὶ ἀπὸ αὐτὴν ὠφελήθησαν πολὺ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης.

Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον ἦτο γραμμένον εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσ-

σαν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἦτο ἀκόμῃ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους. Ἄλλ' εἰς τὰς χώρας τῆς ἀνατολῆς ὁ κόσμος δὲν ἐγνώριζε τὴν λατινικὴν. Δι' αὐτὸ ὁ Ἰουστινιανὸς τοὺς ἰδικοὺς τοῦ νόμου, τὰς «Νεαράς», ἔγραψεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ἡ νομοθεσία τοῦ μαζῶ μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν εἶναι ἡ μεγάλη δόξα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὰ πολεμικὰ τρόπαιά του ἔσβυσαν καὶ ἔγιναν σκόνῃ. Ἄλλὰ τὸ ὄνομά του ἔμεινε χαραγμένον διὰ παντὸς εἰς ἔργον τόσον σημαντικόν.

5. Ἡ Ἁγία Σοφία

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠγάπα πολὺ νὰ κτίζῃ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐκτίσθησαν πολλαὶ γέφυραι, ὀχυρώματα, ἰδίως εἰς τὰς ἀκρὰς ἐπαρχίας ὑδραγωγεῖα, ἐκκλησίαι, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα, ὥστε ἓνας σπουδαῖος ἱστορικός τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Προκόπιος, ἔγραψεν ὀλόκληρον βιβλίον διὰ τὰ κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ ὀνομαστότερον ἔργον του εἶναι ἡ ἐκκλησία τῆς *Ἁγίας Σοφίας*.

Δύο ἀρχιτέκτονες ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν, ὁ *Ἀνθέμιος* καὶ ὁ *Ἰσίδωρος* ἔκαμαν τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ καὶ χιλιάδες ἐργάται εἰργάσθησαν ἐπὶ ἕξ ἔτη, διὰ νὰ ἀνεγείρουν τὸ μεγαλοπρεπέστατον οἰκοδόμημα. Ἡ Ἁγία Σοφία ἔγινεν ἀληθινὸν θαῦμα.

Ἄφθονον φῶς ἐχύνετο ἀπὸ τὰ μεγάλα παράθυρά της. Ἦτο στολισμένη μετὰ κίονας ἀπὸ πολὺτιμα πολύχρωμα μάρμαρα, μ' ἐξαίρετα μωσαϊκά, εἰκόνας δηλαδὴ κατεσκευασμένας μετὰ πολυχρώμους ψηφιδας, μετὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκευή, πολυελαίους καὶ πολυτίμους λίθους.

Λέγεται ὅτι, ὅταν τὴν εἶδε τελειωμένην ὁ Ἰουστινιανός, ἐφώνηξε: **«Σ' ἐνίκησα, Σολομών»**, ἐννοῶν τὸν ναόν, ποῦ εἶχε κτίσει ἐκεῖνος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ πολυτέλεια καὶ αἱ διακόσμησεις τῆς ἔκαμαν ἐντύπωσιν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ ἤρχοντο ἀπὸ τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, διὰ νὰ τὴν ἴδουν. «Ὅποιος τὴν ἔχει ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια του», γράφει ὁ Προκόπιος, «δὲν χορταίνει νὰ τὴν βλέπῃ καὶ ὅποιος τὴν εἶδε μίαν φοράν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν λησμονήσῃ εἰς τὴν ζωὴν του καὶ διηγεῖται μετὰ ὑπερηφάνειαν εἰς ὅσους δὲν τὴν εἶδαν». Πολλοὶ ἔγιναν Χριστιανοὶ βλέποντες τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Η Αγία Σοφία

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Ἡράκλειος—Πέρσαι καὶ Ἄβαροι

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 7ου αἰῶνος ἡ αὐτοκρατορία εὐρέθη πάλιν εἰς δύσκολον θέσιν. Ἄλλ' εἰς τὸν θρόνον ἀνήλθε τὸ 610 ἄξιος αὐτοκράτωρ, ὁ **Ἡράκλειος**, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 641, δηλαδὴ 31 χρόνια.

Δύο ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ ἠπειλοῦν τὴν αὐτοκρατορίαν, οἱ **Πέρσαι** ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ οἱ **Ἄβαροι** ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Δύσιν ἐπίσης ἐφάνη νέος ἐχθρὸς, οἱ **Λομβαρδοί**, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ καταλάβουν τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν, ἐπαρχίας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Τὰ οἰκονομικὰ τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ἦσαν εὐχάριστα. Οἱ Πέρσαι εἶχον κράτος ἀρκετὰ δυνατὸν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἓνα πολεμικὸν βασιλέα, τὸν **Χοσρόην Β'**. Οἱ Ἄβαροι ἦσαν λαὸς μογγολικῆς καταγωγῆς. Ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἵδρυσαν κράτος εἰς τὰ μέρη τῆς σημερινῆς Ρουμανίας. Δὲν ἦσαν τόσοσιν καλὰ ὀργανωμένοι ὅσον οἱ Πέρσαι, ἀλλὰ ἦσαν πλησιέστερον εἰς τὴν Πόλιν δι' αὐτὸ ἦσαν ἐπικίνδυνοι.

Ἡράκλειος

Ὁ Χοσρόης ἐπετέθη μὲ δυνατὸν στρατὸν ἐναντίον τῶν ἀσιατικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους. Ἐκυρίευσεν τὴν Συρίαν, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Παλαιστίνην, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἤρπασεν τὸν Τιμιον Σταυρόν. Ὑστερα ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγυπτον, Ἐπροχώρησεν εἰς

τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ περσικὸς στρατὸς ἔφθασεν ἕως τὴν Χαλκηδόνα, τὸ προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν τοῦ Βοσπόρου. Οἱ Ἄβαροι ἐπίσης ἦσαν ἔτοιμοι νὰ κινηθοῦν.

Ὁ Ἡράκλειος ἤρχισεν ἀμέσως μεγάλας ἐτοιμασίας καὶ εὗρεν ἀξιόους ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐβοήθησαν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς προθυμοτέρους ἦτο ὁ Πατριάρχης **Σέργιος**, πού ἔθεσε εἰς τὴν διάθεσίν του τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἡράκλειος κατώρθωσε νὰ ὀργανώσῃ στρατόν, ἔδωσε θάρρος εἰς τοὺς ἄνδρας του καὶ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς τὴν πίστιν, ὅτι πολεμοῦν διὰ τὴν θρησκείαν των. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου ἔλαβε μορφήν ἱεροῦ πολέμου ἢ σταυροφορίας, ὅπως εἶπαν ἀργότερα.

Τὸ πρῶτον πού ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὁ Ἡράκλειος, ἦτο νὰ ἐκδιώξῃ τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὠργάνωσε μακρυνὴν ἐκστρατείαν, ἡ ὁποία ἐνθυμίζει τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἐγινε πανηγυρικὴ λειτουργία εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ὁ λαὸς συνώδευσε τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν στρατὸν εἰς τὰ πλοῖα μ' ἐπευφημίας καὶ εὐχὰς διὰ τὴν νίκην.

Ὁ στρατὸς ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἀσιατικὴν παραλίαν καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μ. Ἀσίας. Τέλος ἔφθασεν εἰς τὴν Καισάρειαν. Κατὰ τὴν πορείαν του ηὔξανεν ἡ δύναμις του, διὰ τῆς κατατάξεως νέων ὀπλιτῶν. Οἱ Πέρσαι φοβοῦμενοι τὴν κύκλωσιν, ἀπέσυραν τὰ στρατεύματά των ἀπὸ τὴν Χαλκηδόνα. Ὁ Ἡράκλειος ἐνίκησεν εἰς τὴν πρώτην σύγκρουσιν, τὸ 623, τοὺς Πέρσας καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν.

2. Οἱ Ἄβαροι πολιορκοῦν τὴν Πόλιν (626 μ. Χ.)

Ὁ πόλεμος ὅμως δὲν ἐτελείωσεν. Ἐνῶ ὁ Ἡράκλειος εὐρίσκετο μακρὰν ἀπὸ τὴν Πόλιν, εἰς τὰ βάθη τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ Πέρσαι συνεννοήθησαν μὲ τοὺς Ἀβάρους. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀβάρων μὲ πολὺν σφρατὸν καὶ πολιορκητικὰς μηχανὰς ἀπέκλεισε τὴν Πόλιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Στόλος τῶν Ἀβάρων ἀπὸ μονόξυλα ἐγέμιζε τὸν **Κεράτιον** κόλπον. Ἐν τῷ μεταξύ ἐνεφανίσθησαν καὶ οἱ Πέρσαι εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Ἡ πρωτεύουσα τότε διέτρεξε φοβερὸν κίνδυνον. Ἄλλ' ἐξαίρετοι ἄνδρες, ὅπως ὁ ὑπουργὸς **Βῶνος**, ὁ Πατριάρχης Σέργιος καὶ ἄλλοι, ἔδειξαν μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἔσωσαν τὴν πρωτεύουσαν. Οἱ Ἄβαροι ἔκαμαν φοβερὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῶν φρουρίων.

ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ τὰ κυριεύσουν. “Ὅταν μάλιστα ὁ βυζαντινὸς στόλος ἐβύθισε πλῆθος ἀπὸ τὰ μονόξυλα τῶν Ἀβάρων, ἐκεῖνοι ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν χώραν των. Ἡ Πόλις ἐσώθη. Μέσα εἰς τὴν χαρὰν καὶ τὴν συγκίνησίν των οἱ κατωικοὶ τῆς ἔψαλαν ἕνα ὕμνον διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὴν Θεοτόκον, τὸν περίφημον Ἀκάθιστον Ὑμνον. Αὐτὸν ψάλλουν εἰς τὰς ἐκκλησίαις μας κάθε Παρασκευὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Μέρους τοῦ ὕμνου εἶναι καὶ τὸ τροπάριον εἰς τὴν πολιούχον Παναγίαν :

*Τῆ ὑπερομάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
ὡς λιρωπιθεῖσαι τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,
ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις Σου, Θεοτόκε.*

*Ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον
ἐξ παρτοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον.
Ἵνα κραζῶ Σοι: χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε».*

Δὲν ἦτο ὁμως εὐκολον μὲ τὴν δύναμιν, ποῦ εἶχαν οἱ Ἕλληνας εἰς τὴν Πόλιν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Δι' αὐτὸ ἐχρειάσθη τολμηρὰ ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου καὶ σκληραὶ μάχαι.

3. Συντριβὴ τῶν Περσῶν — Ἡ Ὑψωσις τοῦ Σταυροῦ

Διὰ νὰ τελειώσῃ ὁ καταστρεπτικὸς αὐτὸς πόλεμος ἐχρειάζετο δυνατὸν κτύπημα ἐναντίον τῶν Περσῶν. Τὸ 627 ὁ Ἡράκλειος ἔκαμε τὴν τελευταίαν μεγάλην ἐκστρατείαν του.

Ἐπροχώρησε βαθειὰ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς μεγάλην μάχην ἣ ὁποία ἐδόθη εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς Νινευῆ ἐνίκησε τοὺς Πέρσας. Ὁ Χοσρόης ἐφονεύθη καὶ ὁ υἱὸς του Σιρόης, ποῦ τὸν διεδέχθη, ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ τὸν Ἡράκλειον τὸ 628. Πρῶτος ὄρος τῆς εἰρήνης ἦτο οἱ Πέρσαι νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ ἐπιστρέψουν τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Τὴν μεγάλην νίκην ἀνήγγειλεν ὁ Ἡράκλειος μὲ ἀγγελιαφόρους εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψε καὶ ὁ ἴδιος. Ὁλος ὁ λαὸς μὲ τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν κληρὸν ἐπὶ κεφαλῆς κατῆλθον εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ χαιρετήσουν τὸν νικητὴν.

Ἡ ὑποδοχὴ εἶχε μορφήν θριάμβου, ὅπως ἐγένετο εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐκάθητο εἰς μεγαλοπρεπεῖ ἄμαξαν καὶ ἐμπρὸς ἐπήγαιναν οἱ στρατιῶται, ποῦ ἐσήκωναν εἰς τὰ χέρια τὰ λάφυρα καὶ πρῶτον μεταξὺ αὐτῶν τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Τό ἐπόμενον ἔτος ἐταξίδευσεν ὁ ἴδιος εἰς τήν Ἱερουσαλήμ καί ἔσθησε τόν Τίμιον Σταυρόν εἰς τόν Γολγοθάν μέ πανηγυρικὴν τελετήν. Αὐτό συνέβη εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 629 μ. Χ. Ἀπό τότε, κάθε χρόνον, εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου, ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τήν Ὑψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ὁ Ἡράκλειος ἐβασίλευσε 31 ἔτη (610–641 μ. Χ.). Εἶναι ἀπό τοὺς μεγαλυτέρους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Διὰ τοὺς ἀγῶνάς του ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐπωνομάσθη *ἱππότης τοῦ Χριστιανισμοῦ*.

Τὰ τελευταῖά του χρόνια δὲν ἦσαν τόσοσιν εὐχάριστα. Εἰς τήν Ἀσίαν ἀνεφάνη ἕνας νέος, περισσότερον ἐπικίνδυνος ἐχθρός, οἱ ἄρα *Ἄραβες*. Τό κράτος ὑπέστη συμφοράς, τὰς ὁποίας δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποτρέψη, καί ὁ Ἡράκλειος ἀπέθανε πλήρης θλίψεως.

Ὁ Ἡράκλειος, ἐπιτραπέζιον κατὰ τὸν Περσὸν.

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΚΑΙ Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ

1. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ θρησκεία του

Οἱ ἄραβες ἦσαν ἓνας παλαιὸς λαός, ὁ ὁποῖος κατῴκει εἰς τὴν ἄραβίαν. Ἄραβία εἶναι ἐκτεταμένη χερσονήσος, εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Ἀσίας. Εἶναι χώρα μὲ πολὺ θερμὸν κλίμα, καὶ ἀκατοίκητος κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος της. Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωάμεθ οἱ ἄραβες ἦσαν πολὺ καθυστερημένοι. Χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλάς, δὲν ἀπετέλουν ἓνα κράτος. Οὐδέποτε εἰς τὴν ἱστορίαν εἶχε γίνεи πολὺς λόγος δι' αὐτούς. Τὴν ἐποχὴν ὅμως τοῦ Ἡρακλείου παρουσιάσθη ἓνας σημαντικὸς ἄνθρωπος, ὁ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐδίδαξε νέαν θρησκείαν καὶ τοὺς ἤνωσε.

Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη τὸ 571 μ. Χ., εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀραβίας Μέκκαν ἀπὸ πτωχῆν οἰκογένειαν καὶ δὲν ἔλαβε καμμίαν μόρφωσιν. Ἦτο, ὅπως ὅλοι οἱ ἄραβες, εἰδωλοάτρης. Ἐταξίδευσεν ὅμως μὲ τὰ καραβάνια εἰς τὴν Συρίαν, ὅπου ἐγνώρισε τὴν χριστιανικὴν καὶ τὴν ἑβραϊκὴν θρησκείαν, καθὼς καὶ τὴν διαφορετικὴν ζωὴν εἰς τὴν ἀνεπτυγμένην αὐτὴν χώραν. Ἀπὸ ὅσα εἶδεν εἰς τὴν Συρίαν ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἦτο καλὴ οὔτε ἡ θρησκεία οὔτε ἡ ζωὴ τοῦ τόπου του.

Μίαν ἡμέραν τοῦ ἐφάνη, ὅτι εἶδεν ἓναν ἄγγελον ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε νὰ διδάξῃ τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν. Ἦτο τότε 40 ἐτῶν καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισε νὰ διδάσκῃ. Ἐλεγεν, ὅτι ὑπάρχει ἓνας μόνον Θεὸς ὁ

Μωαμεθανὸς προσευχόμενος

Ἄλλάχ, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ὁ προφήτης του. Ἡ ψυχὴ ζῆ καὶ ἀφοῦ ἀποθάνῃ ὁ ἄνθρωπος. Οἱ πιστοὶ τῆς νέας θρησκείας πρέπει νὰ προσεύχωνται καὶ νὰ νηστεύουν. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως καθήκον των εἶναι νὰ διαδίδουν εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, εἰς τοὺς ἀπίστους, τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν. Πρέπει νὰ πολεμοῦν καὶ ν' ἀποθνήσκουν διὰ τὴν πίστιν των. "Ὅσοι ἀποθνήσκουν εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὴν θρησκείαν, εἶναι μάρτυρες καὶ πηγαίνουν εἰς τὸν Παράδεισον, ὅπου ὑπάρχει χαρὰ, διασκέδασις καὶ καλὸν φαγητόν.

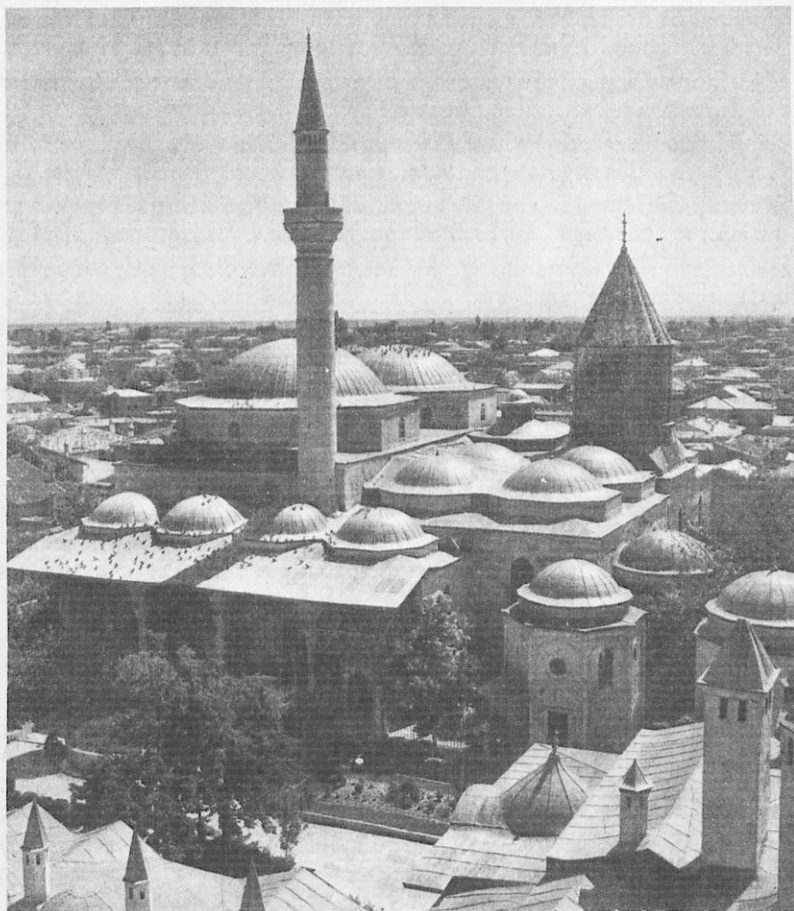
Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ ὠνομάσθη **Ἰσλαμισμός**, ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν λέξιν **Ἰσλάμ**, ποῦ σημαίνει ὑποταγὴν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Ἄλλάχ. Τὴν λέγουν ἐπίσης καὶ **Μωαμεθανισμόν** ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ. Οἱ ὁπαδοὶ του λέγονται Μωαμεθανοὶ ἢ Μουσολμάνοι. Τὸ ἱερὸν βιβλίον, ποῦ περιέχει τὴν θρησκείαν των, ὀνομάζεται **Κοράνιον**.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μέκκας δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὸν Μωάμεθ. Τὸν κατεδίωξαν μάλιστα καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ καταφύγῃ εἰς ἄλλην πόλιν. Τὸ ἔτος αὐτό, δηλαδὴ 622, τὸ εἶπαν ἔτος τῆς μεταναστεύσεως. Ἐγύρην εἰς τὴν γλῶσσάν των. Ἀργότερον ὅμως παρεδέχθησαν τὴν διδασκαλίαν του. Ὁ Μωάμεθ ἦνωσε τὰς ἀραβικὰς φυλάς καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῶν Ἀράβων, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Μέκκαν. Πολλοὶ λαοὶ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν, οἱ Σῦροι, οἱ Πέρσαι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Τοῦρκοι, πολλοὶ Ἰνδοί, ἐδέχθησαν τὸν Μωαμεθανισμόν. Οἱ σημαντικώτεροι ὅμως ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανοὺς εἶναι οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Τοῦρκοι. Αὐτοὶ ἔκαμαν φοβεροὺς πολέμους μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἔβλαψαν πολὺ τὸ ἔθνος μας. Ὁ Μωάμεθ ἀπέθανε τὸ 632.

2. Κατακτήσεις τῶν Ἀράβων

Οἱ Ἀραβες ἐφανατίσθησαν πολὺ ἀπὸ τὴν θρησκείαν, ποῦ ἐδίδαξεν εἰς αὐτοὺς ὁ Μωάμεθ. Μὲ ζῆλον καὶ ὄρμην ἐξήλθον ἀπὸ τὴν χώραν των καὶ ὥρμησαν νὰ διαδώσουν τὴν πίστιν των εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Τὸ ἔργον τοῦ προφήτου συνέχισαν οἱ διάδοχοί του, οἱ **Καλίφαι**, ὅπως ἐλέγοντο. Οἱ πρῶτοι τοὺς ὁποίους συνήντησαν, ὀλίγον πέραν τῶν συνόρων των, ἦσαν οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ δύο ἐξην-

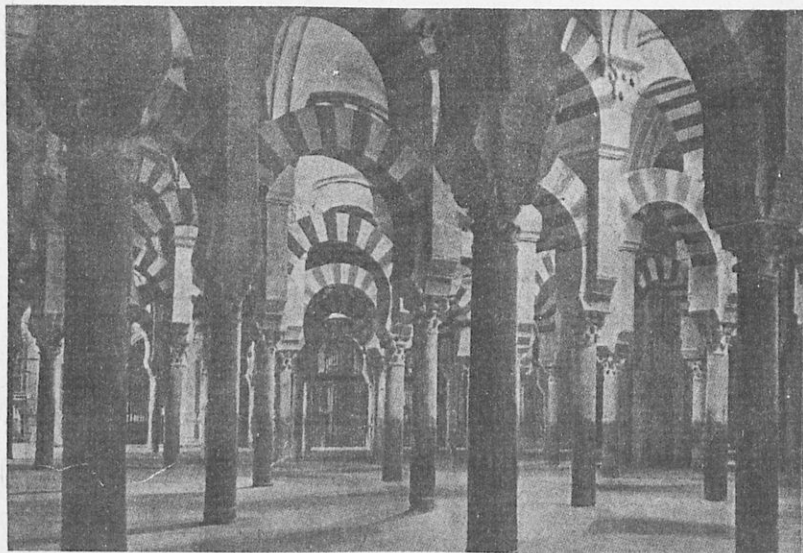

Ἄγριβικό τζαμί

τλημένοι από τους μακρούς πολέμους, ἔκαμαν μεταξύ των τὸν καιρὸν τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ Χοσρόη.

Ἐνίκησαν εὐκόλα τοὺς Πέρσας καὶ κατέκτησαν τὴν χώραν των. Οἱ Πέρσαι ἐδέχθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ἔγιναν καὶ αὐτοὶ φανατικοὶ μουσουλμάνοι.

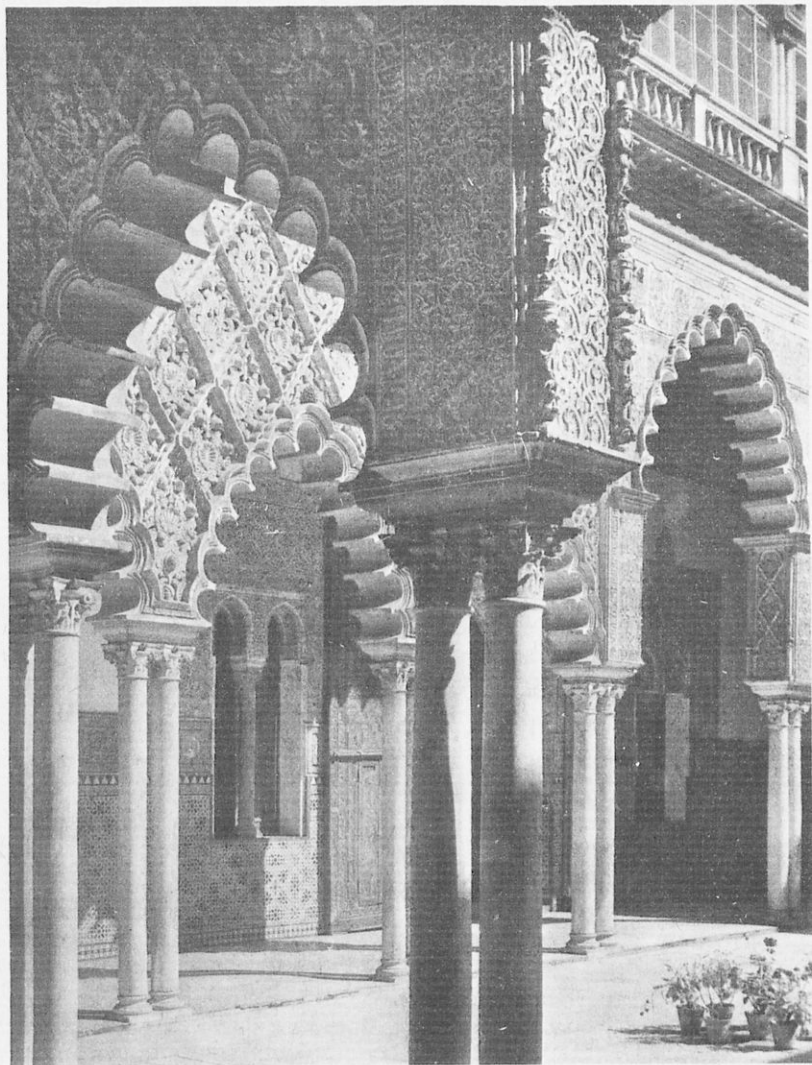
Τὸ τζαμί τῆς Κορδοβας (Ἰσπανία)

Οὕτε οἱ Ἕλληνες ἠμπόρεσαν ν' ἀντισταθοῦν. Οἱ Ἄραβες ἐκτύπησαν τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἐνῶ ἀκόμη ἔζη ὁ Ἡράκλειος. Κατέλαβαν τρεῖς σημαντικὰς ἐπαρχίας του, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἔγιναν μωαμεθανοὶ καὶ ὠμίλησαν τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν.

Οἱ Ἄραβες ὠφελήθησαν πολὺ ἀπὸ τὰς χώρας ποὺ ἐκυρίευσαν, ἐπειδὴ αὐταὶ εἶχον παλαιὸν πολιτισμὸν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ κάτοικοι τῆς Συρίας ἰδιαιτέρως ἔλαβαν τὴν πρώτην θέσιν μεταξύ τῶν μωαμεθανῶν. Οἱ Καλίφαι μετέφεραν τὴν πρωτεύουσάν των ἀπὸ τὴν μακρυνὴν Μέκκαν τῆς Ἀραβίας εἰς τὴν *Δαμασκὸν τῆς Συρίας*, πλησιέστερον εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

Ἀπὸ τότε οἱ Ἄραβες προώδευσαν περισσότερο. Ἐκαμαν με-

Τὸ περίφημο αραβικὸν ἀνάκτορον τῆς Σεβίλλης «Αλχαζορ»

γάλας κατακτήσεις, όπως οι Ρωμαίοι, και ίδρυσαν μεγάλην αυτοκρατορίαν. Από την Αίγυπτον επροχώρησαν και κατέλαβαν την Βόρειον Ἀφρικὴν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἐνίκησαν τοὺς *Βησιγότθους* καὶ κατέλαβαν τὰ νοτιοδυτικὰ μέρη τῆς χερσονήσου. Ἐπίσης εἰς τὴν Ἀσίαν ἔφθασαν μέχρι τῶν *Ἰνδιῶν* καὶ τοῦ *Τουρκεσταν*. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῶν χωρῶν αὐτῶν ἔγιναν μωαμεθανοί.

3. Ὁ Ἀραβικὸς κίνδυνος

Οἱ Ἀραβες ἔγιναν ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν αυτοκρατορίαν, ἀπὸ τὸν καιρὸν μάλιστα, πού ἔκαμαν πρωτεύουσαν τὴν Δαμασκὸν εἰς τὴν Συρίαν. Διότι ἐπλησίασαν εἰς τὴν Μεσόγειον. Κατεσκεύασαν ἰσχυρὸν στόλον εἰς τοὺς λιμένας τῆς Συρίας.

Ἀπὸ τὴν ξηρὰν ἔκαμαν πολλὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ οἱ ἐντόπιοι κάτοικοι τοὺς ἐσταμάτησαν εἰς τὰ σύνορα.

Εἰς τὴν θάλασσαν ἔκαμαν ἐπίσης πολλὰς ἐπιδρομὰς πρὸς τὰ παράλια τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἔφθασαν πολλὰκις ἕως τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία ἐκινδύνευσε.

Οἱ Ἀραβες ἦσαν κίνδυνος καὶ διὰ τὴν *Δυτικὴν Εὐρώπην*, διότι ἦτο δυνατόν νὰ διαβοῦν τὰ *Πυρρηναῖα* καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν εἰς τὰ χριστιανικὰ κράτη, πού δὲν εἶχαν ἀκόμη μεγάλην δύναμιν.

4. Πολιτισμὸς τῶν Ἀράβων

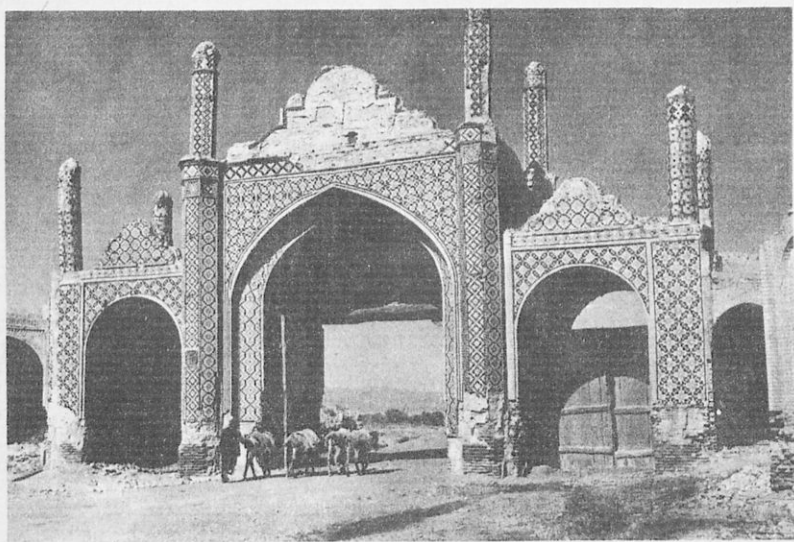
Οἱ Ἀραβες δὲν ἦσαν ἀπολίτιστοι, ὅπως ἤμπορεῖ νὰ νομίση κανεὶς. Ἔμαθον πολλὰ εἰς τὰς χώρας πού ἐκυρίευσαν. Ἀφότου μάλιστα οἱ Καλίφαι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Συρίαν, ἤρχισαν νὰ προσδεύουν. Οἱ Σύροι εἶχον μεταφράσει εἰς τὴν γλῶσσάν των πολλὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων, καὶ ἔκτιζαν νασούς καὶ μέγαρα μὲ τὸν ἑλληνοβυζαντινὸν ρυθμὸν.

Ὅταν οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἔγιναν μωαμεθανοὶ καὶ ὠμίλησαν τὴν ἀραβικὴν, μετέφρασαν τὰ βιβλία τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἀραβικὴν. Εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἀράβων ἐδιάβαζαν μεταφρασμένα εἰς τὰ ἀραβικὰ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων σοφῶν, ἰδίως τῶν ἱατρῶν καὶ

του μεγάλου φιλοσόφου Ἀριστοτέλους.

Οἱ Ἄραβες ἐκυβέρνησαν καλὰ τὸ κράτος των, ἐκαλλιέργησαν μὲ ἐπιμέλειαν τὴν γῆν, ἔκαμαν ωραίους κήπους μὲ ὄπωροφόρα δένδρα, ὕδραγωγεῖα καὶ ἀρδευτικὰ ἔργα. Ἦσαν καλοὶ ναυτικοὶ καὶ ἀνέπτυξαν τὸ ἐμπόριον. Εἶχαν καλοὺς μαθηματικούς, ἀστρονόμους, ἱατρούς. Ἦσαν ἐξυπνοὶ ἄνθρωποι καὶ ὠφελήθησαν ἀπὸ τὰς ἐφευρέσεις ἄλλων λαῶν.

Ἔκτισαν τζαμιά καὶ ἀνάκτορα μὲ ἰδικόν των ρυθμόν, τὸν *ἀραβικὸν ρυθμόν*, πού τὰ θαυμάζομεν ἀκόμη καὶ σήμερον, μὲ κομψὰ κοσμήματα, τὰ λεγόμενα *ἀραβουργήματα*. Τὰ καλύτερα ἀραβικὰ μνημεῖα εὐρίσκονται εἰς τὴν *Δαμασκόν*, εἰς τὸ *Καΐρον* καὶ μερικὰ πολὺ κομψὰ ἀνάκτορα εἰς τὴν *Ἰσπανίαν*. Ἀπὸ τοὺς Ἄραβας πολλὰ ἔμαθαν οἱ Εὐρωπαῖοι κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Ἀραβουργεῖον - Πόλις τῆς Τιζνᾶνης

1. Πρώτη επίθεση τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Οἱ Ἄραβες εἶχαν πάντοτε βλέψεις εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἑλλήνων, τὴν μεγαλυτέραν, πλουσιωτέραν καὶ ἐνδοξοτέραν πόλιν τοῦ κόσμου. Τὸ ἱερὸν βιβλίον των, τὸ Κοράνιον, ἔλεγεν: «Εὐτυχι-σμένος ὁ στρατηγὸς ποῦ θὰ κυριεύσῃ τὴν Πόλιν».

Ὁ δραστήριος καλίφης τῆς Δαμασκοῦ **Μωαβίας**, ἠτοίμασε μεγά-λην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἰσχυρὸς στρατὸς προσέβαλε τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Κυρίως ὅμως πολυάριθμος καὶ καλὰ ὀπλισμένος στό-λος διῆλθε τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Κωνσταντινου-πόλεως. Ἀπεβίβασε στρατὸν ἐμπρὸς εἰς τὰ χερσαῖα τεῖχη καὶ ὄλον τὸ θέρος τοῦ 673 οἱ Ἄραβες ἐπετέθησαν κατὰ τῆς πόλεως. Ἐπειδὴ ὅμως συνήντησαν γενναίαν ἀντίστασιν ἀπέκλεισαν τὴν πόλιν. Ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα ἐπολιορκήθη ἀπὸ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Ἡ πο-λιορκία διήρκεσε πέντε ἔτη ἀπὸ 673—678.

Ἡ πόλις εἶχε τότε ἄξιον αὐτοκράτορα, τὸν **Κωνσταντῖνον Δ΄**, ποῦ τὸν ἐπωνόμασαν **Παυωνᾶτον** (668—685), ἀπόγονον τοῦ Ἑρα-κλείου. Αὐτὸς καὶ οἱ στρατηγοὶ του ὠργάνωσαν τὴν ἄμυναν. Εἰς τὰς μάχας αὐτὰς οἱ Ἕλληνες μετεχειρίσθησαν νέον ὄπλον, μίαν σπου-δαίαν πολεμικὴν ἐφεύρεσιν, τὸ **ὕγρον πῦρ**. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὰ συστατικὰ τοῦ ὕγρου πυρός. Ὑποθέτομεν, ὅμως, ὅτι ἦτο μίγμα ἀπὸ θειάφι, νίτρον, πίσσαν καὶ πετρέλαιον. Ἦτο ρευστὸν καὶ τὸ ἐξεσφενδόνιζαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μὲ εἰδικὸν μηχανήμα ἢ ὡς χειρο-βομβίδα. Τὸ ὕγρον πῦρ εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ καίῃ καὶ μέσα εἰς τὸ νερό.

Ὁ στόλος τῶν Ἀράβων ὑπέστη πολλὰς ζημίας καὶ ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς δὲν κατάρθωσε ν' ἀντισταθῇ εἰς τὸν ἑλληνικόν.

Ὁ Μωαβίας ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ εἰρήνην καὶ νὰ πληρώσῃ φόρους.

2. Ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος σώζει τὴν Αὐτοκρατορίαν

Σαράντα χρόνια ἀργότερα, οἱ Ἄραβες ἔγιναν πολὺ δυνατώτε-

ροι. Τὸν βον δηλαδὴ αἰῶνα ἐφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Δὲν ἐλησμένησαν οὔτε στιγμήν τὸ σχέδιον νὰ κυριεύσουσιν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ φοβερωτέρα ἐπίδρομὴ τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγένετο τὸ 717. Ἡ κατάστασις πάλιν δὲν ἦτο καλὴ.

Οἱ Ἀραβες ἤλθαν μὲ δυνατὸν στόλον καὶ στρατὸν καὶ προσέβαλον τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν. Τὸ κράτος ἔσωσεν ἕνας γενναῖος αὐτοκράτωρ, ὁ **Λέων ὁ Ἰσαυρός** (717–740). Ὁ Λέων κατήγετο ἀπὸ μίαν μακρυνὴν ἐπαρχίαν τῆς Αὐτοκρατορίας, εἰς τὴν Ἀσίαν, πλησίον τοῦ **Εὐφράτου ποταμοῦ**, τὴν ὁποίαν ἔλεγαν **Ἰσαυρίαν** καὶ ποῦ ἔδιδε τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καλοῦσιν στρατιώτας.

Ὁ Λέων ἔδειξε μεγάλην ἐραστηριότητα καὶ ἐπολέμησε μὲ μεγάλην τόλμην τοὺς Ἀραβας. Στόλος καὶ στρατὸς τοὺς ἀντιμετώπισαν μὲ θάρρος. Οἱ Ἕλληνες ἔκαυσαν τὰ ἀραβικὰ πλοῖα μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ. Μὲ τὸ ὅπλον αὐτὸ καὶ τὴν στρατηγικὴν δεξιότητα τοῦ Λέοντος καὶ τὴν ἀνδρείαν του, ἡ Πόλις ἐσώθη καὶ μαζὺ τῆς ἐσώθη ὁ Ἕλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς.

Δεκαπέντε χρόνια ἀργότερα, τὸ 732, οἱ Ἀραβες ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν τὰ Πυρηναῖα καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἵππικὸν τῶν ἐπροχώρησεν ἕως τὸ κέντρον τῆς Γαλλίας. Ἐκεῖ, μεταξὺ τῶν πόλεων **Τούρ** καὶ **Πουατιέ**, τοὺς ἐνίκησαν οἱ Γάλλοι καὶ τοὺς ὑπεχρέωσαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

Ἡ νίκη τοῦ Ἰσαύρου καὶ ἡ νίκη τῶν Γάλλων ἔσωσαν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ ἑνα πολὺ μεγάλου κίνδυνου.

Τὸ Ἀραβικὸν κράτος διηρέθη ἀργότερον, ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ καὶ ἔπαυσε νὰ ἀποτελεῇ σοβαρὸν κίνδυνον,

Λέων Ἰσαυρός

3. Ἡ Μεταρρύθμισις

Ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος ἀφοῦ ἔσωσε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Ἀραβας, ἀπεφάσισε νὰ βάλῃ εἰς αὐτὸ τάξιν καὶ νὰ τὸ ἀναζωογονήσῃ.

Ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἔπασχεν ἀπὸ βαρεῖαν ἀσθένειαν, ἡ ὁποία τοῦ ἀφήρει τὰς δυνάμεις. Ὁ λαὸς ἦτο ἀμόρφωτος καὶ δὲν ἐδείκνυε κανένα ἐνδιαφέρον διὰ τὸ κράτος. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἐφρόντιζαν περισσότερον διὰ τὸν ἑαυτὸν των παρὰ διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους. Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἦτο καλυτέρα. Οἱ χριστιανοὶ ἦσαν ἀγράμματοι καὶ κατετρύχοντο ἀπὸ πολλὰς δεισιδαιμονίας. Δὲν ἐφρόντιζαν νὰ εἶναι καλοὶ χριστιανοὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ τὰς σκέψεις των. Ἐνόμιζαν ὅτι θὰ σώσουν τὴν ψυχὴν των, λατρεύοντες τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων. Εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρχαν μεγάλα μοναστήρια μὲ πολλὰ κτήματα, ἀγρούς, περιβόλια, δάση τεράστια εἰσοδήματα. Τὰ κτήματά των δὲν ἐπλήρωναν φόρους. Εἰς τὰ μοναστήρια αὐτὰ ἐπῆγαιναν χιλιάδες νέοι διὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς κόπους τῆς ζωῆς. Ἔτσι ἡ κοινωνία ἔχανεν ἐργατικὰς χεῖρας.

Ὁ Ἰσαυρος, λοιπόν, καὶ πολλοὶ ἄλλοι μορφωμένοι ἄνθρωποι, εἶδαν ὅτι θὰ καταστραφῇ τὸ κράτος, ἐὰν ἐξακολουθήσῃ αὕτη ἡ κατάσταση. Ὁ Λέων καὶ οἱ διάδοχοί του ἐσκέφθησαν νὰ προβοῦν εἰς τολμηρὰν μεταρρύθμισιν. Ἦθελαν νὰ περιορίσουν τὰ μεγάλα κτήματα τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν μοναστηρίων, νὰ βελτιώσουν ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονίας.

Εἰς πολλὰ συνεπλήρωσαν τὴν νομοθεσίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐθέσπισαν γεωργικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς νόμους, οἱ ὅποιοι ἐξησφάλιζαν τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατόν, ναυτικούς νόμους, οἱ ὅποιοι ἐπροστάτευαν τὴν ναυτιλίαν.

Τὸ 726 ὁ Λέων διέταξε ν' ἀφαιρέσουν τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀπηγόρευσε νὰ τὰς προσκυνοῦν. Ἐκλείσσε πολλὰ μοναστήρια καὶ ἠνάγκασε τοὺς καλογήρους νὰ ζητήσουν ἐργασίαν.

Ὁ λαὸς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσῃ τοὺς καλοὺς σκοπούς του. Ἐνόμισεν, ὅτι ὁ Λέων εἶναι αἰρετικὸς καὶ ὅτι θέλει νὰ διαλύσῃ τὴν θρησκείαν. Ἦρχισαν πάλιν θρησκευτικαὶ ταραχαὶ καὶ ὁ Λέων ἀντιμετώπισε πολλὰς δυσκολίας. Οἱ κάτοικοι τῆς αὐτοκρατορίας ἐχωρίσθησαν εἰς δύο. Ὅσοι ἤθελαν τὴν μεταρρύθμισιν, ὠνομάσθησαν *εἰκονομάχοι*, οἱ ἀντίθετοί των *εἰκονολάτραι*.

Τὸ ἔργον τοῦ Λέοντος ἐξηκολούθησεν ὁ υἱὸς του *Κωνσταντῖνος*

Ε', ένας τολμηρός και δραστήριος βασιλεύς. "Υστερα ἤλθαν πολλοὶ ἄλλοι εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες. Αἱ θρησκευτικαὶ ταραχαὶ διήρκεσαν 120 περίπου ἔτη καὶ ὀνομάζονται εἰς τὴν ἱστορίαν **Εἰκονομαχίαι**. Εἰς τὸ τέλος, ὅμως, τὰ πάθη ἠσύχασαν. Ἡ βασίλισσα **Θεοδώρα** συνεκάλεσε τὸ 843 μ.Χ. σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία ἐπανάφερεν τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Ἀπὸ τότε ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν **Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας** τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ὡς ἡμέραν τῆς ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων.

Οἱ **Ἰσαυροὶ** αὐτοκράτορες ἔβαλαν τάξιν εἰς τὸ κράτος, ἤξησαν τὰ εἰσοδήματα τοῦ Δημοσίου καὶ πρὸ παντός ἐνίσχυσαν τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον. Αὐτὸ ἔσωσε τὸ κράτος καὶ τοῦ ἔδωσε νέαν ζωὴν.

Αὐτοκράτωρ γονυπετῶν πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Χριστοῦ.

ΤΑ ΕΝΔΟΞΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ (867-1057)

Ἡ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων ἐβασίλευσεν 150 χρόνια. Ἐδωσεν εἰς τὸ Κράτος μερικοὺς ἱκανοὺς αὐτοκράτορας, οἱ ὅποιοι τὸ ἔσωσαν ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ τὸ ἐστερέωσαν μὲ τὴν μεταρρύθμισιν.

Ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἡ ὁποία διεδέχθη αὐτὴν, ἡ αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ εἶδε λαμπρὰς ἡμέρας Ἡ δυναστεία αὐτὴ ἔμεινεν εἰς τὸν θρόνον 190 χρόνια, ἀπὸ τὸ 867 ἕως τὸ 1057, δηλαδὴ τὸν 9ον, 10ον καὶ 11ον αἰῶνα, ἀκριβῶς εἰς τὴν καρδίαν τῶν Μέσων Χρόνων.

Τὴν Μακεδονικὴν Δυναστείαν ἰδρυσεν ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδῶν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀμόρφωτος, ἀλλ' ἐφάνη πολὺ πρακτικὸς καὶ ἐκυβέρνησε καλὰ τὸ κράτος. Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Λέων ΣΤ', πού τὸν ἀπεκάλεσαν Σοφόν, ἐπειδὴ ἀντιθέτως ἀπὸ τὸν πατέρα του αὐτὸς εἶχε μάθει πολλὰ γράμματα. Τὸν Λέοντα τὸν Σοφόν διεδέχθη ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Τοῦτον ὠνόμασαν Πορφυρογέννητον, διότι ἐγεννήθη, ὅταν ὁ πατέρας του ἦτο αὐτοκράτωρ, δηλαδὴ μέσα εἰς τὴν πορφύραν, τὸ ἔνδυμα πού ἔφερον οἱ αὐτοκράτορες. Ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Ρωμανὸς Β', ἐβασίλευσε μόνον 4 χρόνια. Ἄλλ' ἡ σύντομος βασιλεία του ἦτο πολὺ ἐνδοξος μὲ τὰ κατωρθώματα πού ἔκαμαν οἱ στρατηγοὶ του. Ἐπειδὴ ὁ Ρωμανὸς ἀπέθανε νέος καὶ ἀφήκεν ἀνηλίκους τοὺς δύο υἱοὺς του, Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον, εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθον δύο ἐνδοξοὶ στρατηγοὶ, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς. Μετὰ τὸν Ἰωάννην Τσιμισκῆν αὐτοκράτωρ ἐγένινεν ὁ νόμιμος διάδοχος, ὁ υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ Β', ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτέρους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου.

1. Οἱ Βούλγαροι

Ἐως τῶρα ἐχθροὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἄραβες ἐξηφανίσθησαν. Εἰς τὴν θέσιν των ὅμως ἐφάνη νέος ἐχθρὸς τῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ **Βούλγαροι**. Αὐτοὶ ἦσαν περισσότερον ἐπικίνδυνοι.

Ἡ χώρα, πού τὴν λέγομεν σήμερον Βουλγαρίαν, ἐλέγετο ἄλλοτε **Μοισία** καὶ ἦτο ἐπαρχία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ κάτοικοὶ τῆς ὅμως ὠλιγόστευσαν μὲ τοὺς πολέμους καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς **Σλάβους**, πού ἔζων πέραν ἀπὸ τὸν Δού-

ναβιν. νά ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ, διὰ νά καλλιεργοῦν τήν γῆν. Οἱ Σλάβοι αὐτοὶ ἦσαν ἐργατικοὶ καί ἔγιναν φιλήσυχοι ὑπήκοοι τοῦ Βυζαντίου.

Ἄργότερον ὅμως, τὸ 679 ἐπὶ τῶν Ἰσαύρων, κατῆλθεν εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἕνας ἄλλος λαός, πολεμικός, οἱ **Βούλγαροι**. Αὐτοὶ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ἦσαν **Μογγόλοι** τὴν καταγωγὴν καὶ συγγενεῖς τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τὴν Ἀσίαν διέβησαν εἰς τὴν Ρωσίαν. Προχωροῦντες ἔφθασαν εἰς τὸν Δούναβιν. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πρωγωνάτος ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νά ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Μοισίαν διότι ἦσαν ἐχθροὶ τῶν Ἀράβων καὶ ἠλπιζε διὰ τοῦτο νά τοὺς ἔχη συμμάχους. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Βούλγαροι ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους Σλάβους καὶ ἔμαθαν τὴν γλῶσσάν των. Ἀπὸ τὴν ἔνωσιν τῶν δύο λαῶν προήλθον οἱ σημερινοὶ Βούλγαροι.

2. Οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι γίνονται Χριστιανοί

“Ὅταν ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ τελευταῖος ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Ἰσαύρων αὐτοκράτωρ **Μιχαὴλ Γ'** (842 - 867 μ.Χ.), ὁ υἱὸς τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας, πού ἀνεστήλωσε τὰς εἰκόνας, οἱ Σλάβοι εἰδωολάτραι ἕως τότε, ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμόν.

“Ὅπως ὅλοι οἱ ξένοι, καὶ οἱ Σλάβοι ἐθαύμαζαν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν τῆς ὀρθοδοξίας. Ἄλλὰ καὶ οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἡ ἐκκλησία εἰργάζοντο μὲ κάθε μέσον διὰ νά προσελκύσουν τοὺς λαοὺς εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Οἱ Σλάβοι, λοιπόν, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα διδασκάλους καὶ ἱερεῖς, διὰ νά τοὺς κατηχήσουν. Οἱ Βυζαντινοὶ ἔστειλαν πολλοὺς εἰς διαφόρους ἐποχὰς.

Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν δύο ἀδελφοὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη, ὁ **Κύριλλος** καὶ ὁ **Μεθόδιος**, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἀκούραστοι ἱεραπόστολοι. Περιώδευσαν τὴν Βουλγαρίαν, Οὐγγαρίαν, Βοημίαν καὶ ἐδίδαξαν τὴν ὀρθοδοξίαν. Αὐτοὶ ἐπενόησαν τὸ σλαβικὸν ἀλφάβητον, μετέφρασαν τὰ ἱερά βιβλία εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν καὶ συνέταξαν λειτουργίαν εἰς τὴν σλαβικὴν. Μαζὶ μὲ τὴν θρησκείαν ἐπέρασαν εἰς τὰς σλαβικὰς χώρας πολλὰ στοιχεῖα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος ὠνομάσθησαν **ἀπόστολοι τῶν Σλάβων**.

βων. Οί σλαβικοί λαοί, ιδιαίτερος οί Βούλγαροι, τούς τιμούν και τούς έχουν ως άγιους.

Από τότε οί Βούλγαροι απέκτησαν στενάς σχέσεις με την έλλη- νικήν αυτοκρατορίαν. Οί άρχοντες και οί πλούσιοί των έστελλαν τά τέκνα των νά σπουδάσουν εις την Κωνσταντινούπολιν. Αυτό όμως δέν τούς ήμπόδισε νά εΐναι και οί χειρότεροι έχθροί των Βυζαντινών.

3. Οί Βουλγαρικοί πόλεμοι

Οί Βούλγαροι είχαν πολεμικούς ήγεμόνας. Ο πρώτος από αυ- τούς, ο *Κροϋμμος*, ήτο πολύ τολμηρός και άγριος. Ένίκησε τόν αυ- τοκράτορα *Νικηφόρον Α'* και τόν έφόνευσε. Κατόπιν έπολιορκησε την Άδριανούπολιν και ώρμησε νά κυριεύση την Πόλιν. Τό κράτος έσωσεν ο ίκανός αυτοκράτωρ, *Λέων Ε'*, ο έπονομαζόμενος *Άρμέ- νιος*. Ο Λέων ένίκησεν εις μεγάλην μάχην τόν Κροϋμμον πλησίον της Μεσημβρίας, τό 813. Ο Κροϋμμος έπληγώθη και απέθανε και οί Βούλγαροι επί έβδομήντα χρόνια δέν έκαμαν πλέον έπιδρομάς εις την Αυτοκρατορίαν.

Εις τά χρόνια αυτά της ειρήνης, οί Βούλγαροι προώδευσαν και έπλούτησαν από τό έμπόριον. Καί ήρχισαν τόν φοβερώτερον πόλε- μον. Βασιλέα είχαν, την φοράν αυτήν, τόν *Συμεών*, ο οποίος εις νεαράν ηλικίαν είχε μείνει πολύν καιρόν εις την Πόλιν και έσπού- δασεν εις τά σχολεία της. Οί Βούλγαροι έκαμαν τότε έπιδρομάς εις όλας σχεδόν τάς εύρωπαϊκάς έπαρχίας της Αυτοκρατορίας.

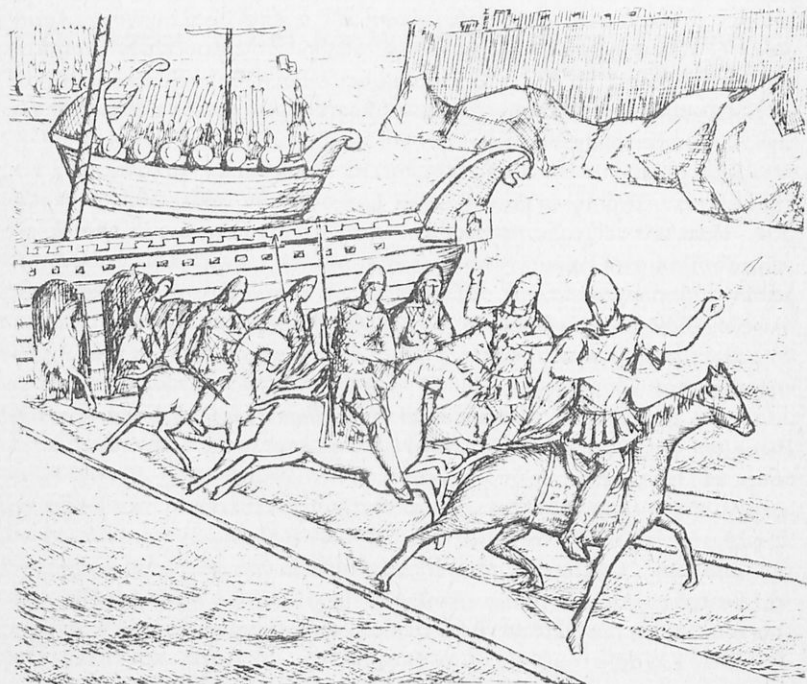
Ο Συμεών κατέλαβε την Άδριανούπολιν και ένίκησε τόν αυτο- κράτορα παρά την Άγχιάλον. Υπερήφανος διά την νίκην του, ώνό- μασε τόν έαυτόν του *Τσάρον των Βουλγάρων και αυτοκράτορα των Ρωμαίων* και ίδρυσεν ανεξάρτητον Πατριαρχείον εις την πρωτεύου- σάν του Πρεσλάβαν, ή όποία ήτο παρά τό σημερινόν Τύρνοβον.

Κατόπιν έξεκίνησε διά νά καταλάβη την Πόλιν και τό 924 έφθα- σε πολύ κοντά. Έπειδή όμως δέν διέθετε στόλον, δέν κατώρθωσε νά την κυριεύση. Ο Συμεών τότε έδέχθη άντί μεγαλου ποσοϋ χρημάτων νά έπιστρέψη εις την χώραν του. Καί μετ' όλίγον απέθανε. Τό κρα- τος του ήρχισε νά έξασθενή. Οί Βούλγαροι έπαυσαν τούς πολέμους και ήσαν εύχαριστημένοι, διότι έλάμβαναν χρήματα και δώρα από τόν αυτοκράτορα.

4. Ο Νικηφόρος Φωκᾶς— Έκστρατεία εἰς τὴν Κρήτην

Οἱ Ἄραβες καὶ ἄλλοι μωαμεθανοὶ εἶχαν γίνεи πολὺ δυνατοὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐτρομόκράτουи μὲ τὰ πειρατικά των πλοῖα τὴν Μεσόγειον. Οἱ χριστιανοὶ ἔτρεμαν τοὺς πειρατὰς αὐτοὺς, ποὺ τοὺς ἔλεγαν *Σαρακηνοὺς*. Οἱ Σαρακηνοὶ ἐξουσίαζαν τὰ παράλια τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰσπανίας. Ἐκυρίευσαν τὰς δύο μεγάλας ἑλληνικὰς νήσους, τὴν *Κύπρον* καὶ τὴν *Κρήτην*, ὅταν πάλιν ἐβασίλευσαν, τὸν 9ον αἰῶνα, ἀνίκανοὶ αὐτοκράτορες. Τὰ πράγματα ὁμωσ ἥλλαξαν, ὅταν ἦλθεν ἡ *Μακεδονικὴ δυναστεία*.

Ἡ μεγάλη, πλουσία καὶ ὠραία ἑλληνικὴ μεγαλόνησος Κρήτη εἶχε πέσει ἀπὸ τὸ 825 εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σαρακηνῶν, ποὺ ἴδρυσαν ἐκεῖ ἀνεξάρτητον κράτος μὲ ἀρχηγὸν λεγόμενον *Ἐμίρην*. Παρέμεινεν ἐπὶ 135 χρόνια ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των. Πολλοὶ μωαμεθανοὶ

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἀποβιβάζεται εἰς Κρήτην

Ἄραβες, Σύροι, Ἀφρικανοὶ καὶ μαῦροι ἀκόμη ἦλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν νῆσον, ἣ ὅποια ἤρχισε ν' ἀλάζη χαρακτῆρα. Οἱ Ἕλληνες ἐκινδύνευαν νὰ ξεχάσουν τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσάν των, νὰ γίνουν μωαμεθανοὶ καὶ νὰ ὀμιλοῦν ἀραβικά.

Αὐτὸ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸ ἀνεχθοῦν οἱ Ἕλληνες, ἀφ' ὅτου ἐγίναν καὶ πάλιν ἰσχυροὶ, τὴν ἐποχὴν τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας ἔτοιμασαν μεγάλην ἐκστρατείαν, διὰ νὰ κυριεύσουν καὶ πάλιν τὴν Κρήτην. Ἀρχηγὸν ὤρισαν τὸν φημισμένον στρατηγὸν **Νικηφόρον Φωκᾶν**.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 960 μέγας στόλος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Πόλιν, μὲ τὰς θερμὰς εὐχὰς τοῦ λαοῦ, ποῦ εἶχε συγκεντρωθῆ κατὰ μυριάδας εἰς τὴν ἀκτὴν. Τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὸν Κεράτιον ἕως τὴν Προποντίδα, ἐκάλυπταν χιλιάδες πλοῖα, μὲ τὰς πλευρὰς βαμμένας μὲ ζωηρότατα χρώματα, τὰ πανιά των λαμπρότατα χρωματισμένα, μὲ ὀλοχρῶσους πῶρας, μὲ χιλιάδας πελωρίας σημαίας, μὲ μεγάλα λάβαρα, μὲ τὰς εἰκόνας τῆς Παναγίας, τοῦ Παντοκράτορος Χριστοῦ καὶ τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν ἁγίων Θεοδώρων, Γεωργίου καὶ Δημητρίου.

Ἐπὶ τῶν πλοίων εὐρίσκετο πολὺς στρατός, Ἕλληνες καὶ μισθοφόροι, Βαράγγοι καὶ Ρῶσσοι, καθὼς καὶ πολυάριθμον ἵππικόν.

Ὁ βασιλεὺς, ὄρθιος ἐπάνω εἰς τὴν περίλαμπρον μαρμαρίνην βασιλικὴν ἀποβάθραν, δίδει τὸ σύνθημα καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς ἀκτὰς ἀκούονται μυριόστομοι ζητωκραυγαί. Ὁ Πατριάρχης εὐλογεῖ τὸν στόλον.

5. Ὁ Νικηφόρος ἐλευθερώνει τὴν Κρήτην (961)

Ἡ μυρμηκία αὐτῆ τῶν πλοίων λαμβάνει τὸν συνήθη δρόμον τῆς Κρήτης. Φθάνει εἰς ἓνα σημεῖον, πέραν τοῦ ὁποίου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἑλληνικὸν πλοῖον δὲν ἐτόλμα νὰ προχωρήσῃ. Οἱ Σαρακηνοὶ εἰς τὴν Κρήτην εἶναι κατατρομαγμένοι. Περιμένουν ὅμως νὰ κτυπήσουν τὸν στόλον, μόλις πλησιάσῃ.

Ἄλλ' ὁ Νικηφόρος ἐκλέγει ἓνα ἡσυχον κόλπον, δυτικῶς τοῦ Χάνδακος, τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου, ὅπου κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ φαντασθῆ, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀπόβασις. Οἱ Ἄραβες ἔτρεξαν ἐκεῖ μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις καὶ παρετάχθησαν εἰς τὴν παραλίαν, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀπόβασιν. Ὁ Νικηφόρος ἐνεργεῖ μὲ ἀποφα-

οισιτικότητα. Αναγκάζει τούς Ἀραβας νά ἀπομακρυνθοῦν ἀπό τήν παραλίαν καί ἀπό τās θύρας πού ἀνοίγουν εἰς τὰ πλευρὰ τῶν πλοίων ὄρμων, ἐπάνω ἀπό τās κυρτὰς σανίδας πού ἔρριψαν πρὸς τήν ἀκτὴν, οἱ ἵππεῖς πάνοπλοι ἐπάνω εἰς τὰ ἄλογά των.

Εἰς τήν ὄρμην τῶν Βυζαντινῶν, πού προχωροῦν ψάλλοντες τὸ «Τῆ Ὑπερμάχῳ» καί μὲ τούξ ἱερεῖς ἐμπρὸς φέροντας χρυσοῦς σταυροῦς, δὲν ἤμποροῦν νά ἀντισταθοῦν οἱ Σαρακηνοί. Ἄλλ' ἡ πρωτεύουσά των, ὁ **Χάνδαξ**, εἶναι καλὰ ὠχυρωμένη. Ὅκτῶ μῆνας πολεμοῦν γύρω εἰς τὸ ἰσχυρὸν φρούριον. Χύνεται πολὺ αἷμα. Τέλος κυριεύεται τὸ φρούριον, τὸ 961, ὁ τελευταῖος ἐμίρης αἰχμαλωτίζεται καί ἡ Κρήτη γίνεται πάλιν ἑλληνικὴ.

Ἐχρησιάσθη ὁμως μεγάλος κόπος Ἱεροκήρυκες καλοῦν τούς κατοίκους εἰς τήν παλαιάν των θρησκείαν. Ὁ δραστηριώτερος ὄλων, εἶναι ὁ **Ἅγιος Νίκων**. Ἐπειδὴ εἰς τὰ κηρύγματά του ἔλεγε συχνά «μετανοεῖτε», ἡ λέξις αὐτὴ τοῦ ἔμεινεν ὡς παρωνύμιον. Τὸν ὠνόμαζαν **Ἅγιος Νίκων ὁ Μετανοεῖτε**. Τζαμιὰ καί μιναρέδες ἐξηφανίσθησαν. Ἡ Κρήτη ἔγινε καί πάλιν μία ἀπὸ τās ἑλληνικωτέρας χώρας.

6. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς κατὰ τῶν Βουλγάρων

Ὅταν, τὸ 967, ὁ Νικηφόρος ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν νίκην κατὰ τῶν Ἀράβων, αὐτοκράτωρ ἤδη, εὐρίσκει εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀπεσταλμένους τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἔλθει νά ζητήσουν τὰ φιλοδωρήματα. Ὁ Νικηφόρος δὲν ἤμποροῦσε ν' ἀνεχθῆ τὸ αἶσχος νά δίδουν οἱ Ἕλληνες φόρον εἰς τούς Βουλγάρους. Διηγοῦνται ὅτι διέταξε νά ραπίσουν τούς ἀπεσταλμένους καί παρήγγειλεν εἰς αὐτούς νά εἶπουν εἰς τὸν βασιλέα των, ὅτι ὁ ἴδιος θά φέρῃ τὰ χρήματα εἰς τὸν ἀπαίδευτον καί τρίδουλον ἀπὸ τούς προγόνους βασιλέα των.

Ὁ Νικηφόρος συνεννοήθη μὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρώσων Σβιατισταυον νά κτυπήσουν μαζὺ τούς Βουλγάρους. Ὁ Ρώσος βασιλεὺς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καί ἠθέλησε νά προσαρτήσῃ τὴν χώραν εἰς τὸ βασιλείον του. Οἱ Ρῶσοι, μάλιστα, ἐπέρασαν τὸν Αἴμον, ἐλεηλάτησαν τὴν Φιλιππούπολιν καί ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Θράκην.

7. Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969—976)

Τὸν Νικηφόρον διεδέχθη ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ἐπίσης ἱκανὸς καὶ δραστήριος στρατηγός. Εἰς ὄλην τὴν ζωὴν του διεξήγαγε πολέμους τοὺς ὁποίους καὶ ἐσυνέχισε κατὰ τὰ 7 χρόνια πού ἦτο αὐτοκράτωρ.

Ὁ Τσιμισκῆς διωργάνωσε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ στρατός του διέβη τὸν ΑἼμον, ὁ στόλος του ἀνέπλευσε τὸν ποταμὸν Δούναβιν. Εἰς μεγάλας μάχας ἐνίκησε τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε ν' ἀποσυρθοῦν εἰς τὴν χώραν των.

Ἐπέταξεν ὀλόκληρον τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν διήρρεσεν εἰς ἑπτὰ περιοχάς, εἰς τὰς ὁποίας διώρισεν ἐγκλωρίους ἡγεμόνας, τοὺς λεγομένους *βοεβόδας*.

8. Βασίλειος Β' (976—1025)

Ὁ Βασίλειος Β' εἶναι ἴσως ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας. Ἐβασίλευσε σχεδὸν 50 χρόνια καὶ εἰς τὰ χρόνια αὐτὰ ἡ αὐτοκρατορία ἦτο πλουσία, δυνατὴ καὶ εὐτυχισμένη.

Ὁ Βασίλειος ἔδωσε λαμπρὸν τέλος εἰς τὸν βουλγαρικὸν πόλεμον. Εἶδε τοὺς Ρώσους νὰ δέχωνται τὸν χριστιανισμόν. Ὁ βασιλεὺς των Βλαδίμηρος ἐβαπτίσθη καὶ τὸ παράδειγμά του ἠκολούθησαν καὶ οἱ ὑπήκοοί του. Εἰς τὴν Ἀσίαν ἐνίκησε τοὺς Ἀραβας καὶ κατέκτησε μεγάλας χώρας. Ἡ αὐτοκρατορία ἔλαβε κατὰ τὰς ἡμέρας του τὴν ἑκτασιν πού εἶχεν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.

9. Τὸ τέλος τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου

Μόλις ἀπέθανεν ὁ Τσιμισκῆς, οἱ Βούλγαροι ἐπανεστάτησαν, ἀνεκλήρυξαν Τσάρον τὸν Σαμουήλ καὶ ἤρχισαν φοβερὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ Σαμουήλ συνεκρότησε τὸ βουλγαρικὸν κράτος, ἤρχισεν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Μακεδονίαν, Ἡπειρον, Ἀλβανίαν, Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασεν ἕως τὴν Πελοπόννησον. Ἐχρειάσθη, λοιπόν, ὁ Βασίλειος νὰ κάμῃ σκληρὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων ὁ ὁποῖος διήρκεσε πολλὰ ἔτη.

Οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχαν ἐπιτυχίας. Ὁ Σαμουήλ ἐπρο-

χώρησεν από την Θεσσαλίαν ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἄλλὰ ὁ στρατὸς τοῦ Βυζαντίου, μὲ στρατηγὸν τὸν *Νικηφόρον Οὐρανόν*, ἐπροχώρησεν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ ἀνακόψῃ τὸν δρόμον εἰς τοὺς Βουλγάρους. Ἐπετέθη αἰφνιδιαστικῶς παρὰ τὸν *Σπερχειὸν* ποταμὸν, ἐνῶ ἐπέστρεφαν φορτωμένοι λάφυρα. Σημαντικὸν μέρος τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐξωλοθρεύθη εἰς τὴν συμπλοκὴν, οἱ δὲ ὑπολοίποι ἔφυγαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὸ στρατόπεδον καὶ τὰ λάφυρα εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς. Ὁ ἴδιος ὁ Σαμουήλ ἐπληγώθη καὶ μόλις κατῴρθωσεν νὰ σωθῇ διὰ τῶν στενῶν τῆς Πίνδου εἰς τὴν Βουλγαρίαν (996).

Σχεδὸν κάθε χρόνον, ὁ Βασίλειος ἔκαμνε καὶ μίαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ἀναχωρῶν ἄλλοτε ἀπὸ τὴν Πόλιν καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. Τέλος, τὸ 1014, ἐκύκλωσε τὸ κύριον σῶμα τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν θέσιν Κλειδί, πού εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σερρῶν – Μελενίκου, καὶ τοῦ ἐπέφερε μεγάλην καταστροφὴν. Σχεδὸν ὀλόκληρος ὁ βουλγαρικός στρατὸς παρεδόθη. Ὁ Σαμουήλ μόλις κατῴρθωσε νὰ σωθῇ καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του.

Ὁ Βασίλειος ἀπὸ ἀγανάκτησιν καὶ διὰ νὰ τοὺς τρομοκρατήσῃ, ἐφέρθη σκληρὰ εἰς τοὺς αἰχμαλώτους, διότι οἱ Βούλγαροι, ἀπὸ τὸν καιρὸν πού ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, εἶχον διαπράξει ἀναρίθμητα κακὰ εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Βουλγαρία ὑπετάχθη τὸ 1018 καὶ ἔγινεν ἐπαρχία τῆς αὐτοκρατορίας ὅπως καὶ ἄλλοτε.

Ὁ Βασίλειος ἐπέστρεψε μὲ τὸν στόλον εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἐώρτασαν τὴν μεγάλην αὐτὴν νίκην μὲ θριάμβους καὶ τελετάς. Καὶ ὁ λαὸς τὸν ὠνόμασε *Βουλγαροκτόνον*.

10. Ὁ Βασίλειος Β' ἐπισκέπτεται τὰς Ἀθήνας

Μετὰ τὴν νίκην κατὰ τῶν Βουλγάρων ὁ Βασίλειος ἐπροχώρησεν νοτιώτερα πρὸς τὴν παλαιάν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἰδῇ τὴν ἄτυχον χώραν, πού τὴν εἶχαν ἀφανίσει αἱ ἐπιδρομαί, Ἐφθασεν εἰς τὴν Λαμίαν. Εἶδε πλησίον τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ τὴν πεδιάδα, ὅπου ἓνας παλαιότερος στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου, ὁ *Νικηφόρος Οὐρανός*, εἶχε διαλύσει εἰς μεγάλην μάχην τοὺς Βουλγάρους. Διήλθε ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας καὶ μέσῳ Βοιωτίας ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1018.

Στρατηγοὶ καὶ ἐπίσκοποι, ἄρχοντες καὶ ἀπεσταλμένοι τῶν ἑλλή-

νικῶν πόλεων συνεκεντρώθησαν γύρω ἀπὸ τὸν νικητὴν καὶ κυρίαρχον τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ εὐχαριστία διὰ τὴν νίκην ἔγινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, εἰς τὸν παλαιὸν καὶ ἀσύγκριτον εἰς ὁμορφίαν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν Παρθενῶνα, τὸν ὁποῖον οἱ χριστιανοὶ εἶχον μετατρέψει εἰς ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας.

11. Τὰ ἔνδοξα χρόνια τῆς Αὐτοκρατορίας

Εἰς τὰ χρόνια τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας, ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἦτο πλουσία καὶ δυνατὴ. Οἱ μεγάλοι αὐτοκράτορες, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ὁ Βασίλειος Β' κατέλαβαν καὶ πάλιν πολλὰς χώρας, πού τὰς εἶχον κυριεύσει οἱ ἔχθροί, τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον, πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀσίας, τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Κάτω Ἰταλίαν, καὶ ἡ Αὐτοκρατορία ἐξουσίαζε πάλιν ἀπερὰν τοὺς χώρας εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, εἶχε πολλὰ πλοῦτη καὶ δυνατὸν στρατὸν καὶ στόλον.

Ἡ Πόλις ἦτο τότε μεγάλη καὶ πλουσία, ἡ πρώτη ἐμπορικὴ ἀγορὰ τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς γῆς συνεκεντρῶνοντο τὰ ἐμπορεύματα εἰς αὐτὴν. Ἀναρίθμητα πλοῖα εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο ἀπὸ τοὺς λιμένας της. Εἰς τὴν ξηρὰν, μεγάλοι δρόμοι ἦνωναν τὴν Πόλιν μὲ τὰς πλέον μακρυνὰς χώρας, μὲ τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κίναν εἰς τὴν Ἀσίαν, μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Γερμανίαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀπὸ τὰς Ἰνδίας μετέφεραν τὰ ἀρωματικά, τὸ πιπέρι, τὴν κανέλλαν, τὰ λινὰ ὑφάσματα καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, ἀπὸ τὴν Κίναν τὰ μεταξωτά, ἀπὸ τὴν Συρίαν τὰ ὑαλικά καὶ τοὺς λεπτοκεντημένους τάπητας, ἀπὸ τὴν Ρωσίαν τὰ γουναρικά, τὸ σιτάρι καὶ τὸ χαβιάρι. Ἡ Πόλις ἡ ἴδια εἶχε τὴν περίφημον βιομηχανίαν της, τὰ διεθνοῦς φήμης μεταξωτά της, τὰ λεπτοειργασμένα ἀσημικά καὶ χρυσαφικά, τὰ ἐπίχρυσα σκεύη, τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ ἄλλα ἐπιπλα τῆς ἐκκλησίας.

Μέσα εἰς τὰς θολωτὰς ἀγορὰς τῆς Πόλεως ἐκινεῖτο ἄπειρον πλῆθος καὶ εἰς τὰς δύο πλευρας ἦνοιγαν μεγάλα καὶ πλοῦσια καταστήματα, γεμάτα ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου, Ὀλίγον μακρότερα, πελώρια ἀποθήκαι ἐχρησίμευαν διὰ νὰ φυλάττουν τὰ πολύτιμα ἐμπορεύματα. Εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Πόλεως συνηντῶντο ἔμποροι ἀπο

όλας τὰς χώρας, Βούλγαροι καὶ Ἄραβες, Ἰνδοὶ καὶ Ρῶσοι, ξανθοὶ Γερμανοὶ καὶ μαῦροι τῆς Ἀφρικῆς.

Ἡ Πόλις ἠπλοῦτο εἰς τὰς κλιτῦς τῶν λόφων τῆς, κατήρχετο ὁμαλῶς πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Κερατίου καὶ τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ ἐφάνταζεν ὑπερήφανος μὲ τὰ ἀναρίθμητα κωδωνοστάσια καὶ τοὺς τρούλλους, τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰς πλατείας τῆς. Εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον ἐβασίλευεν ἀφάνταστος πολυτέλεια. Ἀξιωματικοί, στρατιῶται, ὑπάλληλοι δημιουργοῦν μίαν κίνησιν περιέργου καὶ ἀξιοθέατον. Γίνονται μεγάλαι τελεταί. Ὁ βασιλεὺς κατέρχεται μὲ τὴν συνοδείαν του εἰς τὴν **Ἀγίαν Σοφίαν**, διὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν δοξολογίαν καὶ ἡ μεγάλη ἐκκλησία μὲ τὰς ἀνεκτιμήτους διακοσμήσεις τῆς, μὲ τὰ χρυσαφικὰ καὶ τοὺς πολυελαίους τῆς καὶ μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἱερέων καὶ τῶν ψαλτῶν τῆς παρουσιάζει ἀφάνταστον μεγαλεῖον.

Τὸ Βυζάντιον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε τόσους πολλοὺς σοφοὺς, ὅσους καμμία ἄλλη χώρα. Αὐτοὶ ἐμελέτων τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων, τὰ ἐδίδασκαν εἰς τοὺς νέους, οἱ καλόγηροι τὰ ἀντέγραφαν καὶ τὰ ἐφύλασσαν εἰς μοναστήρια. Εἰς αὐτοὺς χρεωστοῦμε τὸ πλῆθος τῶν πολυτίμων συγγραμμάτων τῶν ἀρχαίων, ποὺ διεσώθησαν ἕως σήμερα.

Οἱ ξένοι ἐθαύμαζαν τὸν πλοῦτον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Πόλεως, διότι τότε ἡ Εὐρώπη ἦτο πολὺ ὀπίσω εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἦτο ἡ πλέον πολιτισμένη χώρα τοῦ κόσμου.

12. Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας

Εἰς αὐτὰ τὰ χρόνια ἡ Αὐτοκρατορία ἦτο δυνατὴ καὶ εἰς τὰ ὄπλα. Τὰ σύνορά τῆς ἐφρούρουν ἀνδρεῖοι φύλακες. Σπανίως ἐτόλμησαν οἱ ξένοι νὰ κηρύξουν φανερὰ πόλεμον ἐναντίον τῆς. Ἀλλὰ τὰ μακρυνὰ σύνορά τῆς ἦσαν ἀνήσυχα.

Ἡ Αὐτοκρατορία τὸν 10ον αἰῶνα, ἐφθάνεν ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἀσίας **Εὐφράτιου**. Ἐκεῖ, εἰς τὴν μεγάλην ἐπαρχίαν τῆς **Καπαδοκίας**, συνῶρευε μὲ τοὺς Ἄραβας.

Οἱ Ἄραβες ὅμως δὲν ἦσαν δυνατοὶ ὅπως ἄλλοτε. Τὸ κράτος τῶν ἐχωρίσθη εἰς μικρὰ κράτη. Ἀλλ' οἱ μωαμεθανοὶ τῶν συνόρων δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐνοχλοῦν τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Ἐκαμναν ἐπιδρομὰς, ἤρπαζον ὅ,τι εὕρισκαν, ἔσυραν ἄλογα καὶ κοπάδια εἰς τὸν τόπον τῶν. Αὐτοὺς τοὺς ὠνόμαζαν **ἀπελάτας**.

Οἱ χριστιανοὶ ἄρχοντες τῶν μακρυνῶν ἐκείνων ἐπαρχιῶν ἐφύλαττον ἄγρυπνοι τὰ σύνορα οἱ ἴδιοι μὲ τὰ ἐκλεκτὰ παλληκάρια τῶν, καὶ ἦσαν ἔτοιμοι πάντοτε νὰ κτυπήσουν τοὺς ἐπιδρομεῖς. Τοὺς ἀνδρειωμένους αὐτοὺς πολεμιστὰς, ἐπειδὴ ἐφύλαττον τὰ τελευταῖα ἄκρα τῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς ὠνόμαζαν *Ἀκρίτας*.

Ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὁ *Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας*. Αὐτὸς ἔζησε κατὰ τὰ καλὰ χρόνια τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας, εἰς μίαν ἐπαρχίαν κοντὰ εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Ἐκεῖ εἶχε τὰ κτήματά του, τὸν πύργον του καὶ τοὺς ἀνθρώπους του.

Πολλάκις ἐπέρασε τὸν ποταμόν καὶ κατεδίωξε τοὺς Ἀπελάτας. Κατέλαβε πολιτείας καὶ χώρας καὶ ἐμεγάλωσε τὴν περιουσίαν του. Εἶχε μεγάλην σωματικὴν δύναμιν καὶ ἦτο πολὺ ταχὺ εἰς τὰς κινήσεις του.

Ὁ Διγενῆς ψυχομαχᾷ κί ἡ γῆς τότε τρομάζει.

Βροντᾷ κί ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος.

Ὁ Διγενῆς ὁμοιάζει περισσότερον μὲ τοὺς ἄρματωλοὺς καὶ κλέφτες καὶ ἐπολέμησε καὶ αὐτὸς διὰ τὸ ἔθνος.

Ο ΔΙΓΕΝΗΣ

*Καβάλλα πάει ὁ Χάροντας
τὸ Διγενῆ στὸν Ἄδη,
κί ἄλλους μαζί. . . Κλαίει, δέρεται
τ' ἀνθρώπινο κοπάδι*

*Καὶ τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου του
δεμένους τὰ καπούλια
τῆς λεβεντιᾶς τὸν ἄνεμο
τῆς ὁμορφιᾶς τὴν πούλια*

*Καὶ σὰ νὰ μὴν τὸν πάτησε
τοῦ χάρον τὸ ποδάρι
ὁ Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα
κνιτᾷ τὸν καρβάλλο*

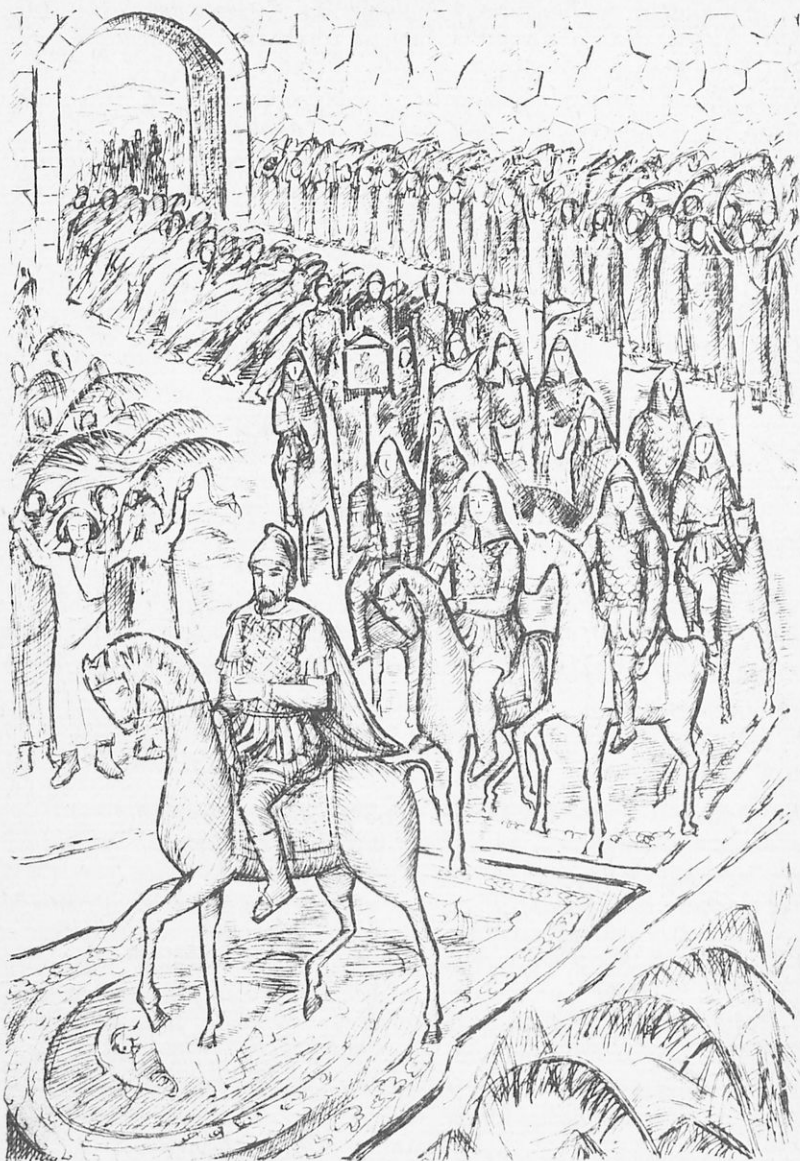
*—Ὁ Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα
δὲν περῶ μὲ τὰ χρόνια.
Μ' ἄγγιξες καὶ δὲ μ' ἔνωσες
στὰ μαρμαρένια ἀλόγια;*

*Εἶμ' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη
ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.
Στὴν Ἐφτάλοφην ἔφερα
τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων*

*Δὲ χάνομαι στὰ τάρταρα
μονάχα ξαποσταίνω
στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι
καὶ λαοὺς ἀνυσταίνω.*

(Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι)

Κ. Παλαμᾶς

Ὁ Βασίλειος Β' ἐπιστρέφων ἀπὸ ἐξοστρατείας κατὰ τῶν Βουλγάρων

ΚΛΙΝΕΙ ΤΟ ΑΣΤΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΟΙ ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

1. Οί Σελτζούκοι Τούρκοι κυριεύουν τήν Μ. Ἀσίαν

Τό μεγαλειόν καί ἡ δόξα τῆς Αὐτοκρατορίας δέν διήρκεσαν ἕως τὸ τέλος τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας. Τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς δέν ἦσαν τόσον ἔνδοξα ὅσον τὰ πρῶτα. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν παρουσιάσθησαν νέοι ἐπικίνδυνοι ἐχθροί, οἱ **Τούρκοι** ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, οἱ **Φράγκοι** ἀπὸ τὴν Δύσιν.

Τό Κράτος ἔπαθε μεγάλας καταστροφὰς καί ἔχασε πολλὰς ἐπαρχίας. Εἶδε νὰ καταστρέφεται τὸ ναυτικόν του καί νὰ σβύνη τὸ ἐμπόριόν του. Ἦρχισαν ἀπὸ τότε δύστυχα χρόνια διὰ τὸν Ἑλληνισμόν.

Πρῶτος παρουσιάσθη ὁ τουρκικὸς κίνδυνος. Οἱ τούρκοι εἶναι λαὸς μογγολικῆς καταγωγῆς, πού εἰς τὰ παλαιότερα χρόνια ἔζη εἰς μακρυνὰς χώρας τῆς Ἀσίας, εἰς τὰς πεδιάδας πού εἶναι ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας Θαλάσσης. Ἐκεῖ ἔζησαν χρόνια χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλάς, καί εἶχαν διάφορα ὀνόματα.

Τὸν 11ον αἰῶνα μία τουρκικὴ φυλὴ, ἰσχυρὰ καί πολεμικὴ, οἱ **Σελτζούκοι** Τούρκοι ἴδρυσαν εἰς τὰς περσικὰς χώρας κράτος ἀρκετὰ δυνατὸν. Βραδύτερον οἱ Σελτζούκοι ἐκτύπησαν τὴν ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Εἰς τὸν θρόνον ἐκάθητό ἕνας γενναῖος αὐτοκράτωρ, ὁ **Ρωμανὸς Δ΄ ὁ Διογένης**. Αὐτὸς κατάλαβε τὸν μέγαν κίνδυνον καί ἔτρεξεν ἀμέσως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τὴν Ἀρμενίαν, κοντὰ εἰς τὴν λίμνην τοῦ Βάν, ἐγίνε μεγάλη μάχη τὸ 1071. Ὁ Ρωμανὸς ἐνίκηθη καί συνελήφθη αἰχμάλωτος.

Οἱ Σελτζούκοι ἐχύθησαν τότε εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐκυρίευσαν τὸ **Ἰκόνιον**, τὴν **Νίκαιαν**, καί ἔφθασαν ἕως τὴν **Χρυσούπολιν**, ἀντίκρου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ Αὐτοκρατορία ἔχασε τὰς καλύτερας μικρασιατικὰς ἐπαρχίας τῆς, πού τῆς ἔδιδον τὸν περισσότερον καί τὸν καλύτερον στρατόν. Αὐτὸ ἦτο μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν καί διὰ τὸν Ἑλληνισμόν.

2. Ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν

Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία εὐρέθη πάλιν εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ ἓνα, οἱ Φράγκοι ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἔγιναν μεγάλοι κίνδυνοι δι' αὐτήν. Τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν δὲν ἔλειψαν πάλιν στρατηγοὶ καὶ αὐτοκράτορες, οἱ ὅποιοι ἠγωνίσθησαν νὰ τὴν σώσουν, Ἀπὸ τὸ 1081 ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἡ σπουδαία δυναστεία τῶν Κομνηνῶν.

Οἱ **Κομνηνοὶ** κατήγοντο ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἦσαν μεγάλοι ἄρχοντες εἰς τὸν τόπον των. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς διεκρίθησαν ὡς στρατηγοὶ καὶ διπλωμάται, Ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν ἔμεινεν εἰς τὸν θρόνον σχεδὸν 100 χρόνια, τὸν 11ον καὶ τὸν 12ον αἰῶνα, καὶ ἔδωσε τὴν τελευταίαν λάμψιν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, Οἱ σπουδαιότεροι αὐτοκράτορες τῆς δυναστείας εἶναι οἱ τρεῖς πρῶτοι, ὁ Ἀλέξιος, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουὴλ. Ἠγωνίσθησαν νὰ συγκρατήσουν τὸ κράτος καὶ κατῶρθωσαν πολλὰ μὲ τὴν διπλωματίαν καὶ τὴν ἀνδρείαν των. Ἀλλὰ τὸ κράτος ἔκλινε πρὸς τὸν μαρασμόν, Ἐπὶ τῆς δυναστείας αὐτῆς καὶ μετ' αὐτὴν ἔπαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς δύο ἐπικινδύνους ἐχθροὺς, τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν καὶ τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Δύσιν. Ἐπὶ τοῦ **Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ** ἤρχισεν ἡ πρώτη Σταυροφορία, ἡ ὁποία ἔφερε μεγάλην ἀναστάτῳσιν εἰς τὸ Βυζάντιον.

3. Αἱ Σταυροφορίαι

Ὁ δεύτερος μέγας κίνδυνος ἦλθεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε γίνῃ μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Ἀφοῦ ἔπαυσαν αἱ ἐπιδρομαὶ ἐσχηματίσθησαν ἐκεῖ μεγάλα ἔθνη καὶ δυνατὰ κράτη.

Ἡ Δύσις εἶχε φιλοδόξους βασιλεῖς καὶ πολεμιστὰς, ποὺ ἐζητοῦσαν ἀφορμὴν νὰ δοξασθοῦν καὶ νὰ κατακτήσουν νέα πλοῦσια μέρη. Εὐκαιρίαν ἔδωσεν ἡ ἐμφάνισις τῶν Τούρκων εἰς τοὺς **Ἀγίους τόπους**.

Οἱ Ἀραβες, ὅπως εἶδομεν, ἀφήρῃσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἡ Ἱερουσαλήμ, ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅλοι οἱ Ἅγιοι Τόποι ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μωαμεθανῶν. Οἱ Ἀραβες δὲν ἦσαν φανατικοί. Τὸ κράτος των εἶχεν ἀρκετὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν, ὥστε οἱ Χριστιανοὶ ἠδύναντο

νά πηγαίνουν εις τὴν Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν Τάφον τοῦ Χριστοῦ.

Ὅταν ὁμως παρουσιάσθηκαν οἱ Τοῦρκοι, ἔδωσαν νέαν ζωὴν εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν καὶ ἐξηκολούθησαν μὲ μεγαλυτέραν ὄρμην καὶ περισσότερον φανατισμόν τὸν πόλεμον διὰ τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ κατὰ τῶν ἀλλοθρήσκων. Εἶδομεν πῶς οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι ἐνίκησαν τὸν αὐτοκράτορα Ρωμανόν. Εἰς τὰ ἴδια χρόνια οἱ Σελτζοῦκοι ἐκυρίευσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Αὐτοὶ ἦσαν φανατικοὶ καὶ ἐφέροντο ἄσχημα εἰς τοὺς Χριστιανούς.

Σταυροφόρος

Θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὅλων τῶν λαῶν εἰς τὴν Δύσειν ἦτο ὁ **Πάπας** καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ καὶ οἱ βασιλεῖς εἶχαν μεγάλον σεβασμόν εἰς αὐτόν. Ὁ Πάπας ἐκάλεσε τοὺς λαοὺς διὰ μίαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν ἀπίστων. Ὅλοι ἤκουσαν τὸ κήρυγμά του καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κινηθοῦν πρὸς τὴν Παλαιστίνην, διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἅγιους Τόπους. Τὰς ἐκστρατείας αὐτὰς ποῦ ἔκαμαν οἱ Εὐρωπαῖοι διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἅγιους Τόπους, τὰς ὠνόμασαν **Σταυροφορίας**.

Αἱ σταυροφορίαι διήρκεσαν 200 περίπου ἔτη, ἀπὸ τὸ 1096 - 1291 καὶ κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἔγιναν ὀκτῶ Σταυροφορίαι.

4. Οἱ Εὐρωπαῖοι καταλαμβάνουν τοὺς Ἅγίους Τόπους

Εἰς τὰ 1203 ἐπῆγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἅγίους Τόπους ἕνας Γάλλος καλόγηρος, ποῦ τὸν ἔλεγαν **Πέτρον Ἐρημίτην**. Εἶδε τὰ βάρ-

σανα τῶν Χριστιανῶν καὶ ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην, παρουσιάσθη εἰς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν Β' καὶ τοῦ διηγήθη τὴν ἐλλειπὴν κατάστασιν, πού εἶδεν ἐκεῖ.

Ὁ Πάπας τοῦ συνέστησε νὰ γυρίσῃ διαφόρους πολιτείας καὶ αὐτὰς τῶν βασιλέων καὶ νὰ διηγηθῆ εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας ὅσα εἶδε.

Οἱ ἄνθρωποι συνεκινήθησαν ἀπὸ τὴν διήγησιν τοῦ Πέτρου. Ὁ Πάπας ἐκάλεσεν τότε μεγάλην σύνοδον εἰς τὴν πόλιν τῆς Γαλλίας **Κλερμόν**. Ἐκεῖ ἦλθον πολλοὶ ἐπίσκοποι, βασιλεῖς, εὐγενεῖς καὶ χιλιάδες λαός. Ὁ Πάπας τοὺς ὠμίλησε καὶ τοὺς παρεκίνησε νὰ πάρουν ὅλοι τὰ ὄπλα διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι συνεκινήθησαν τόσον πολὺ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Πάπα, ὥστε πολλοὶ ὠπλίσθησαν ἀμέσως καὶ ἔρραψαν εἰς τὸ στήθος ἢ εἰς τὴν ράχιν τῶν ἑνῶ πάνινον σταυρόν, διὰ νὰ δείξουν ὅτι πηγαίνουν νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν πίστιν καὶ διὰ τὸν Χριστὸν καὶ διὰ νὰ κερδίσουν τὸν παράδεισον. Δι' αὐτὸ τοὺς εἶπαν **Σταυροφόρους**.

Εἰς τὴν Πόλιν ἐβασίλευε τότε ὁ **Ἀλέξιος Κομνηνός** ἕνας ἔξυπνος βασιλεὺς καὶ πολὺ καλὸς διπλωμάτης, ἀπὸ τὴν δυναστείαν τῶν **Κομνηνῶν**.

Οἱ Σταυροφόροι ἦλθον εἰς συμφωνίαν μετὰ τὸν Ἀλέξιον καὶ ὑπέσχεθησαν νὰ τοῦ παραδίδουν τὰς πόλεις καὶ τὰς χώρας, πού θὰ ἔπαιρναν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα. Καὶ ὁ Ἀλέξιος τοὺς ἐπέρασε μετὰ πλοῖα εἰς τὴν Ἀσίαν. Οἱ σταυροφόροι ὅμως δὲν ἐκράτησαν τὴν ὑπόσχεσίν των.

Ἀφοῦ μετὰ πολλὰς δυσκολίας καὶ πολλὰ βάσανα ἐπέρασαν τὴν Μ. Ἀσίαν ἔφθασαν εἰς τὴν Συρίαν, ἀφοῦ ἀπέθαναν ἀμέτρητοι ἀπὸ τὰς κακουχίας ἢ ἐφονεύθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Εἰς τὴν Συρίαν ἐκυρίευσαν τὴν μεγάλην πόλιν **Ἀντιόχειαν** καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐξεκίνησαν διὰ τὰ **Ἱερουσόλυμα**.

Τὰ μάτια των ἐδάκρυσαν, ὅταν εἶδαν ἀπὸ μακρὰ τὴν πόλιν μετὰ τριῶν ἑτῶν πορείαν. Ἐγονάτισαν καὶ ἐπροσκύνησαν.

Οἱ σταυροφόροι ἐκυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐλευθέρωσαν τὸν Τάφον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Παλαιστίνης.

ΟΙ ΦΡΑΓΚΟΙ ΚΥΡΙΑΥΟΥΝ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ

1. Τετάρτη Σταυροφορία

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος οἱ Εὐρωπαῖοι ἐτοιμάσθησαν διὰ τὴν *Τετάρτην Σταυροφορίαν*, Πολλοὶ εἶχον μαζευθῆ εἰς τὴν *Βενετίαν* διὰ νὰ περάσουν εἰς τὴν *Παλαιστίνην* μὲ τὰ βενετικά πλοῖα. Εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης ἐκάθητο ἕνας ὑπερήφανος πάπας, ὁ *Ἰννοκέντιος Γ'*, τοῦ ἤθελε νὰ ἐξουσιάσῃ Δύσιν καὶ Ἀνατολήν. Ἡ Βενετία πάλιν εἶχε ἕνα πονηρὸν ἄρχοντα, ἕνα δόγην, ὅπως ἔλεγον τὸν ἄρχοντα τῆς Βενετίας, τὸν *Δάνδολον*. Ὁτο γέρον καὶ τυφλός, ἀλλὰ ἔβλεπε πολὺ καλὰ τὸ συμφέρον τῆς χώρας του. Ἦξευρε ὅτι τὸ μεγαλύτερον κέρδος τῆς Βενετίας ἦτο νὰ καταστραφῇ τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον.

Πρὸς κακὴν τύχην, εἰς τὴν Πόλιν ἐπεκράτει πάλιν ἀπελπιστικὴ κατάστασις. Αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ *Ἰσαάκιος Ἀγγελος*. Αὐτὸν τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τὸν θρόνον ὁ ἀδελφός του *Ἀλέξιος Γ'*, τὸν ἐτύφλωσε καὶ τὸν ἐφυλάκισε μαζί μὲ τὸν υἱὸν του Ἀλέξιον. Ὁ υἱὸς *Ἀλέξιος* κατῴρθωσε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν, ἔτρεξεν εἰς τὴν Βενετίαν καὶ παρεκάλεσε τοὺς Σταυροφόρους νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ πάρῃ τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς του. Ὑπεσχέθη νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸν πάπαν καὶ νὰ δώσῃ μεγάλην χρηματικὴν ἀμοιβὴν εἰς τοὺς Σταυροφόρους.

Οἱ Σταυροφόροι ἠλλαξαν τότε δρόμον καὶ ἀντὶ νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Παλαιστίνην κατηυθύνθησαν πρὸς τὴν Πόλιν. Ἐμειναν κατάπληκτοι ὅταν τὴν ἀντίκρυσαν. Ἐβλεπαν μὲ θαυμασμὸν τὰ ὑψηλὰ τείχη, τοὺς πύργους, τὰ παλάτια, τὰς ἐκκλησίας, τὴν ἔκτασίν τῆς. Ὁτο ἀδύνατον νὰ φαντασθοῦν ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον μία πόλις τόσον μεγάλη καὶ τόσον πλουσία. Πολὺ εὐκόλα κατεβίβασαν τὸν Ἀλέξιον Γ' καὶ ἔφεραν εἰς τὸν θρόνον τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον καθὼς καὶ τὸν υἱὸν τοῦ, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη *Ἀλέξιος Δ'*. Ἐκεῖνοι διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὰς ὑποσχέσεις των ἔβαλαν φόρους. Τοῦτο ἐξηρέθισε πολὺ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἀπεστρέφετο τοὺς Φράγκους καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ περὶ ὑποταγῆς εἰς τὸν Πάπαν. Ἐγινε λοιπὸν στάσις εἰς τὴν

Πόλιν, ή όποία άνέτρεψε τούς δύο αυτόκράτορας. "Αλλωστε είχε γεννηθή είς τούς άρχηγούς των Σταυροφόρων ή έπιθυμία νά κυριεύσουν οί ΐδιοι την Πόλιν και ν' άρπάσουν τούς θησαυρούς της. Την έκυρίευσαν πολύ εύκολα διότι ήτο μεγάλη σύγχυσις και άταξία είς την Πόλιν. Την έλεηλάτησαν, ήρπασαν τούς θησαυρούς της, έφόρτωσαν πλοία όλόκληρα και τά έστειλαν είς την πατρίδα των (1204).

Οί Σταυροφόροι έφέρθησαν ώς βάρβαροι κι έκαμαν μεγάλο κακόν είς την Πόλιν. "Εσπασαν τά αγάλματα και τά όρειχάλκινα καλλιτεχνήματα, μέ τά όποία ήτο γεμάτη ή Πόλις. Τά όρειχάλκινα αγάλματα τά έλιωσαν και τά έκαμαν νομίσματα. "Εκαυσαν πολλές εκκλησίας. "Επήραν τούς θησαυρούς της "Αγίας Σοφίας. Την όλόχρυσην "Αγίαν Τράπεζαν την έφόρτωσαν είς πλοϊον δια νά την στείλουν είς την Βενετιάν.

2. Οί Φράγκοι μοιράζονται την Αυτόκρατορίαν

Οί Φράγκοι, άφοϋ έπήραν την Πόλιν, έμοιράσθησαν τās χώρας της αυτόκρατορίας.

Είς την Πόλιν έβαλαν αυτόκράτορα τόν άρχηγόν της Σταυροφορίας **Βαλδουίνον**, κόμητα της Φλάνδρας. "Ο Βαλδουίνος έπήρε μαζί μέ την Πόλιν την Θράκην και χώρας της Μ. "Ασίας. "Ο νεώτερος άρχηγός της έκστρατείας **Βονιφάτιος**, έλαβε τó βασιλείον της Θεσσαλονίκης, μέ την Μακεδονίαν, την Θεσσαλίαν και την Στερεάν "Ελλάδα.

Οί Βενετοί ώφελήθησαν περισσότερο από όλους. "Εφρόντισαν κυρίως νά λάβουν είς χειράς των τó έμπόριον της αυτόκρατορίας. Δι' αυτός ώρίσθησαν τά παράλια της "Αλβανίας, της "Ηπείρου, της Αίτωλίας, της Πελοποννήσου. "Οπως έπίσης τά "Επτάνησα, αί Κυκλάδες και ή Κρήτη. Πατριάρχης της Κωνσταντινουπόλεως έγινε Βενετός.

Οί Φράγκοι έκίνησαν ύστερα νά κυριεύσουν και τās άλλας χώρας της Αυτόκρατορίας. "Ο Βονιφάτιος έπροχώρησεν έως τόν Ισθμόν της Κορίνθου και τās χώρας πού έκυρίευσεν τās έμοίρασεν είς τούς ιππότας του.

Δύο Γάλλοι πολεμισταί, ό **Γουλιέλμος Σαμπλιτ** και ό **Γοδεφρείδος Βιλλεαρδουίνος**, έκυρίευσαν όλην την Πελοπόννησον. "Εκει ΐδρυσαν τó **Πριγκιπάτον της "Αχαΐας**, πού τó έκυβέρνησαν οί άπόγονοι

τοῦ Βιλλεαρδουίνου. Τὸ Πριγκιπάτον αὐτὸ ἔγινεν ἕνα ἀπὸ τὰ ση-
μαντικώτερα Φραγκικὰ κράτη. Οἱ Βιλλεαρδουῖνοι ἐκυβέρνησαν μὲ
σύνεσιν, μετεχειρίσθησαν καλὰ τοὺς ὑπηκόους, διετήρησαν ἀγαθὰς
σχέσεις μὲ τὸν ἑλληνικὸν κληρον. Ἡ Πελοπόννησος ἐπλούτησεν, ὁ
πληθυσμὸς τῆς ἠῤῥησε καὶ ἡ χώρα ἐσημείωσε πνευματικὴν ἀνά-
πτυξιν.

Ἄλλοι ἐπίσης Φράγκοι κατέλαβον ἄλλας πόλεις καὶ νήσους καὶ
ἔκαμαν μικρὰ κράτη, Ἔτσι τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀπὸ τὰς ἑλληνι-
κὰς χώρας τὸ ἐπῆραν οἱ Φράγκοι.

Οἱ Φράγκοι ἔφεραν εἰς τὸν τόπον μας τὸ σύστημα τῆς κυβερνή-
σεως, τὸ ὁποῖον εἶχαν εἰς τὴν πατρίδα των. Ἡ γῆ ἔγινε κτῆμα τῶν
εὐγενῶν. Οἱ χωρικοὶ τὴν ἐκαλλιέργουν καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος
ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τὸ ἔδιδον εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν κληρον. Τὸ
σύστημα αὐτὸ τὸ ὠνόμασαν *φρουδαρχίαν*.

Οἱ Φράγκοι ἔκαναν πολλὰ χρόνια εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐποχὴ
ἐκείνη ἀπὸ τὸ 1204 κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Φράγκοι ἐκυβέρνησαν τὸν
τόπον μας, λέγεται *ἐποχὴ τῆς Φραγκοκρατίας*. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς
χώρας μας σώζονται ἀκόμη κάστρα καὶ πύργοι, πού τὰ ἔκτισαν οἱ
Φράγκοι καὶ πού μᾶς ἐνθυμίζουν τὴν Φραγκοκρατίαν.

3. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας

Οἱ Φράγκοι δὲν κατόρθωσαν νὰ ὑποτάξουν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς
χώρας. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν ζωηρὰν ἀντίστασιν.
Ἐκράτησαν αὐτοὶ τὰς χώρας καὶ τὰς ἐκυβέρνησαν οἱ ἴδιοι. Ἰδρῦθη-
σαν λοιπὸν εἰς πολλὰ μέρη ἑλληνικὰ κράτη.

Σημαντικώτερον ἀπ' αὐτὰ ἦτο ἡ *Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας*.

Τὴν τελευταίαν στιγμὴν, πού οἱ φράγκοι εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πό-
λιν, οἱ Ἕλληνες ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν *Θεόδωρον Α' Λάσκα-
ρην*. Ὁ Λάσκαρης, ὅταν εἶδε ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σώσῃ τὴν Πρω-
τεύουσαν, ἔφυγεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μὲ τὸν Πατριάρχην, τοὺς ἀνω-
τέρους κληρικοὺς καὶ πολλοὺς εὐγενεῖς στρατιωτικοὺς. Ἐκεῖ ἔκαμε
πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὴν Νίκαιαν. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρῦθη, ἡ
Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν
ἐπίστευον ὅτι δὲν ἔχαναν διὰ πάντα τὴν Πόλιν καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ
ἐλπίζουν, ὅτι θὰ τὴν πάρουν καὶ ὅτι θὰ ἰδρῦσουν τὴν αὐτοκρατορίαν
των πάλιν. Ὁ Λάσκαρης ἐνίκησε τοὺς Σελτζούκους, ἐπεξέτεινε τὸ

κράτος του εις τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εις τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Λυδίας καὶ τῆς Φρυγίας.

Εἰς τὴν Νικαίαν ἐβασίλευσαν μερικοὶ ἀξιόλογοι αὐτοκράτορες. Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ὁ **Ἰωάννης Βατάτσης** 1222 - 1254), ἦτο ἄξιος κυβερνήτης καὶ στρατιωτικὸς. Ὁ Βατάτσης ἀπλώσε τὸ κράτος του εις τὴν Θράκην καὶ ἐπροχώρησε ἕως τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐδιώξεν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν τοὺς Βουλγάρους καὶ περιώρισε τὸ Φραγκικὸν κράτος εις τὰ περὶχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας ἐμεγάλωσεν. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ τῆς θέσις ἦτο πολὺ καλὴ. Δὲν ἔμενε παρὰ νὰ δώσῃ ἓνα κτύπημα διὰ νὰ διώξουν τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πόλιν, καὶ νὰ ἐπιστρέψουεῖς τὴν παλαιὰν πρωτεύουσάν των. Αὐτὸ τὸ ἔκαμεν ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας, **Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος**.

Μιχαὴλ Παλαιολόγος

4. Τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ κράτη

Καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἀντεστάθησαν εἰς τοὺς Φράγκους καὶ ἵδρυσαν ἰδικὰ τῶν κράτη. Εἰς τὴν Ἠπειρὸν ὁ **Μιχαὴλ Ἄγγελος Κομνηνός** ἵδρυσεν τὸ **Δεσποιατοῦν τῆς Ἠπείρου**. Πρωτεύουσα εἶχε τὴν **Ἄθρναν** ἐξουσίαζε τὴν Ἠπειρὸν, τὴν Αἰτωλίαν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν. Οἱ δεσπότες τῆς Ἠπείρου ἐκυρίευσαν τὴν Ἀλβανίαν ἕως τὸ Δυρράχιον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐφθασαν ἕως τὴν Ἀδριανούπουλιν. Τὸ ὄνειρόν των ἦτο νὰ πάρουν τὴν Πόλιν. Ἐκαμαν ὁμως πόλεμον με τοὺς Βουλγάρους, ἐνίκηθησαν καὶ ἐξησθένησαν.

Ἄλλος πρίγκιψ ὁ **Ἀλέξιος Κομνηνός** ἵδρυσεν κράτος στὰ παρὰ

λια της Μαύρης θαλάσσης, με πρωτεύουσα την *Τραπεζοῦντα*. Αυτό το κράτος ὠνομάσθη *Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος* καί ἔζησεν ἕως 1461.

5. Οἱ "Ἕλληνες ἀνακτοῦν τὴν Πόλιν

Ἡ Φραγκικὴ Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσει πολὺν καιρὸν. Ἀπὸ τὸν καιρὸν μάλιστα ποὺ ἐμεγάλωσε καί ἐδυνάμωσεν ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ἐφάνη ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος της.

Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Νίκαιαν ἦτο ὁ *Μιχαὴλ Παλααιολόγος*, ἀπὸ τὴν μεγάλην οἰκογένειαν ποὺ ἐβασίλευσεν ὕστερα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Μιχαὴλ ἔστειλεν εἰς τὴν Εὐρώπην στρατὸν μετὰ τὸν στρατηγὸν τοῦ *Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον*, διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τοὺς Βουλγάρους. Ἐκεῖνος ἐνῶ διέβαινεν ἀπὸ τὴν Θράκην, ἐσταμάτησεν εἰς τὴν Σηλυβρίαν. Ἐκεῖ ἔμαθεν ὅτι ἡ Πόλις ἦτο ἀφρούρητη. Ὁ στόλος τῶν Ἑνετῶν μαζί μετὰ τὸν στρατὸν τῶν Φράγκων εὕρισκετο ἐκτὸς τῆς Πόλεως. Πολλοὶ Ἕλληνες ποὺ ἦλθαν εἰς τὸ στρατόπεδόν του ἀπὸ τὴν Πόλιν τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ κινήσῃ πρὸς τὴν Πόλιν, ἐπειδὴ ἦτο εὐκόλον νὰ τὴν πάρῃ.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἐπλησίασε τὰ τεῖχη καί κατῶρθωσε νὰ περάσῃ ἀπὸ μίαν ὑπόγειον εἰσοδὸν ὀλίγους στρατιώτας. Αὐτοὶ ἄνοιξαν τὰς πύλας. Ὁ στρατὸς ὤρμησε μέσα εἰς τὴν Πόλιν. Οἱ Φράγκοι τρομαγμένοι δὲν ἤξευραν τί νὰ κάμουν. Ὁ Φράγκος αὐτοκράτωρ μαζί μετὰ τὸν Ἑνετὸ Πατριάρχην καί μετὰ τὴν ἀκολουθίαν των, εἰσῆλθαν εἰς ἐνετικὸν πλοῖον καί ἔφυγαν διὰ τὴν Εὐρώπην. Ὅταν τὸ ἔμαθεν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἔτρεξεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν, ὅπου τοῦ ἐγένετο μεγάλη ὑποδοχή. Εἰς τὰς 15 Αὐγούστου 1261 ἐστέφθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ

1. Ἡ νέα Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία

Οἱ Ἕλληνες ἀνέκτησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Δὲν κατάρθωσαν ὅμως νὰ ἰδρῦσουν τὴν παλαιὰν αὐτοκρατορίαν. Ἡ νέα αὐτοκρατορία δὲν εἶχεν οὔτε τὴν ἔκτασιν οὔτε τὴν δύναμιν τῆς παιλαιᾶς. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξουσίαζε μόνον τὴν Θράκην καὶ μικρὸν μέρος τῆς Μακεδονίας μὲ τὴν Θεσσαλονίκην. Εἰς τὴν Ἀσίαν εἶχε μικρὸν μέρος καὶ ἀπὸ τὰς νήσους μόνον τὴν Ρόδον, τὴν Λέσβον καὶ μερικὰς ἄλλας μικροτέρας.

Ἐπίσης καὶ τὰ οἰκονομικὰ δὲν ἦσαν εἰς καλὴν κατάστασιν, διότι τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ πολὺν καιρὸν. Οἱ ἐχθροὶ ἐξουσίαζον ὅλους τοὺς μεγάλους ἐμπορικὸς δρόμους, οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Γενουάται ἐπῆραν τὸ ἐμπόριον καὶ ἐμάζευαν τὰ πλοῦτη τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἦτο καλυτέρα. Διέθετε μόνον μικρὸν στρατὸν ἀπὸ μισθοφόρους. Θλιβρωτέρα ὅμως ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις. Μέσα εἰς τὸ κράτος ἔλειπαν ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ τάξις. Γύρω εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν ὑπῆρχαν δυνατὰ κράτη, τὰ ὅποια ἠπειλοῦν τὴν ὑπαρξίν της. Εἰς τὰ βόρεια ἦσαν οἱ **Βούλγαροι**. Εἰς τὰ δυτικὰ ἐμεγάλωνε καὶ ἐδυναμῶνε πολὺ τὸ **Σερβικὸν κράτος**. Ὁ φοβερώτερος ὅμως ἐχθρὸς παρουσιάζεται εἰς τὴν Ἀσίαν, οἱ **Ὀθωμανοί**.

2. Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι

Ἀπὸ τὸν 11ον αἰῶνα μεγάλο μέρος τῆς Μ. Ἀσίας τὸ ἐξουσιάζουν οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι. Διακόσια χρόνια ἀργότερα, δηλαδὴ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 13ου αἰῶνος, κατέβησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἄλλοι Τοῦρκοι, οἱ **Ὀθωμανοί**.

Οἱ Ὀθωμανοὶ ἦσαν σχετικῶς μικρὰ φυλὴ. Καὶ αὐτοὶ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τῆς τουρκικῆς φυλῆς, τὸ Τουρκεστάν. Ὁ ἀρχηγός

των **Έρτογορούλ** έγινε μισθοφόρος τοῦ Σελτζούκου Σουλτάνου τοῦ Ἴκονίου, πού εἶχε πόλεμον μέ τήν ἑλληνικήν αὐτοκρατορίαν. Ἐκεῖνος ἀφοῦ ἐκέρδισε τόν πόλεμον, ἐχάρισεν εἰς τόν Ἐρτογορούλ μικράν χώραν κοντά εἰς τήν Προῦσαν.

Μετά τόν Ἐρτογορούλ ἦλθεν ὁ υἱός του Ὁσμάν ἢ Ὁθμάν. Ὁ Ὁθμάν ἦτο δραστήριος καί πολεμικός. Ἐκυρίευσεν χώρας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐκυρίευσεν καί τήν πόλιν Προῦσαν καί τήν ἕκαμε πρωτεύουσάν του. Ἀπ' αὐτόν τὸ κράτος ὠνομάσθη Ὁθωμανικόν καί οἱ ὑπήκοοί του Ὁθωμανοί.

Τὸ Ὁθωμανικόν κράτος προώδευσε τόσο γρήγορα ὅσον δὲν φαντάζεται κανεὶς. Ἐκυρίευσεν σχεδὸν ὅλας τὰς χώρας, ὅσας ἀκόμη ἐξουσίαζεν ἡ ἑλληνική αὐτοκρατορία εἰς τήν Μ. Ἀσίαν. Αἱ ὀνομασταὶ τότε πόλεις Νίκαια, Νικομήδεια καί ἄλλαι ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μωαμεθανῶν.

3. Οἱ Τοῦρκοι περνοῦν εἰς τήν Εὐρώπην

Οἱ Τοῦρκοι ἀμέσως κατόπιν ἐπέρασαν τόν Ἑλλησποντον καί ἐπάτησαν εἰς τήν Εὐρώπην. Ἐπῆραν τήν ὠραίαν πόλιν Καλλίπολιν, ἡ ὁποία ἀπὸ αἰῶνας ἦτο ἑλληνική.

Ὁ σουλτάνος **Μουράτ Α΄**, μέγας πολεμιστής, ἐξεκίνησεν ἀργότερα ἀπὸ τήν Καλλίπολιν, εἰσῆλθεν εἰς τήν Θράκην, ἐκυρίευσεν τήν **Ἀνδριανούπολιν** καί τήν ἕκαμε πρωτεύουσάν του (1365). Δὲν ἤργησεν νὰ κυριεύσῃ τήν Θεσσαλονίκην. Ὑπέταξε τοὺς Βουλγάρους καί εἰς τήν μεγάλην μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἐνίκησε τοὺς Νοτιοσλάβους, δηλαδὴ τοὺς Σέρβους, Κροάτας καί Βασίους. Εἰς τήν μάχην ἐφονεύθη ὁ Μουράτ (1389).

Τοὺς πολέμους καί τὰς κατακτήσεις του ἐσυνέχισεν ὁ υἱός καί διάδοχός του **Βαγιαζίτ**.

4. Διατί οἱ Τοῦρκοι προώδευσαν γρήγορα

Διατί προώδευσαν τόσο γρήγορα οἱ Τοῦρκοι ; Ὁ πρῶτος λόγος εἶναι, ὅτι δὲν εὔρον δυνατὸν κράτος ἐμπρός των. Ἡ Ἑλληνική Αὐτοκρατορία εἶχεν ἀδυνατίσει ἀπὸ καιρόν. Ἀντιθέτως οἱ Τοῦρκοι ἦσαν νέος λαὸς μέ μεγάλην πολεμικὴν ὀρμήν.

Υπάρχουν όμως και άλλοι λόγοι που τους έκαμαν μεγάλους και δυνατούς. Οί Τουρκοί ίδρυσαν τὸ κράτος των εἰς τὴν καρδίαν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, πού ἦσαν γείτονές των. Ἐκαμαν πεζικὸν στρατόν, ὅπως ἦτο ὁ στρατὸς τῆς Αὐτοκρατορίας. Κατεσκεύασαν ὄπλα καλύτερα ἀπὸ πρὶν. Δυνατοὶ πλέον, κατάρθωσαν νὰ τουρκεύσουν τοὺς παλαιοὺς κατοικοὺς τῆς Μ. Ἀσίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπληθύνεν ὁ τουρκικὸς λαός, πού εἰς τὴν ἀρχὴν ἦτο πολὺ μικρός, Ἀνάλογα ἐμεγάλωσε καὶ ὁ στρατός των.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν αὐτὸ οἱ Τουρκοὶ μετεχειρίσθησαν ἓνα πολὺ δραστικὸν μέσον. Ἐστρατολόγουν μικρὰ παιδιὰ. Κάθε χρόνον ἐμάζευαν τὰ εὐρωστότερα ἑλληνόπουλα. Τὰ ἐμεγάλωναν εἰς ἰδιαιτέρους στρατώνας, τοὺς ἔδιναν στρατιωτικὴν ἀνατροφήν καὶ τὰ ἐδίδασκαν τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν. Αὐτὰ τὰ παιδιὰ, ὅταν ἐμεγάλωσαν, ἐλησμόνουν τὴν καταγωγὴν των, ἐγίνοντο φανατικώτατοι μωαμεθανοὶ καὶ οἱ χειρότεροι διώκται τῶν χριστιανῶν. Μὲ αὐτὸ τὸ μέσον ἐπλήθαιεν ὁ στρατὸς τοῦ σουλτάνου καὶ οἱ Ἕλληνες ἔχαναν πολὺτιμον αἷμα. Τὴν στρατολογίαν αὐτὴν τῶν μικρῶν παιδιῶν τὴν ὠνόμασαν **Παιδομάζωμα**. Μὲ αὐτὸ τὸ μέσον ὁ σουλτάνος ἔκαμε ἓνα πολὺ καλὸν πεζικὸν στρατόν, πού τὸν ὠνόμασε **Γενιτσάρους**, δηλαδὴ νέον στρατόν.

Οἱ **Γενιτσαροὶ** ἔμεναν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν των στρατιῶται. Ὁ σουλτάνος εἶχε λοιπὸν μόνιμον στρατόν, πού ἦτο σπάνιον ἐκεῖνον τὸν καιρόν. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἔγινε πολὺ δυνατὸν ὄπλον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ σουλτάνου. Αὐτὸς ἔκαμε τὰς μεγάλας κατακτήσεις καὶ ἔφερε τὴν τουρκικὴν σημαίαν ἕως τὴν καρδίαν τῆς Εὐρώπης.

Γενιτσάρους

5. Ἡ ἐπίδρομή τοῦ Ταμερλάνου

Κανείς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ σταματήσει τὴν ὄρμην τῶν Τούρκων. Ὁ **Βαγιαζίτ**, ὁ υἱὸς τοῦ Μουράτ, ἦτο ὀρμητικὸς πολεμιστὴς. Οἱ Εὐρωπαῖοι τὸν ἐτρόμαζον. Ὁ Πάπας ἤνωσε πολλοὺς ἄρχοντας τῆς Δύσεως διὰ νὰ τὸν κτυπήσουν. Ἦσαν Οὐγγροὶ, Γερμανοὶ καὶ Γάλλοι, ποὺ εἶχαν ἀρχηγὸν τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπρόχωρησαν ἕως τὴν Νικόπολιν τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως. Ἐκεῖ ὅμως τοὺς ἔφθασεν ὁ Βαγιαζίτ καὶ τοὺς ἐνίκησεν εἰς μεγάλην αἱματηρὰν μάχην (1396).

Μετὰ τὴν μεγάλην νίκη ἐκίνησε νὰ πάρῃ τὴν Πόλιν καὶ τὴν ἀπέκλεισε μὲ τὸν στρατὸν του. Ἐφαίνετο ὅτι ἔφθασεν ἡ τελευταία ὥρα τῆς.

Ἐξαφνα ὅμως εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐξέσπασε μεγάλη θύελλα. Εἰς τὰς μακρυνὰς χώρας τῆς Ἀσίας ἦτο αὐτὸν τὸν καιρὸν ἕνας πολεμικώτατος Μογγόλος βασιλεὺς, ποὺ τὸν ἔλεγαν **Ταμελάνον**. Εἶχε ἀμέτρητα στρατεύματα, ἔκαμε τρομεροὺς πολέμους καὶ ὑπέταξε πολλὰς χώρας. Αὐτὸς ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ τὸν σουλτάνον τῶν Τούρκων. Μὲ 800.000 στρατιώτας ὅπως λέγουσιν, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν σφάζων καὶ καίων.

Ὁ Βαγιαζίτ ἔλυσεν ἀμέσως τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔτρεξε νὰ συναντήσῃ τὸν Ταμερλάνον μὲ 350 ἢ 420 χιλιάδας στρατιώτας. Οἱ δύο στρατοὶ συνητήθησαν κοντὰ εἰς τὴν Ἀγκυραν. Ἐκεῖ τὸ 1402 ἐγίνε τρομερὰ μάχη. Οἱ Τούρκοι ἔπαθαν πανωλεθρίαν. Ὁ Βαγιαζίτ ἔπεσεν αἰχμάλωτος καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε.

Τότε ἐφάνη ὅτι τὸ Τουρκικὸν κράτος διαλύεται. Οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν θάρρος καὶ ἐκέρδισαν μερικὰς χώρας. Ὁ αὐτοκράτωρ **Μα-**

Ὁ Ταμερλάνος

νουήλ έπολιτεύθη με δεξιότητα και άνέκτησε τήν Θεσσαλονίκην, τήν Θεσσαλίαν και πολλές πόλεις τής Μ. Άσίας. Δέν ήμπόρεσαν όμως νά ώφεληθοῦν πολύ. Ύστερα από είκοσι χρόνια οί Τούρκοι έδυνάμωσαν πάλιν. Ο σουλτάνος Μουράτ Β' (1421-1451) ήρχισε πάλιν τούς πολέμους και έγινεν ό φόβος και ό τρόμος τών χριστιανών τής Εύρώπης. Ο Πάπας τής Ρώμης ήνωσεν έναντίον του πολλούς ήγεμόνας τής Άνατολικής Εύρώπης. Ο στρατός τών συμμάχων έπέρασε τόν Δούναβιν και έφθασεν εις τήν Βάρναν τής Βουλγαρίας. Έκει τούς έπρόφθασε ό Μουράτ και τούς ένίκησε.

6. Οί αυτοκράτορες προσπαδοῦν νά σώσουν τό κράτος

Οί Τούρκοι απέκλεισαν άπ' όλα τά μέρη τήν Πόλιν και έφαίνετο ότι ήτο τής μοίρας νά πέση εις τά χέρια τών Τούρκων ή δοξασμένη πρωτεύουσα τών Έλλήνων. Εις τήν κρίσιμον αύτην στιγμήν οί Έλληνες δέν ήσαν εις θέσιν οί ίδιοι νά τήν σώσουν. Πολλοί μάλιστα έβλεπαν με άπάθειαν τήν συμφοράν, πού έπλησίαζεν. Ήσαν όμως μερικοί, πού έσκέφθησαν τήν τελευταίαν στιγμήν νά εύρουں τρόπον νά τήν σώσουν. Αύτοί ήσαν κυρίως οί μορφωμένοι, πολλοί στρατιωτικοί, μερικοί άπό τούς άνωτέρους κληρικούς και οί αυτοκράτορες.

Έκεινην τήν στιγμήν μονάχα ή Δύσις ήδύνατο νά σώση τούς Έλληνας. Ο Πάπας είχε τήν δύναμιν νά κινήση Σταυροφορίαν και νά κτυπήση τούς Τούρκους. Ο Πάπας όμως και οί Εύρωπαίοι έφέρθηκαν πολύ έγωϊστικά. Έζήτησαν νά ώφεληθοῦν άπό τήν συμφοράν τών Έλλήνων και νά τούς ύποτάξουν εις τό θέλημά των. Κατά τήν στιγμήν τής υπερτάτης άγωνίας του Έλληνισμού ό Πάπας τής Ρώμης δέν έλησμόνησε τās παλαιάς φιλοδοξίας του. Έπέμεινε ό κληρος τής Άνατολής νά τόν άναγνωρίση ως άρχηγόν και άνώτερόν του.

Μερικοί Έλληνες έστερξαν νά δεχθοῦν τās άπαιτήσεις του Πάπα. Ήσαν πρόθυμοι νά ένώσουν τās Έκκλησίας και ν' άναγνωρίσουν τά πρωτεία του Πάπα. Αύτους έλεγαν **Ένωτικούς**. Το μεγαλύτερον μέρος όμως τών κληρικών και του λαοῦ δέν ήθελαν νά ύποταχθοῦν εις τόν Πάπαν. Αύτοί άντεστάθησαν εις τήν Ένωσιν.

Οί αυτοκράτορες **Ίωάννης Ε'** και **Έμμανουήλ Β'** έπεσκέφθησαν πολλά μέρη τής Εύρώπης, διὰ νά παρακαλέσουν τούς βασιλείς νά

στείλουν βοήθειαν εἰς τὴν Πόλιν πού ἐκινδύνευε. Τέλος, ὁ αὐτοκράτωρ **Ἰωάννης Η'** βλέπων τὸν κίνδυνον, πού ὄλο ἐπλησίαζεν, ἀνήγειλεν εἰς τὸν Πάπαν ὅτι δέχεται τὴν ἔνωσιν. Ὁ Πάπας ἐκάλεσε τότε σύνοδον εἰς τὴν Φλωρεντίαν τὸ 1439, δηλαδὴ 14 χρόνια πρὶν οἱ Τούρκοι πάρουν τὴν Πόλιν. Ἐκεῖ ἐπῆγεν ὁ Ἰωάννης μὲ τὸν Πατριάρχην καὶ ἄλλους ἀνωτέρους κληρικούς. Ὑστερα ἀπὸ μεγάλην συζήτησιν ἀπεφάσισαν τὴν ἔνωσιν. Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅμως ἀπεδοκίμασε τὴν πρᾶξιν καὶ ἡ ἔνωσις ἀπέτυχε.

7. Οὐνιάδης καὶ Σκεντέρμπεης

Κατὰ τὰ σκοτεινὰ αὐτὰ ἔτη δύο ἄνδρες, δύο πραγματικοὶ ἥρωες, ἐπάλαισαν εἰς ὄλην τὴν ζωὴν των ἐναντίον τῶν Τούρκων. Αὐτοὶ εἶναι ὁ Οὐγγρος **Ἰωάννης Οὐνιάδης** καὶ ὁ Ἀλβανὸς **Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης**.

Ὁ **Ἰωάννης Οὐνιάδης** (1388–1456) στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς τῶν Οὐγγρων, ἤρχισεν ἐπίμονον ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐγνώριζε καλὰ τὰ ἥθη καὶ τὴν γλῶσσάν των. Ὁργάνωνε διαρκῶς νέας δυνάμεις καὶ ἐνεφανίζετο, ὅπου δὲν τὸν ἐπερίμεναν οἱ Τούρκοι. Ἀπέκρουσε τὴν τουρκικὴν εἰσβολὴν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς μεγάλην μάχην παρὰ τὴν πόλιν Νίσσαν τῆς Σερβίας. Ἐπεχείρησε τότε τὴν λεγομένην «μεγάλην ἐκστρατείαν» του. Ἐπροχώρησε εἰς τὴν Σόφιαν καὶ τὴν Φιλιππούπολιν, ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Αἴμου καὶ ὑπεχρέωσε τὸν Μουράτ Β' νὰ κλείσῃ εἰρήνην (1443).

Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Βάρνας (1444) καὶ μετὰ τὴν ἤτταν, ἔσωσε μέρος τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ. Εἰς τὴν λεγομένην δευτέραν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἔπαθε μεγάλην ἤτταν, διότι τὸν ἐπρόδωσαν οἱ Βλάχοι σύμμαχοί του.

Ὁ **Σκεντέρμπεης** (1404–1467) εἶναι ὁ ἥρωες τῶν Ἀλβανῶν, ὁ ὁποῖος ἐπάλαισε κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν προσπαθῶν νὰ σώσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του.

Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀλβανοῦ ἡγεμόνος **Ἰωάννου Καστριώτου**. Ὅταν ὁ Μουράτ Β' εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ὑπεχρέωσε τὸν πατέρα του νὰ παραδώσῃ ὀμήρους τοὺς υἱούς του. Ὁ μικρότερος ἀπὸ αὐτούς, ὀνομαζόμενος Γεώργιος, ἦτο ὠραῖος καὶ τολμηρὸς καὶ ἀπέκτησε τὴν εὐνοίαν τοῦ Μουράτ, ὁ ὁποῖος τὸν παρωμοίαζε μὲ τὸν Μέγαν

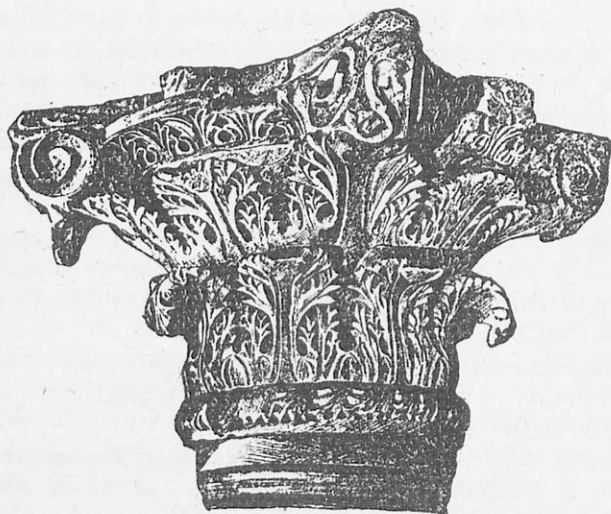

Ἄλεξανδρον. Δι' αὐτὸ τὸν ὠνόμασαν Ἴσκεντέρ, τὸ ὁποῖον σημαίνει εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν Ἄλέξανδρος.

Μόλις ὅμως παρουσιάσθη εὐκαιρία, ὁ Γεώργιος ἐδραπέτευσεν μὲ 300 ἀφωσιωμένους Ἀλβανούς, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ ἔγινε κύριος τοῦ φρουρίου τῆς **Κροΐας** καὶ ἄσπονδος ἐχθρὸς τῶν Τούρκων. Τρεῖς ἐκστρατεῖαι τοῦ Μουράτ δὲν κατῴρθωσαν τίποτε. Ἐσυνέχισεν τὸν πόλεμον καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπέθανεν ἀπὸ φυσικὸν θάνατον.

Οἱ ἀγῶνες καὶ τὰ κατορθώματα τῶν δύο ἀνδρῶν ἔγιναν θρυλικοὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς χώρας των ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια διατηροῦν τὴν μνήμην των, τοῦ Οὐνυάδη μὲ τὸ ὄνομα Γιάγκο.

«Ὁ Ἰάγκος ὁ πανθαύμαστος καὶ μέγας στρατιώτης»
διαβάζομεν εἰς ἔμμετρον διήγησιν διὰ τὴν μάχην τῆς Βάρνης.

Θεοδοσιαζὸν κιονόκρανον (Ε' αἰ. μ. Χ.)

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ ΜΩΑΜΕΘ

Τὸ 1448 ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Η΄ καὶ ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀδελφός του, ὁ **Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ ὁ Παλαιολόγος**. Ἔως τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν εἶχον πάρει οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Βιλλεαρδουῖνους. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε μεγάλην πείραν καὶ ἔδειξεν ἀξιόλογα χαρίσματα στρατιωτικά, ὅταν ἐκυβέρνηα εἰς τὸν **Μυστραῖν**. Ἠγάπα ὅσον ὀλίγοι τὴν πατρίδα του καὶ τὸ κράτος καὶ ἐνεθυμείτο τὸ παρελθόν της μεγαλείου, πού εἶχεν ἄλλοτε.

Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Μουράτ ὁ Β΄ ἐγίνε σουλτάνος ὁ υἱός του **Μωάμεθ Β΄**. Ὁ Μωάμεθ ἦτο νέος, μόλις 21 χρόνων, πολὺ ὀρμητικὸς καὶ ἠγάπα τὸν πόλεμον καὶ τὴν δόξαν. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ πάρῃ τὴν Πόλιν καὶ νὰ τὴν κάμῃ πρωτεύουσάν του. Δι' αὐτὸ ἐπανελάμβανε τοὺς λόγους ταῦ Προφήτου ἀπὸ τὸ Κοράνιον : «τρισευχισμένος ὁ βασιλεὺς πού θὰ πάρῃ τὴν Πόλιν».

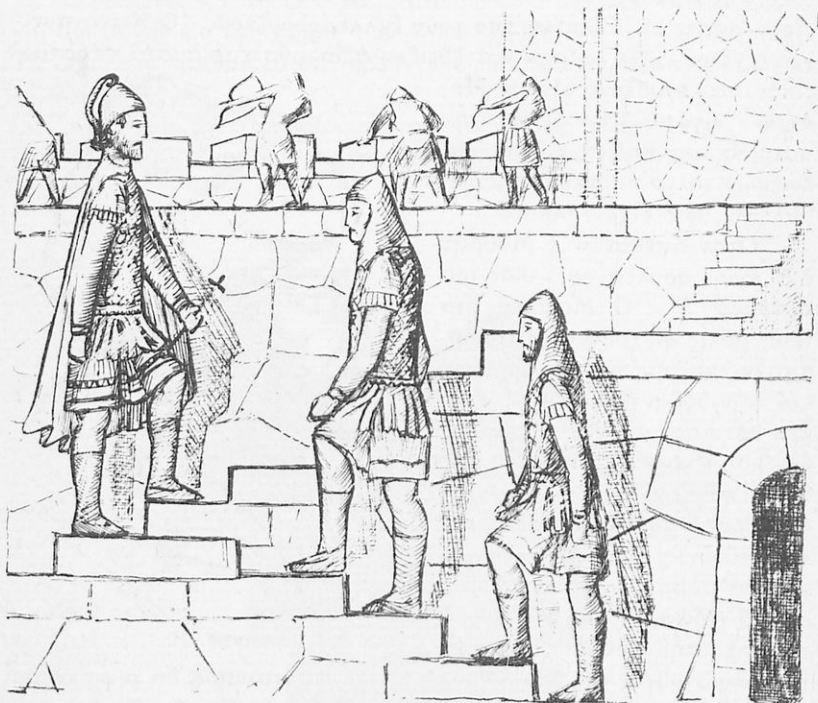
Ὁ Μωάμεθ ἐβλεπε γύρω του πλοῦτη, δύναμιν, ἀμέτρητους στρατιώτας καὶ ἦτο βέβαιος ὅτι μ' ἓνα κτύπημα θὰ ρίψῃ τὸ τεῖχος τῆς Πόλεως καὶ θὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν θριαμβευτής. Τὸ ἐναντίον ὁ Παλαιολόγος, κλεισμένος ἐντὸς τῶν τειχῶν, ἠσθάνετο τὸν ἑαυτόν του ἄπομονωμένον καὶ ἔβλεπε νὰ πλησιάζῃ ὁ τουρκικὸς κίνδυνος. Ἔβαλε τὰ δυνατά του, διὰ νὰ σώσῃ τὴν Πόλιν. Ἀλλὰ ἦτο πολὺ δύσκολον, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν οὔτε στρατιώτας οὔτε χρήματα οὔτε λαόν, πού νὰ τὸν βοηθήσῃ. Δὲν ἐπερίμενεν ἐπίσης καμμίαν σπουδαίαν βοήθειαν ἀπ' ἔξω.

Μωάμεθ Β

1. Ἡ πολιορκία

Μόλις ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Μωάμεθ, ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζεται. Εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ Βοσπόρου, ἀντίκρυ εἰς τὸ φρούριον, πού εἶχε κτίσει ὁ Βαγιαζίτ εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν, ἔκτισε τὸ φρούριον Ρούμελι—Χισάρ, διὰ νὰ κόψη τὴν συγκοινωνίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν Μαύρην Θάλασσαν, ἀπ' ὅπου ἐπρωμηθεύετο σίτον. Ἐτοίμασε στρατὸν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ στόλον

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπιθεωρεῖ τὰ τείχη

εἰς τὴν Καλλίπολιν. Ἐστειλεν ἓνα στρατηγὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς δύο ἀδελφοὺς τοῦ Κωνσταντῖνου, τὸν Θωμᾶν καὶ τὸν Δημήτριον πού ἐκυβέρνην τότε τὸν Μυστράν. Οἱ Τούρκοι ἔκαμαν μεγάλο κακὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐχύθη πολὺ αἷμα καὶ οἱ δύο Παλαιολόγοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ βοηθήσουν τὴν Πόλιν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔβλεπε τὸν κίνδυνον καὶ ἔκαμεν ὅ,τι ἤμποροῦσε. Ἐπιδιώρωσε τὰ τεῖχη καὶ ἔφερε τροφίμα καὶ πολεμοφόδια. Ἡ κατάστασις ὅμως ἦτο θλιβερὰ. Τὸ κράτος του περιωρίζετο μῆσα εἰς τὰ τεῖχη.

Οἱ στρατιῶται του δὲν ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ 9 χιλιάδας καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πολλοὶ ξένοι. Εἰς τὸν Κεράτιον ἦσαν μόνον ὀλίγα παλαιὰ πολεμικά, κακῶς ὀπλισμένα. Ἡ Δύσις δὲν ἐβοήθησε τὸν Κωνσταντῖνον. Μόνον μερικοὶ τολμηροὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰς ξένας παροικίας ἔλαβαν τὰ ὄπλα, διὰ νὰ πολεμήσουν μαζί του. Τὴν σημαντικώτεραν βοήθειαν τοῦ ἔφερε εἰς Γενουάτης, ὁ **Ἰωάννης Ἰουστινιάνης**, ποὺ ἦλθε νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἔφερε μαζί του 700 πολεμιστάς. Ἡ Πόλις λοιπὸν εἶχεν ἐλαχίστους πολεμιστάς, ἐνῶ ἐβάδιζεν ἐναντίον της μεγάλος τουρκικὸς στρατός.

Ὁ Μωάμεθ ἐφάνη εἰς τὰς 5 Ἀπριλίου 1453 ἐμπρὸς εἰς τὴν Πόλιν μὲ 190 χιλιάδας στρατὸν καὶ τὴν ἔκλεισεν ἀπὸ τὴν ξηρὰν. Ἀμέσως ἔφθασεν καὶ ὁ στόλος του ἀπὸ 400 πλοῖα. Δὲν ἠμπόρεσεν ὅμως νὰ κόψῃ τὴν ἀλυσίδα, ποὺ ἔκλεινε τὴν εἴσοδον εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον.

Οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσιν ἀπὸ τὴν ξηρὰν μὲ πεζικὸν καὶ μὲ κανόνια. Ἐνας Οὐγγρος κατεσκεύασε κανόνια διὰ τὸν σουλτάνον. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ἐν πελώριον, ποὺ τὸ ἔστησαν ἐμπρὸς εἰς μίαν ἀπὸ τὰς πύλας τῆς ξηρᾶς. Δὲν κατάρθωσαν ὅμως σπουδαῖα πράγματα μὲ τὰ κανόνια τῶν οἱ Τοῦρκοι.

Τὸ ἐναντίον οἱ Ἕλληνες, εἶχαν σημαντικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν θάλασσαν, ποὺ τοὺς ἔδωσε θάρρος. Τέσσαρα ἑλληνικά πλοῖα, ποὺ εἶχαν ἀργοπορήσει εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἔφθασαν μὲ τροφίμα καὶ στρατιώτας ἐμπρὸς εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον. Τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἐρρίφθησαν ἐπάνω των, καὶ ἔγινε τρομερὰ συμπλοκή. Τὰ ἑλληνικά πλοῖα κατάρθωσαν νὰ περάσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ τουρκικὰ καὶ εἰσήλθαν εἰς τὸν Κεράτιον.

Αὐτὴ ὅμως ἦτο ἡ τελευταία χαρὰ τῶν πολιορκημένων. Ὁ σουλτάνος, διὰ νὰ ἀποκλείσῃ τὴν Πόλιν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, κατεβίβασε 70 πλοῖα εἰς τὸν Κεράτιον, ἀφοῦ κατασκεύασε ξύλινον δρόμον εἰς τὴν ξηρὰν ἀπὸ τὸν Βόσπορον ἕως τὸν Κεράτιον.

2. Ἡ ἄλωση (1453)

Ἡ Πόλις δὲν ἤμποροῦσε νὰ σωθῆ. Οἱ Τούρκοι ἔκαμαν δυνατὰς ἐπιθέσεις. Ὁ σουλτάνος ἔστειλε πρεσβείαν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τοῦ ἐπρότεινε νὰ παραδώσῃ εἰρηνικὰ τὴν Πόλιν. Τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι δὲν θὰ πειράξῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων, ἂν ἤθελαν ν' ἀφήσουν τὴν Πόλιν καὶ νὰ φύγουν. Τοῦ ἔδιδε μάλιστα τὸ δικαίωμα νὰ φύγῃ καὶ νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἄρχων εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔκαμε συμβούλιον μὲ τοὺς ἄρχοντας καὶ ἔδωσεν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν σουλτάνον. «Δὲν ἔχω δικαίωμα οὔτε ἐγὼ οὔτε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς κατοίκους, εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ, νὰ παραδώσωμεν τὴν Πόλιν. Ὅλοι μας εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ ἀποθάνωμεν».

Ὁ σουλτάνος ἐκήρυξε τότε εἰς τὸν στρατὸν τοῦ ὅτι θὰ γίνῃ ἡ τελευταία ἐπίθεσις, Ὑπεσχέθη μεγάλας τιμὰς καὶ δῶρα εἰς ἐκείνους πού θὰ πολεμήσουν γενναίως. Τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν περιουσίαν των τὰ ἐχάριζε εἰς τοὺς στρατιώτας. Ἐκράτει διὰ τὸν ἑαυτὸν του μόνον τὰ τείχη καὶ τὰ δημόσια κτίρια.

Μέσα εἰς τὴν Πόλιν οἱ πολιορκημένοι ἐτοιμάσθησαν ν' ἀντικρούουν τὴν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων. Ἐγίνε μεγάλη λιτανεία. Ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς, μοναχοί, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐπροχώρησαν εἰς τὰ τείχη μὲ δάκρυα καὶ παρεκάλεσαν τὸν Θεὸν νὰ τοὺς λυπηθῆ. Ὁ Κωνσταντῖνος ὠμίλησεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς παρεκίνησε νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἔγινε μεγάλη λειτουργία. Ὁ αὐτοκράτωρ μετέλαβεν ἀφοῦ ἐζήτησε συγχώρησιν ἀπὸ τοὺς χριστιανούς. «Ἀπὸ ξύλον ἢ ἀπὸ πέτραν νὰ ἦτο κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ μὴ θρηνήσῃ», γράφει ἀρχαῖος συγγραφεύς. Ἐπῆγε κατόπιν νὰ λάβῃ τὴν θέσιν του πλησίον εἰς τοὺς πολεμιστάς.

Ἡ ἐπίθεσις ἤρχισε τὴν χαραυγὴν τῆς Τρίτης 29 Μαΐου μὲ μεγάλην ὀρμὴν. Οἱ πολιορκημένοι ἐπολέμησαν μὲ θάρρος. Ὁ Κωνσταντῖνος περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ ἀπὸ ἄλλους ἄρχοντας ἔτρεχεν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα ἐνθαρρύνων τοὺς πολεμιστάς. Αἱ ἔφοδοι, τὰς ὁποίας διηύθυνεν ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ, ἀπεκρούοντο ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ὅμως ἐπληγῶθη ὁ Ἰουστινιάνης καὶ ἀπεσύρθη ἀπὸ τὴν μάχην. Αὐτὸ ἔφερε μεγάλην σύγχυσιν εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος κατῴρθωσε νὰ

συγκεντρώση πάλιν γύρω του τούς άνδρείους και έσουνέχισε την μάχην.

Έξαφνα όμως, ένφ έμάχετο εις την Πύλην του 'Αγίου Ρωμανού, οί Τουρκοί έφάνησαν όπίσω του. Λέγουν ότι εισήλθαν από μίαν μικράν πύλην, την Κερκόπορταν, πού οί "Έλληνες είχαν λησμονήσει νά κλείσουν. 'Ο Κωνσταντίνος ήγωνίσθη γενναίως, άπληπισμέμος τέλος έφώνασε: «Δέν ύπάρχει χριστιανός νά μου πάρη τό κεφάλι!» και έπεσε νεκρός, άγνώριστος μέσα εις τά πτώματα.

Οί Τουρκοί έπήραν την Πόλιν. Οί όλίγοι στρατιώται και όσοι άντεστάθησαν έφονεύθησαν. Τούς περισσότερους κατοίκους τούς έπιασαν αίχμαλώτους και τούς έπώλησαν. Άρκετοί εισήλθαν εις τά πλοία, πού ήσαν εις τόν λιμένα, και έφυγαν. Είς την 'Αγίαν Σοφίαν είχαν κλεισθή πολλοί, άνδρες και γυναίκες. Οί Τουρκοί έσπασαν μέ τας άξίνας την θύραν, έσφαξαν μερικούς, τούς άλλους έπήραν αίχμαλώτους και τούς έπώλησαν.

Οί Τουρκοί έλεηλάτησαν τας οίκειας, τας έκκλησίας και τά δημόσια κτίρια. Την άλλην ήμέραν ό Μωάμεθ είσηλθεν εις την Πόλιν. Έπήγεν εις την 'Αγίαν Σοφίαν και ηύχαρίστησε τόν 'Αλλάχ, πού του έδωσε την νίκην. Άπό τότε ή μεγάλη έκκλησία έγινε τζαμί. Μόλις τά τελευταία χρόνια οί Τουρκοί παρετήρησαν ότι αυτό έκαμνε κακήν έντύπωσιν εις τούς Εύρωπαίους νά έχουν τζαμί ένα προσκύνημα της χριστιανωσύνης και άριστούργημα της χριστιανικής άρχιτεκτονικής και την έκαμαν μουσεϊον.

Πολλοί εύγενείς και όσοι είχαν άνώτερα άξιώματα κατώρθωσαν νά φύγουν εις τό έξωτερικόν. Τό ίδιον έκαμαν και πολλοί λόγιοι.

3. Οί Τουρκοί κυριεύουν τας έλληνικάς χώρας

Οί Τουρκοί, άφοϋ κατέλαβον την Πόλιν, έκυρίευσαν γρήγορα και τας άλλας έλληνικάς χώρας. Άμέσως ύστερα από την άλωσιν, ό Μωάμεθ έπροχώρησεν εις την Πελοπόννησον. Ένίκησε πολύ εύκολα τούς δύο άδελφούς του Κωνσταντίνου, πού έκυβέρνων τό **Δεσποτάτο της Πελοποννήσου**.

Οί Τουρκοί έκυρίευσαν κατόπιν τά φραγκικά κράτη τών 'Αθηνών και τών Θηβών.

Τό 1461, δηλαδή όκτώ χρόνια μετά την άλωσιν, ό Μωάμεθ κατέλυσε και την αύτοκρατορίαν της Τραπεζοϋντος.

“Ολαι αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Τούρκους. Μόνον ἡ Ἐπτάνησος, δηλαδή, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Κεφαλληνία κτλ., δὲν ἐγνώρισαν τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν. Τὴν εἶχον καὶ τὴν ἐκράτησαν οἱ Ἐνετοί.

Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν δὲν κατώρθωσαν νὰ σώσουν τὴν ἐλευθερίαν των. διότι αἱ περιστάσεις ἦσαν σκληραὶ δι’ αὐτούς. Τὸ ἔθνος ὑπεδουλώθη καὶ ἔπαθε συμφοράς, ὅσας δὲν ἴμπορεῖ νὰ βάλῃ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Πτώχεια καὶ ἀμάθεια ἠπλώθησαν εἰς ὅλην τὴν χώραν, πού εἰς τὰ παλαιὰ χρόνια ἦτο ἡ πρώτη εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν εὐγένειαν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν ἐλησμόνησαν τὰ ἐνδοξα χρόνια. Ἐζήσαν μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι πάλιν θὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Τὴν ἐλπίδα αὐτὴν τὴν ἐτραγουδῆσαν εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ τὴν διετήρησαν ζωηρὰ εἰς τὰς διηγήσεις διὰ τὴν Πόλιν «καὶ τὸν μαρμαρωμένον βασιλιά», τὸν Κωνσταντῖνον δηλαδή, πού θὰ ἐξυπνήσῃ μίαν ἡμέραν καὶ θὰ καθήσῃ εἰς τὸν χρυσοῦν θρόνον τοῦ Βυζαντίου.

Η ΧΑΡΑΥΓΗ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Οι Τούρκοι εξέσπασαν ως θύελλα εις τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἐσβυσαν κάθε σημεῖον πολιτισμοῦ, πού ἔμενον εις τὴν Ἀνατολήν, καὶ ὁ δυστυχισμένος τόπος ἐβυθίσθη εις τὴν πτωχείαν καὶ τὴν ἀμάθειαν.

Εἰς τὰ ἴδια χρόνια ὅμως οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἤρχισαν νὰ ἐξυπνοῦν καὶ νὰ προοδεύουν. Εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἔζων μεγάλοι

Ἐσωτερικὸν Βασιλικῆς ἐν Φλωρεντία

λαοί, Ἴταλοί, Γάλλοι, Ἴσπανοί, Ἀγγλοὶ καὶ Γερμανοί, πού τὸν παλαιότερον καιρὸν δὲν εἶχαν πολὺ μεγάλην ἀνάπτυξιν. Ἦσαν ὅμως λαοὶ μὲ μεγάλους πληθυσμοὺς καὶ εἶχον ζωὴν καὶ δύναμιν μέσα των. Τὸν καιρὸν λοιπόν, πού μὲ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων εὗρισκεν ἡ μεγάλη συμφορὰ τὰς ἰδικὰς μας χώρας, τὸν 15ον δηλαδὴ αἰῶνα, οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχαν ἀρχίσει νὰ προοδεύουν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας. Ἐκαμαν πολλὰς ἐφευρέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐβοήθησαν πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν των. Ἀνεκάλυψαν τὴν ναυτικὴν πυξίδα, τὴν τυπο-

γραφίαν, τὴν πυρίτιδα κ. ἄ. Κατεσκεύασαν καλύτερα πλοῖα καὶ ἤρχισαν νὰ ταξιδεύουν εἰς μακρινὰς θαλάσσας. Μετ' ὀλίγον ἀνεκάλυψαν νέας χώρας εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸν θαλάσσιον δρόμον διὰ τὰς Ἰνδίας. Αἱ ἀνακαλύψεις αὐταὶ ὠφέλησαν πολὺ τοὺς Εὐρωπαίους, ἐπειδὴ ἐπλούτησαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς νέας χώρας. Τὴν μεγάλην αὐτὴν προοδευτικὴν κίνησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν τὴν ὀνομάζομεν **Ἀναγέννησιν**.

Ἡ Ἀναγέννησις ἐγένε τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα.

Μιχαὴλ Ἀγγέλου : Ἀπὸ τὴν Πιετᾶ

Α' ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

1. Οί Έλληνες λόγιοι εἰς τὴν Δύσιν

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤρχισαν νὰ προοδεύουν οἱ Εὐρωπαῖοι. Ὁ νοῦς των ἐξύπνησε καὶ ἤθελαν νὰ ἀναπτυχθοῦν. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ διαβάσουν μὲ πολλὴν ἀγάπην τὰ βιβλία τῶν Ἀρχαίων. Εἶχαν μεγάλον πόθον νὰ διαβάσουν καὶ τὰ ἑλληνικά, ἐπειδὴ οἱ Ρωμαῖοι σοφοὶ καὶ ποιηταὶ ὠμίλουν εἰς τὰ συγγράμματά των μὲ θαυμασμόν διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔλεγαν ὅτι οἱ ἴδιοι ἐμιμήθησαν τὰ ἔργα ἐκείνων. Ἀλλὰ τότε εἰς τὴν Εὐρώπην δὲν ἤξευραν ἑλληνικά καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ διαβάσουν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά συγγράμματα.

Τὸν 15ον ὄμως αἰῶνα πολλοὶ Ἕλληνες λόγιοι ἤρχισαν νὰ πηγαινὺν εἰς τὴν **Ἰταλίαν**. Ἡ κατάστασις εἰς τὴν πατρίδα των ἦτο ἀπελπιστικὴ. Οἱ Τοῦρκοι ὄλοεν ἐπροχώρουν καὶ οἱ λόγιοι δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ ζήσουν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὅταν ἔπεσεν ἡ Πόλις, πλῆθος λόγιοι καὶ τεχνῖται ἔφυγαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Αὐτοὶ ἐδίδαξαν τὰ ἑλληνικά εἰς τοὺς Εὐρωπαίους.

Ὁ σημαντικώτερος ἀπὸ τοὺς λογίους πού ἐπῆγαν εἰς τὴν Δύσιν, εἶναι ὁ **Γεώργιος Γεμιστός**, ἦτο σπουδαῖος σοφός. Εἶχε μελετήσει ἀπὸ μικρὸς τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων καὶ προπάντων τὸν **Πλάτωνα** καὶ τὰ εἶχεν ἀγαπήσει τόσο, ὥστε ἤθελε νὰ γίνῃ σωτὸς ἀρχαῖος Ἕλληνας. Δι' αὐτὸ ἤλλαξε καὶ τὸ ὄνομά του καὶ ἀπὸ Γεμιστός τὸ ἔκαμε **Πλήθων**, πού εἶναι ἀρχαῖον ἑλληνικὸν καὶ ὁμοιάζει μὲ τὸν **Πλάτων**. Αἱ ὁμιλίαι του διὰ τὸν Πλάτωνα ἔκαμαν τόσην ἐντύπωσιν, ὥστε πολλοὶ ἠγάπησαν τὸν ἀρχαῖον φιλόσοφον καὶ ἴδρυσαν εἰς τὴν **Φλωρεντίαν** Πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν, ὅπου ἐμελέτων τὰ ἔργα του.

Ἐπίσης πρὸ τῆς Ἀλώσεως ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ **Βησσαρίων**. Εἶχε διδάσκαλόν του τὸν Πλήθωνα καὶ προσεπάθησε πολὺ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀφοῦ ἡ Ἐνωσις ἀπέτυχεν, ὁ Βησσαρίων ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔγινε καρδινάλιος. Μὲ τὴν μεγάλην μόρφωσίν του καὶ τοὺς καλοὺς τρόπους του ἔγινε πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τὴν Δύσιν καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ γίνῃ καὶ Πάπας. Ἡ κατοικία του εἰς τὴν Ρώμην ἦτο καταφύγιον τῶν

Μιχαήλ Ἀγγέλου : Ὁ Μωϋσῆς

Ἑλλήνων, πού διωγμένοι ἀπὸ τὴν πατρίδα των ἔφθαναν εἰς τὴν Ἰταλίαν, Ὁ Βησσαρίων τοὺς περιεποιεῖτο, τοὺς παρηγόρει καὶ τοὺς ἐβοήθει μὲ κάθε τρόπον. Εἶχε σχέσεις μὲ τὰς μεγαλύτερα πρόσωπα τῆς Εὐρώπης, μὲ βασιλεῖς καὶ ἀρχιεπισκόπους, καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ τοὺς προσκαλῆ νὰ κάμουν σταυροφορίαν διὰ τὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Πόλιν.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ **Γεώργιος Τραπεζούντιος**, ὁ **Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος**, ὁ **Δημήτριος Χρυσολωρᾶς** καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ὅσοι αὐτοὶ ἐδίδασαν τὰ ἑλληνικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Εὐρωπαῖοι ἔμαθαν νὰ διαβάζουν νὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

2. Ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν

Οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχαν καιρὸν καὶ διάθεσιν νὰ μάθουν πολλὰ καὶ νὰ μορφώσουν τὸ πνευμά των. Ἐνόησαν ἑνωρὶς ὅτι εἰς τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων ἦσαν κρυμμένοι πολύτιμοι θησαυροί.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἄφησαν πολλὰ σοφὰ καὶ ὠραῖα βιβλία. Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔζησαν πολλοὶ σοφοί, πού ἐμελέτησαν τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ποιηταί, πού ἔκαμαν ἔξοχα ποιήματα. Τὰ βιβλία ὅμως αὐτὰ εἶχαν λησμονηθῆ τὸν Μεσαίωνα. Οἱ ἄνθρωποι δὲν τὰ ἐκαταλάβαιναν καὶ δὲν τὰ ἐδιάβαζαν πλέον. Ἔμεναν αἰῶνες κλεισμένα μέσα εἰς τὰς παλαιὰς βιβλιοθήκας τῶν μοναστηρίων καὶ παραμελημένα.

Τώρα πού οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχαν τὸν πόθον νὰ μάθουν, ἤρχισαν νὰ διαβάζουν μὲ ἀγάπην καὶ θαυμασμὸν τὰ συγγράμματα τῶν Ἀρχαίων. Τὰ ἔβγαλαν ἀπὸ τὰς βιβλιοθήκας τῶν μοναστηρίων, ὅπου ἔμεναν σκονισμένα, τὰ ἐμελέτησαν, τὰ ἐτύπωσαν καὶ τὰ ἔκαμαν γνωστὰ εἰς ὅλους, πού εἶχαν πόθον νὰ μορφωθοῦν. Εἰς αὐτὸ ἐβοήθησε πολὺ ἡ **τυπογραφία**. Τὰ βιβλία ἦσαν εὐθηνὰ καὶ πολὺ ἄνθρωποι ἤμποροῦσαν νὰ τὰ διαβάζουν. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἠγάπησαν πολὺ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων.

Παρετήρησαν ἐπίσης πόσον ὠραῖα ἦσαν τὰ κτίρια καὶ τὰ ἀγάλματα πού εἶχαν μείνει ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα.

Ἔδειξαν ζωηρὰν ἀγάπην εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων. Ἐμάζευσαν εἰς μουσεῖα τὰ ἀγάλματα, τὰ ἀγγεῖα

καί τὰ ἔργα τέχνης, πού εἶχαν μείνει ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Προσεπάθησαν νὰ κτίσουν κτίρια ὅμοια μὲ τὰ ἀρχαῖα.

Ἀνεγεννήθησαν λοιπὸν τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Δι' αὐτὸ τὴν μεγάλην αὐτὴν κίνησιν τὴν ὠνόμασαν *Ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν*. Ἡ Ἀναγέννησις ἤρχισεν εἰς τὴν *Ἰταλίαν*, ἐπειδὴ ἐκεῖ εἶχον διατηρηθῆ τὰ περισσότερα μνημεῖα ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασεν ἡ Ἀναγέννησις εἰς τὴν *Γαλλίαν*, εἰς τὴν *Γερμανίαν* καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης.

3. Ἀκμάζουν τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι εἰς τὴν Εὐρώπην

Ἀπὸ τότε προώδευσαν οἱ Εὐρωπαῖοι πολὺ εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας. Οἱ Εὐρωπαῖοι σοφοὶ ἐμελέτησαν μὲ ἀγάπην τὰ ἀρχαῖα βιβλία καὶ ὠφελήθησαν πολὺ ἀπὸ αὐτά. Ἐνας περίφημος Ὁλλανδὸς λόγιος ὁ *Ἔρασμος*, ἐγύρισεν ὅλην τὴν Εὐρώπην ζητῶν χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων, ἐτύπωσε καὶ ἐξήγησε πολλὰ ἀρχαῖα συγγράμματα.

Ἡ Ἰταλία εἶχεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς μεγαλυτέρους σοφοὺς καὶ ποιητάς. Ἐνας ἀπὸ τοὺς παλαιότερους καὶ πολὺ δοξασμένος ποιητῆς τῆς Ἰταλίας εἶναι ὁ *Δάντης*. Αὐτὸς ἔκαμεν ἓνα μεγάλο ποίημα πού τὸ λέγουν «*Θεῖα Κωμῳδία*». Εἰς αὐτὸ διηγεῖται ὅτι ἐπῆγεν εἰς τὴν Κόλασιν καὶ εἶδε τὰ βάσανα τῶν ἀμαρτωλῶν, ἔπειτα ἀνέβη καὶ εἰς τὸν Παράδεισον. Ἐπίσης ἄλλος ἓνας σπουδαῖος σοφὸς καὶ ποιητῆς, ἦτο ὁ *Πετράρχης*. Ἀργότερα ἐζησεν ὁ τρυφερός ποιητῆς *Τάσος*, πού ἔγραψε ἓνα σπουδαῖον ποίημα, τὴν «*Ἐλευθερωμένην Ἱερουσαλήμ*». Ὑπόθεσιν ἔχει τὸ ποίημα τὴν Πρώτην Σταυροφορίαν. Ὁ ποιητῆς διηγεῖται πῶς οἱ Σταυροφόροι ἐπῆγαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐλευθέρωσαν τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Εἰς τὰ ἴδια χρόνια ἡ Ἰταλία εἶχε μεγάλους καλλιτέχνας. Αὐτοὶ ἐμιμήθησαν τὴν ἀρχαίαν τέχνην καὶ ἔκαμαν κτίρια μὲ κίονας, ὅπως ἦσαν οἱ ναοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐπίσης, διὰ νὰ κάμουν τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς εἰκόνας ἔλαβον παράδειγμα τοὺς ἀρχαίους. Εἰς τὴν Ρώμην ὁ Πάπας ἔκτισε μίαν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, πού εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς τέχνης. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔζησαν τὸν 16ον αἰῶνα μεγάλοι καλλιτέχναι, ὅπως ὁ *Λεονάρδος ντὰ Βίντσι*, πού ἐζωγράφησε τὸ «Μυστικόν

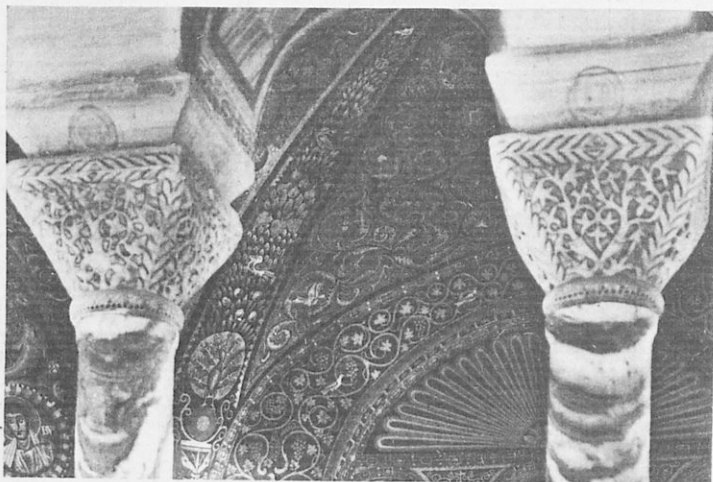

Ραφαήλ, η Άγια Οικογένεια (Μαδρίτη)

Δειπνον», ὁ **Μιχαήλ Ἄγγελος**, πού ἔκαμε δύο περίφημα ἀγάλματα, τὸν «Μωϋσῆ» καὶ τὴν «Πιετᾶ» δηλαδὴ τὴν Παναγίαν πού κρατεῖ εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς τὸν Χριστὸν νεκρόν, ὁ περίφημος ζωγράφος **Ραφαήλ**, πού ἔκαμε θαυμασίας εἰκόνας τῆς Παναγίας μετὰ τὸν Χριστὸν παιδίον καὶ μετὰ χαριτωμένα ἀγγελάκια καὶ ὁ **Τιτσιάνο**. Ἐπίσης καὶ αἱ ἄλλαι χώραι τῆς Εὐρώπης εἶχαν μεγάλους σοφοὺς, ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας,

Εἰς τὰ χρόνια λοιπὸν πού ἡ ἰδική μας χώρα ἐδυτύχησεν, οἱ Εὐρωπαῖοι προώδευσαν πολὺ καὶ σιγὰ σιγὰ ἐδημιούργησαν τὸν σημερινὸν μεγάλον πολιτισμὸν.

1. Αί έφευρέσεις

Οί λαοί τής Δυτικής Εύρώπης έμελέτησαν με πολλήν αγάπην και προσοχήν τήν φύσιν και ένόησαν ότι κρύπτει μέσα της πολυτίμους δυνάμεις, πού ήμποροϋν νά ώφελήσουν πολύ τόν άνθρωπον. Έκατάλαβαν πολλά μυστήρια του κόσμου και έκαμαν πολλές *έφευρέσεις*.

Μία από τās παλαιότερας έφευρέσεις είναι ή *ναυτική πυξίς* (μπούσουλας). Η ναυτική πυξίς είναι κυκλική πλάξ ή όποία έχει επάνω της μαγνητικήν βελόνην. Αυτή γυρίζει πάντοτε προς βορράν. Με τήν βοήθειαν αυτής εύρίσκομεν τά σημεία του όρίζοντος.

Η έφευρέσις αυτή ηύκόλυσε πολύ τούς θαλασσινοϋς εις τά μακρυνά ταξειδία, επειδή κατώρθωναν νά εύρίσκουν με τήν βοήθειάν της εις ποίον μέρος τής θαλάσσης εύρίσκονται.

Εις τά ίδια χρόνια οί Εύρωπαίοι έμαθαν νά κατασκευάζουν *πυροβόλα όπλα*. Πρώτα έκαμαν κανόνια, πού έριπταν σφαίρας από πέτραν ή από σίδηρον. Αργότερον κατεσκεύασαν μικρότερα και έλαφρότερα πυροβόλα τής χειρός. Τά όπλα αυτά τά έγέμιζαν με πυρίτιδα, πού τήν ειχαν ανακαλύψει πολλά χρόνια πριν. Δέν είναι γνωστόν πότε και ποίος ανέκαλυψε τήν *πυρίτιδα*. Τό βέβαιον είναι ότι ή χρήσις τής πυρίτιδος ήλλαξε τήν πολεμικήν τέχνην. Παλαιότερα οί πολεμισταί ειχαν σκεπασμένον τό σώμά των με σίδηρον, τόν όποιον ήτο δύσκολον νά τόν τρυπήσουν τά παλαιά όπλα. Η σφαίρα του πυροβόλου τόν έτρύπα εύκόλως. Επίσης ήτο δύσκολον νά κυριεύση κανείς μίαν πόλιν ή ένα πύργον, πού ειχε γύρω φρούρια. Τώρα τό κανόνι έτρύπα τά κάστρα και τά έκρήμνιζεν. Έτσι κατηργήθησαν αί ασπίδες και αί περικεφάλαια και έγιναν άχρηστα τά φρούρια.

Μία πολύ σπουδαία έφευρέσις ήτο ή *τυπογραφία*. Τόν παλαιόν καιρέν οί άνθρωποι έγγραφαν τά βιβλία με τό χέρι. Έχρειάζετο τότε πολυς καιρός, δια νά γράψη κανείς έν βιβλίον. Δι' αυτό τά βιβλία ήσαν σπάνια και άκριβά.

Εις Γερμανός, πού τόν έλεγαν *Ίωάννην Γκούτεμπεργκ*, συλλογίσθηκε νά κατασκευάση γράμματα από μέταλλον. Τά έβαλε τό έν πλησίον του άλλου και έκαμε λέξεις και φράσεις. Έστερα έβαζε μελάνην επάνω εις τά γράμματα, τά έπίεζεν επάνω εις τόν χάρτην και

ἔβγαιναν εἰς αὐτὸν τὰ γράμματα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεκαλύφθη ἡ τυπογραφία, πού ὕστερα ἐτελειοποιήθη πάρα πολύ.

Ἡ τυπογραφία ἐβόηθησε πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ βιβλία ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἐφθίνησαν καὶ οἱ ἄνθρωποι εὐκόλα ἤμποροῦσαν νὰ τὰ ἀγοράζουσι καὶ νὰ τὰ διαβάζουσι.

2. Τὰ μεγάλα θαλάσσια ταξείδια

Τὸν 15ον αἰῶνα οἱ θαλασσινοὶ τῆς Εὐρώπης ἤρχισαν νὰ κάμνουν μεγάλα ταξείδια. Ἦμποροῦσαν τώρα ν' ἀρμενίζουσι εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, διότι εἶχαν τὴν ναυτικὴν πυξίδα, ἐνῶ παλαιότερα δὲν ἐτόλμων ν' ἀπομακρυνθοῦν πολὺ ἀπὸ τ' ἀκρογιάλια.

Τὸν 15ον αἰῶνα λοιπὸν οἱ Εὐρωπαῖοι, πού κατώκουσι εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἤρχισαν νὰ κάμνουν ταξείδια μέσα εἰς τὸν Ὠκεανόν. Ἐξήτουσι δρόμον διὰ τὰς **Ἰνδίας**, πού εἶναι μία πλουσία χώρα τῆς Ἀσίας καὶ παράγει πολλὰ προϊόντα. Ἔως τότε τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὰς Ἰνδίας τὰ μετέφεραν οἱ Ἀραβες εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὰ ἐπώλουσι ἐκεῖ εἰς μεγάλας τιμὰς εἰς τοὺς Ἰταλοὺς ἐμπόρους. Θὰ ἦτο λοιπὸν μεγάλο κέρδος, ἂν εὔρισκαν ἕνα δρόμον πού νὰ ὠδήγει κατ' εὐθεΐαν εἰς τὰς Ἰνδίας. Ὁ θαλάσσιος δρόμος διὰ τὰς Ἰνδίας περνᾷ ἀπὸ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς. Αὐτὸν ὅμως δὲν τὸν ἤξευραν ἀκόμη οἱ Εὐρωπαῖοι.

Αὐτὸν τὸν δρόμον προσεπάθησαν νὰ ἀνακαλύψουσι οἱ **Πορτογάλοι**. Αἱ ἀκταὶ ὅμως τῆς Ἀφρικῆς τοὺς ἦσαν ἄγνωστοι. Δὲν ἤξευραν ἀκόμη τί σχῆμα καὶ πόσον μῆκος ἔχει ἡ Ἀφρικὴ. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια διηγούντο πολλὰ παραμύθια, πού τοὺς ἐτρόμαζαν. Εἰς τὸν Ἰσημερινόν ἔλεγαν, ἡ ζέστη εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε ἡ θάλασσα βράζει, καὶ κάθε καράβι πού θὰ τολμήσῃ νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ παίρνει φωτιά. Εἰς ἄλλα μέρη τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης εἶναι πηκτὴ λάσπη καὶ κανένα καράβι δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ περάσῃ. Ἐκεῖ ἡ θάλασσα εἶναι γεμάτη ἄγρια θηρία, πού μὲ τίς γιγάντιες πλάτες τῶν ἀναπογυρίζουσι τὰ καράβια καὶ τὰ κάνουν θρόμματα.

3. Τὰ ταξείδια τῶν Πορτογάλων

Ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας, **Ἐρρῖκος ὁ Θαλασσοπόρος**, ὅπως τὸν εἶπαν, ἔδειξε μεγάλην διάθεσιν διὰ ταξείδια. Ἦθελε νὰ ἐρευνήσῃ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς. Ἀρμάτωσε καρά-

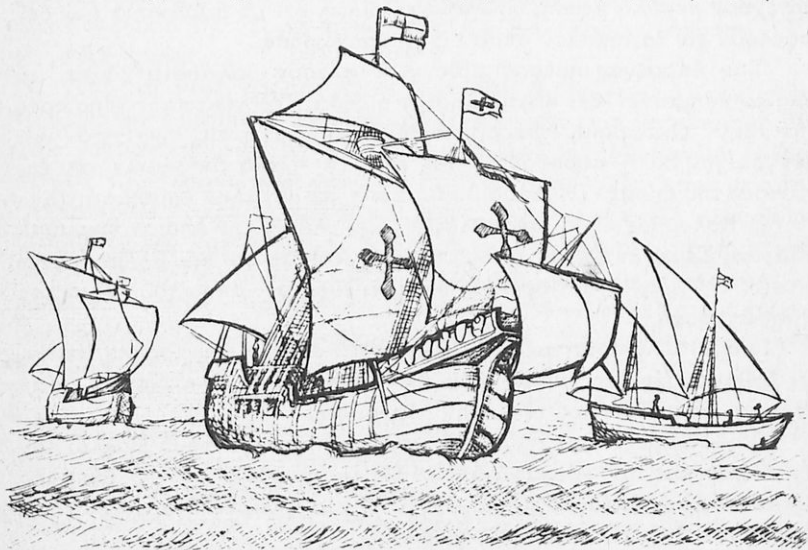
βια και τὰ ἔστειλε διὰ μακρυνὰ ταξειδία. Οἱ **Πορτογάλοι** ἀνεκάλυψαν πρῶτα πολλὰς νήσους εἰς τὸ Ἄτλαντικόν, τὴν Μαδέραν, τὰς Καναρίους νήσους, καὶ ἐπροχώρησαν ὄλο καὶ νοτιώτερα εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἄφρικης.

Ὁ ζῆλος καὶ τὸ θάρρος των ἐμεγάλωσαν. Ἐνόησαν ὅτι ὅσα ἐδιηγούντο διὰ τὰς χώρας τρυ Ἰσημερινῷ ἦσαν παραμύθια. Τέλος ὁ τολμηρὸς θαλασσινός, **Βαρθολομαῖος Ντιάς**, ἠνοίχθη τὸ 1486 νοτιώτερα. Οἱ ἄνεμοι τὸν ἔρριψαν μακρύτερα, καὶ ἀφοῦ θαλασσοεδάρθη πολλὰς ἡμέρας, ἔφθασεν εἰς τὴν νοτιωτέραν ἄκρην τῆς Ἄφρικης, τὴν ὠνόμασαν **Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος**.

4. Ὁ Κολόμβος

Μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη ἄλλος σπουδαῖος θαλασσινός, ὁ **Κολόμβος**, πού ἔκαμε σπουδαιότεραν ἀνακάλυψιν. Ὁ **Χριστόφορος Κολόμβος**, εἶχε γεννηθῆ εἰς τὴν **Γένοναν** τῆς Ἰταλίας. Δὲν ἔμαθε πολλὰ γράμματα, ἦτο ὅμως ἀνήσυχον πνεῦμα. Τὰ ταξειδία καὶ αἱ ἀνακαλύψεις τῶν Πορτογάλων τοῦ ἔκαμαν μεγάλην ἐντύπωσιν.

Ὁ Κολόμβος εἶχεν ἀκούσει ὅτι ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη ὡς σφαῖ-

Τὸ πλοῖο τοῦ Κολόμβου

ρα. Ἐνῶ λοιπὸν οἱ Πορτογάλοι προσεπάθουν νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἰνδίας πλέοντες ἀνατολικά αὐτὸς ἐσυλλογίσθη ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἐπιτύχη ἂν ἔπαιρνε τὸν ἀντίθετον δρόμον, δηλαδὴ ἐὰν ἐπροχώρει δυτικά. Τὸ σχέδιόν του τὸ ἐφανέρωσεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πορτογαλίας. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ὑποστηρίξη. Ἐπῆγε τότε εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας, τὸν **Φερδινάνδον** καὶ τὴν γυναῖκα του **Ἰσαβέλλαν**, καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ τοῦ δώσουν τὰ πλοῖα ποῦ τοῦ ἐχρειάζοντο. Ἐκεῖνοι ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ Κολόμβου καὶ τοῦ ἔδωσαν τρία μικρὰ πλοῖα καὶ 90 ναύτας.

5. Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς

Τὴν 3ην Αὐγούστου 1492 τὰ τρία πλοῖα τοῦ Κολόμβου ἐξέπλευσαν ἀπὸ ἓνα λιμένα τῆς Ἰσπανίας. Εὐνοϊκὸς ἄνεμος τὰ ἔφερῆν ἕως τὰς Καναρίους νήσους. Ἀπ' ἐκεῖ ἐρρίφθησαν τὴν 6ην Σεπτεμβρίου εἰς τὸν ἄγνωστον Ὀκεανόν, Ἐπὶ ἐβδομάδας ἔπλεον βλέποντες μόνον θάλασσαν καὶ οὐρανόν.

Οἱ ναῦται ἤρχισαν ν' ἀνησυχοῦν καὶ δὲν ἠθελαν νὰ προχωρήσουν. Ὁ Κολόμβος τοὺς ἐνεθάρρυνε, τοὺς ἔκαμνε νὰ ἐλπίσουν, ὅτι θὰ ἔχουν μεγάλα κέρδη. Προσέθετεν ὅμως, ὅτι τὰ παράπονά των δὲν ὠφελοῦν εἰς τὸ σημεῖον ὅπου εἶχον προχωρήσει.

Τὰς ἐπομένας ἡμέρας εἶδον νὰ πλέουν θαλάσσια χόρτα, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινεν ὅτι εἶναι πλησίον ἢ ξηρᾶ. Τὴν νύκτα τῆς 11ης πρὸς τὴν 12ην Ὀκτωβρίου διέκριναν φῶς νὰ λάμπη εἰς τὴν ξηρὰν καὶ μέτ' ὀλίγον βολὴ πυροβόλου ἑνὸς ἀπὸ τὰ πλοῖα ἀνήγγειλε τὴν ἐμφάνισιν τῆς ξηρᾶς. Ἡ ἀποβίβασις ἔγινε μὲ μεγάλην ἐπισημότητα.

Ὁ Κολόμβος εἶχεν ἀνακαλύψει μίαν νῆσον, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε «**Ἁγιον Σωτήραν**». Τὰς ἄλλας ἡμέρας ἀνεκάλυψε καὶ ἄλλας. Ἐπέστρεψε τὴν 15ην Μαρτίου 1493 εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή.

Ἐκαμε ἄλλα τρία ταξίδια. Ἔως τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἐπίστευεν, ὅτι ἔφθασεν εἰς τὰς Ἰνδίας. Εἶχεν ἀνακαλύψει μεγάλην χώραν, μίαν ἥπειρον ἄγνωστον ἕως τότε, τὴν **Ἀμερικὴν**.

Ὁ Κολόμβος δὲν ἐχάρη τὸ μέγα κατόρθωμά του. Πολλοὶ τὸν ἐζήλευσαν καὶ τὸν ἐσυκοφάντησαν εἰς τὴν βασιλίτισσαν. Ὁ μεγάλος θαλασσοπόρος ἀπέθανε πικραμένος. Ἡ νέα ἥπειρος ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ ἄλλον θαλασσινόν, τὸν **Ἀμέρικον**.

6. Οί Πορτογάλοι φθάνουν εις τὰς Ἰνδίας

Δώδεκα ἔτη εἶχαν περάσει ἀπὸ τότε ποὺ ὁ *Ντιάζ* ἀνεκάλυψε τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος. Ἐνας ἄλλος τολμηρὸς Πορτογάλος θαλασσινός, ὁ *Βάσκο ντὲ Γάμα*, ἐξεκίνησε τὸ 1498 ἀπὸ τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος καί, ἀφοῦ ἐταξίδευσε ἀκριβῶς ἕνα χρόνον εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, ἐφθασε τέλος εἰς τὴν Καλκούταν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐρέθη ὁ θαλάσσιος δρόμος διὰ τὰς Ἰνδίας.

Οἱ Εὐρωπαῖοι ἤμποροῦσαν τώρα νὰ πηγαίνουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς τὴν περίφημον χώραν, ποὺ ἔβγαζε τὰ μυρωδικὰ καὶ τὰ μπαχαρικά, τὸ πιπέρι, τὴν κανέλλαν, τὸ μοσχοκάρυον, τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ τὰ μαργαριτάρια.

7. Ἀποτέλεσμα τῶν ἀνακαλύψεων

Μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν νέων χωρῶν ἐγίνε μετὰ ἀλλαγὴ εἰς τὸν κόσμον. Αἱ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων ἠῤῥησαν πολὺ. Ἐνόησαν ὅτι ἡ Γῆ εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅ,τι ἐνόμιζαν κατὰ τὰ παλαιότερα χρόνια. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἤξευραν μικρὸν τμήμα τῆς Γῆς. Ὅλη ἡ κίνησις καὶ ὅλον τὸ ἐμπόριον ἐγίνοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μέσα εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἰς τὰς χώρας ποὺ εἶναι ὀλόγουρά της. Τώρα ἡ προσοχὴ τῶν Εὐρωπαίων ἐστράφη πρὸς τὰς νέας χώρας.

Ἀπὸ τὰς νέας χώρας ἦλθαν πάρα πολλὰ προϊόντα ἄγνωστα ἕως τότε εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἦρχισε νὰ γίνεταί μεγάλον ἐμπόριον μὲ τὸν νέον κόσμον καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἡ κίνησις ἀπὸ τὴν Μεσόγειον ἐπέρασαν εἰς τὸν *Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν*. Πολλαὶ πόλεις τῆς παραλίας τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἔγιναν πλούσιαι καὶ πολυάνθρωποι, ὅπως ἡ Λισσαβών, οἱ λιμένες τῆς Ἰσπανίας, ἡ Ἀμβέρσα εἰς τὸ Βέλγιον, τὸ Ἀμστελδαμον εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ αἱ πόλεις τῆς Ἀγγλίας. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπλούτησαν πολὺ, προπάντων οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τεχνῖται. Ἐκτίσαν ὠραίας καὶ πλουσίας κατοικίας, ἤρχισαν νὰ ζοῦν καλύτερα καὶ ἠθελαν μὲ κάθε τρόπον νὰ μορφωθοῦν.

Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι, Πορτογάλοι, Ἰσπανοὶ, Ὀλλανδοὶ, Γάλλοι, Ἀγγλοὶ, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας χώρας. Ἐκαμαν δηλαδὴ *ἀποικίας*. Σπουδαιότεραι ἀπὸ ὅλας τὰς ἀποικίας ἦσαν αἱ ἀγγλικαὶ εἰς τὴν παραλίαν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Αὐταὶ προώδευσαν πολὺ καὶ ἔγιναν αἱ σημεριναὶ *Ἡνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς*, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κράτη τοῦ κόσμου.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἡ ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἢ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι συνέχεια τῆς Ἀρχαίας, τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Εἰς τὴν Ἀρχαιότητα ἔζησαν δύο μεγάλοι λαοί, οἱ **Ἕλληνες** καὶ οἱ **Ρωμαῖοι**. Οἱ Ἕλληνες ἀνεπτύχθησαν ἐνωρίς, ἔκτισαν μεγάλας καὶ ὠραίας πόλεις, προώδευσαν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας, ἔκαμαν θαυμάσιον πολιτισμόν. Οἱ Ρωμαῖοι διεκρίθησαν εἰς τὰ στρατιωτικά καὶ εἰς τὴν διοίκησιν. Ἐκυρίευσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ πολλὰς ἄλλας χώρας εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἵδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν.

Εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν ἔλαβαν σπουδαίαν θέσιν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ἑλληνικὴ τέχνη, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς γενικώτερον. Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐμιμήθησαν τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμά των. Ἐκτίσαν κατοικίας καὶ μέγαρα ὅπως ἐκεῖνοι, ἔγραψαν βιβλία, ὅπως τὰ ἑλληνικά.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἤρχισε νὰ διαδίδεται εἰς αὐτὴν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ποῦ ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τοὺς κατοίκους εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ἐνας ἐξυπνος καὶ ἰκανὸς αὐτοκράτωρ, ὁ **Μέγας Κωνσταντῖνος**, ἐπροστάτευσε τὸν χριστιανισμόν καὶ τὸν ἔκαμεν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους του.

Ὁ **Κωνσταντῖνος** ἔκτισε νέαν πρωτεύουσαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς ἀποικίας τοῦ Βυζαντίου. Ἡ νέα πόλις ὠνομάσθη ἀπὸ τὸ ὄνομά του **Κωνσταντινούπολις**.

Ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία εἶχε δύο αὐτοκράτορας, τὸν ἕναν εἰς τὴν Ρώμην, τὸν ἄλλον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ ὀριστικὸς χωρισμὸς ἔγινε τὸ 395 μ.Χ.

Ἡ Δυτικὴ Αὐτοκρατορία ἔπαθε πολλὰ κατὰ τὴν μεγάλην μετανάστευσιν ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν γερμανικῶν λαῶν. Τέλος κατελύθη τὸ 476 π.Χ. Τὸ ἔτος αὐτὸ θεωρεῖται ὡς τὸ τέλος τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας καὶ ἀρχὴ τῆς Μεσαιωνικῆς.

Ἡ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία κατάρθωσε ν' ἀντισταθῇ εἰς τὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἔζησεν ἄλλα χίλια περίπου χρόνια καὶ ἔκαμεν ἀξιό-

λογα έργα. Ἐπειδὴ ὁ σημαντικώτερος λαὸς εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἦσαν οἱ **Ἕλληνες**, ἡ Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία ἔγινεν **ἑλληνικὴ**. Δι' αὐτὸ τὴν λέγομεν ἑλληνικὴν ἢ **Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν**.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν μέσων χρόνων ἦτο ἡ περισσότερον ἀνεπτυγμένη ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐδιδάχθησαν οἱ λαοὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν.

1. Ἀραβες καὶ Τούρκοι

Εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὰ ἀσιατικὰ σύνορα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐσχηματίσθη σημαντικὸν κράτος, τὸ **Ἀραβικόν**.

Οἱ Ἀραβες ἦσαν ἕως τότε λαὸς ἀσήμαντος. Τοὺς ἐξύπνησεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 7ου αἰῶνος ὁ **Μωάμεθ**, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐδίδαξε νέαν θρησκείαν, τὸν **ἰσλαμισμόν** ἢ **μωαμεθανισμόν**.

Πολλοὶ λαοὶ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν ἐδέχθησαν τὴν νέαν θρησκείαν καὶ ἔγιναν φανατικοὶ μουσουλμάνοι. Οἱ Ἀραβες ἵδρυσαν ἐκτεταμένον κράτος, ἔγιναν δυνατοὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν. Ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἐδιάβασαν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ βιβλία καὶ ἀνέπτυξαν τὸν ἀξιόλογον **ἀραβικὸν πολιτισμόν**. Ἔγιναν ὅμως ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Μετὰ τοὺς Ἀραβας ἦλθαν οἱ **Τούρκοι**, μογγολικῆς καταγωγῆς, μωαμεθανοὶ καὶ αὐτοὶ, ἦσαν ἐπικίνδυνοι πολεμισταί, πού. τέλος κατέστρεψαν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

2. Δυτικοὶ λαοὶ

Εἰς τὴν Δύσιν οἱ **γερμανικοὶ λαοὶ** ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς παλαιούς κατοίκους, πού ὠμίλουσαν λατινικά, δηλαδὴ τὴν γλῶσσαν τῶν Ρωμαίων, ἀπὸ τὴν ἀνάμιξιν προῆλθον νέοι λαοί, οἱ **Γάλλοι**, **Ἰταλοί**, **Ἰσπανοί**. Αὐτοὶ ὀμιλοῦσαν γλώσσας, αἱ ὁποῖαι προῆλθον ἀπὸ τὰ λατινικά καὶ τὰς λέγουσαν **νεολατινικὰς γλώσσας**. Οἱ Γερμανοί, πού ἔμειναν εἰς τὴν παλαιὰν πατρίδα των, ἐξηκολούθησαν νὰ ὀμιλοῦσαν **γερμανικά**.

Οἱ λαοὶ αὐτοὶ δὲν εἶχον ἀκόμη μεγάλην ἀνάπτυξιν. ἦσαν ὅμως πολυάριθμοι καὶ ἐγκατεστημένοι εἰς εὐφόρους χώρας. Ἀνεπτύχθη-

σαν ἀργότερα. ἔμαθαν πολλά καὶ ἔγιναν κίνδυνος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ἡ αὐτοκρατορία εἶχε καὶ ἄλλους ἐχθροὺς εἰς τὴν Εὐρώπην, τοὺς **Σλάβους**, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν βορείαν ὄχθη τοῦ **Δουνάβεως**. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπέρασαν τὸν ποταμὸν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς βορείας εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι καὶ ἓνας μεγαλύτερος ἀκόμη σλαβικὸς λαός, οἱ **Ρῶσοι**, ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

3. Ἀκμὴ τῆς Αὐτοκρατορίας

Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἐκινδύνευσεν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς. Ἀργότερα ὅμως ἐστερεώθη καὶ ἤρχισε νὰ προοδεύη. Ὁ **Ἰουστινιανὸς τὸν 6ον αἰῶνα** ἀνέκτησε τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας. Ὁ **Ἡράκλειος τὸν 7ον αἰῶνα** ἀπέκρουσε τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν.

Ἀπὸ τὸν μεγάλον ἀραβικὸν κίνδυνον ἔσωσε τὴν Αὐτοκρατορίαν ὁ **Δέων Ἰσαυρος** καὶ μὲ τὴν μεταρρύθμισίν του ἐστερέωσε περισσότερο τὸ κράτος.

Ἡ Αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς τὴν μεγάλην ἀκμὴν τῆς τὸν 9ον, 10ον καὶ 11ον αἰῶνα ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας. Οἱ αὐτοκράτες **Νικηφόρος Φωκᾶς**, **Ἰωάννης Τσιμισκῆς** καὶ **Βασίλειος Β'** ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Ἀραβας, Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἡ οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου.

4. Κλονίζεται ἡ Αὐτοκρατορία

Μεγάλος κίνδυνος διὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν ἔγιναν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Ἀνατολήν, οἱ Εὐρωπαῖοι εἰς τὴν Δύσιν.

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ 11ου αἰῶνος οἱ **Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι** κτυποῦν μὲ ὄρμην τὴν Αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Μ. Ἀσίας. Μεταξὺ αὐτῶν τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Ἱερουσηλὴμ.

Οἱ Δυτικοὶ ἔλαβαν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν κακὴν συμπεριφορὰν τῶν Σελτζοῦκων εἰς τοὺς προσκυνητὰς τῶν Ἁγίων Τόπων καὶ μὲ παρακίνησιν τοῦ Πάπα ἐπεχείρησαν μεγάλας ἐστρατείας εἰς τὴν Ἀνατολήν μὲ πρόφασιν νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους; πραγμα-

τικά όμως διά να κυριεύσουν χώρας και να πλουτίσουν. Έγιναν εις τὸ διάστημα διακοσίων περίπου ἐτῶν 8 τοιαῦται ἐκστρατεῖαι (1096 – 1270), τὰς ὁποίας ὠνόμασαν **Σταυροφορίας**.

Καταστρεπτική διὰ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἦτο ἡ **Τετάρτη Σταυροφορία** (1204). Οἱ Σταυροφόροι ἐκυρίευσαν τὴν Πόλιν καὶ διέλυσαν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

5. Ἡ καταστροφή

Οἱ Ἕλληνες ἀνέκτησαν τὴν Πόλιν, ἀλλὰ ἡ νέα αὐτοκρατορία τῶν δὲν εἶχεν οὔτε τὴν ἑκτασιν οὔτε τὴν δύναμιν τῆς παλαιᾶς. Δὲν κατῴρθωσαν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὸ νέον τουρκικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη πολὺ πλησίον εἰς τὴν πρωτεύουσάν των, εἰς τὴν Προῦσαν.

Οἱ **Ὄθωμανοὶ Τοῦρκοι** προώδευσαν γρήγορα. Ἐπῆραν τὰς ὀλίγας ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐπέρασαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντον, ἐκυρίευσαν τὴν Καλλιπόλιν, κατόπιν τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν Θεσσαλονίκην, ὕπεταξαν τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐνίκησαν εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοὺς Σέρβους.

Ἡ Δύσις δὲν ἐβοήθησε τοὺς Ἕλληνας. Τὸ 1453 οἱ Τοῦρκοι, μὲ τὸν νεαρὸν σουλτάνον Μωάμεθ ἐπὶ κεφαλῆς, ἐκυρίευσαν τὴν Πόλιν.

Ἀπὸ τότε ἐτελείωσεν ἡ μεσαιωνικὴ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἤρχισεν ἡ **Νεωτέρα**.

6. Χαραυγὴ νέου κόσμου

Ἐνῶ μὲ τὴν Ἄλωσιν εὐρήκε μεγάλη συμφορὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἡ Δύσις ἤρχισε νὰ ἐξυπνᾷ καὶ νὰ προοδεύη.

Οἱ **Πορτογάλοι** ἐζήτησαν δρόμον διὰ τὰς Ἰνδίας πλέοντες τὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ **Κολόμβος** ἐνεκάλυψε νέαν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν ἡπειρον, τὴν **Ἀμερικὴν**.

Μετὰ τὸ ἐμπόριον πολλοὶ χῶροι, ὅπως ἡ **Ἰσπανία**, ἡ **Πορτογαλία**, ἡ **Ὀλλανδία**, ἡ **Γαλλία**, ἡ **Ἀγγλία** ἐπλούτησαν.

Οἱ Εὐρωπαῖοι ἔκαμαν σημαντικὰς **ἐφευρέσεις**. Ἐφεύραν τὴν ναυτικὴν πυξίδα, τὴν πυρίτιδα, τὴν τυπογραφίαν.

Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι προώδευσαν. Πολλοὶ εὐρωπαϊκοὶ χῶροι, ἡ **Ἰταλία**, **Γαλλία**, **Ἰσπανία**, **Ἀγγλία**, ἀνέδειξαν μεγάλους συγγραφεῖς, ζωγράφους, γλύπτας, ἀρχιτέκτονας.

Τὴν μεγάλην αὐτὴν κίνησιν τὴν ὠνόμασαν **Ἀναγέννησιν**. Μὲ τὴν Ἀναγέννησιν ἤρχισαν οἱ **Νεοὶ Χρόνοι**.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ίστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας . . . . . Σελ. 3

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

1. Οἱ Ἕλληνες	Σελ. 4
2. Οἱ Ρωμαῖοι	» 5
3. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Ρώμην	» 6
4. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν	» 8
5. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς Ἀθήνας	» 9
6. Οἱ Ἕλληνες δέχονται τὸν Χριστιανισμόν	» 10
7. Διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν—Οἱ Μάρτυρες	» 11

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

1. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	Σελ. 13
2. Ὁ Κωνσταντῖνος κτίζει τὴν Πόλιν	» 14
3. Οἰκουμένη Σύνοδος τῆς Νικαίας	» 15
4. Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως—Ὁ Μέγας Θεοδοῦσιος	» 16
5. Οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας	» 17
6. Ἡ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία	» 19
7. Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἢ Μεσαιωνικὸς Ἕλληνισμὸς	» 21

ΣΤΕΡΕΩΝΕΤΑΙ Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

1. Ὁ Ἰουστινιανὸς	Σελ. 22
2. Ἡ «Στάσις τοῦ Νικά» (532)	» 23
3. Πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ	» 24
4. Εἰρηνικὰ ἔργα—Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον	» 25
5. Ἡ Ἁγία Σοφία	» 26

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Ἡράκλειος—Πέρσαι καὶ Ἄβαραι	Σελ. 28
2. Οἱ Ἄβαραι πολιορκοῦν τὴν Πόλιν	» 29
3. Συντριβὴ τῶν Περσῶν—Ἡ Ὑψωσις τοῦ Σταυροῦ	» 30

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΚΑΙ Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ

1. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ θρησκεία του	Σελ. 32
2. Κατακτήσεις τῶν Ἀράβων	» 33
3. Ὁ Ἀραβικὸς κίβδος	» 37
4. Πολιτισμὸς τῶν Ἀράβων	» 37

ΟΙ ΙΣΑΥΡΟΙ

1. Πρῶτη ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως	Σελ. 39
2. Ὁ Λέων Ἰσαρος σώζει τὴν Αὐτοκρατορίαν	» 39
3. Ἡ Μεταρρύθμισις	» 40

ΤΑ ΕΝΔΟΞΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Μακεδονικὴ Δυναστεία (867—1057)	Σελ. 43
1. Οἱ Βούλγαροι	» 43
2. Οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι γίνονται χριστιανοὶ	» 44
3. Βουλγαρικὸν πόλεμον	» 45
4. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς—Ἐκστρατεία εἰς τὴν Κρήτην	» 46
5. Ὁ Νικηφόρος ἐλευθερώνει τὴν Κρήτην	» 47
6. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς κατὰ τῶν Βουλγάρων	» 48
7. Ἰωάννης Τσιμισκῆς	» 49
8. Βασίλειος Β'	» 49
9. Τὸ τέλος τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου	» 49
10. Ὁ Βασίλειος Β' ἐπισκέπτεται τὰς Ἀθήνας	» 50
11. Τὰ ἐνδοξα χρόνια τῆς Αὐτοκρατορίας	» 51
12. Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας	» 52

ΚΛΙΝΕΙ ΤΟ ΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. Οι Σελτζούκοι Τούρκοι κυριεύουν την Μ. 'Ασίαν	Σελ. 55
2. 'Η δυναστεία τών Κομνηνών	» 55'
3. Αί Σταυροφορίες	» 56
4. Οι Εύρωπαίοι καταλαμβάνουν τούς 'Αγίους Τόπους	» 57

ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ

1. Τετάρτη Σταυροφορία	Σελ. 59
2. Οι Φράγκοι μοιράζονται την Αυτόκρατορίαν	» 60
3. 'Η Αυτόκρατορία τής Νικαίας	» 61
4. Τά άλλα Έλληνικά κράτη	» 62
5. Οι Έλληνες άνακτοῦν την Πόλιν	» 63

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

1. 'Η Νέα Έλληνική Αυτόκρατορία	Σελ. 64
2. Οι 'Οθωμανοί Τούρκοι	» 64
3. Οι Τούρκοι περνούν εις την Εύρώπην	» 65
4. Διατί οί Τούρκοι προώδεσαν γρήγορα	» 65
5. 'Η έπιδρομή του Παμερλάνου	» 67
6. Οι αυτόκράτορες προσπαθοῦν νά σώσουν τὸ κράτος	» 68
7. Οὐνιάδης καί Σκεντέρμπεης	» 69

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Κωνσταντίνος καί Μωάμεθ	Σελ. 71
1. 'Η πολιορκία	» 72
2. 'Η άλωσις	» 74
3. Οι Τούρκοι κυριεύουν τὰς ἑλληνικὰς χώρας	» 75

Η ΧΑΡΑΥΓΗ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

'Η 'Αναγέννησις εις την Δύσιν	Σελ. 77
---	---------

Α' ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

1. Οι Έλληνες λόγιοι εις την Δύσιν	Σελ. 80
2. 'Αναγέννησις τών γραμμάτων καί τεχνῶν	» 82
3. 'Ακμάζουν τὰ γράμματα καί αἱ τέχναι εις την Εύρώπην	» 84

Β' ΕΦΕΥΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ

1. Αἱ ἐφευρέσεις	Σελ. 86
2. Τὰ μεγάλα θαλάσσια ταξίδια	» 87
3. Τὰ ταξίδια τών Πορτογάλων	» 87
4. 'Ο Κολόμβος	» 88
5. 'Ανακάλυψις τής 'Αμερικής	» 89
6. Οι Πορτογάλοι φθάνουν εις τὰς 'Ινδίας	» 90
7. 'Αποτέλεσμα τών ανακαλύψεων	» 90

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

'Αρχή τής Βυζαντινής Αυτόκρατορίας	Σελ. 92
1. 'Αραβες καί Τούρκοι	» 92
2. Δυτικοί Λαοί	» 93
3. 'Ακμή τής Αυτόκρατορίας	» 93
4. Κλονίζεται ἡ Αυτόκρατορία	» 93
5. 'Η καταστροφή	» 94
6. Χαραυγή νέου κόσμου	» 94
Περιεχόμενα	» 95

Τὸ ἐξώφυλλο ἔγινε ἀπὸ τῆ ζωγράφου ΡΕΝΑ ΤΖΟΛΑΚΗ.

Ἡ ἐσωτερικὴ εἰκονογράφησι ἔγινε ἀπὸ τῆ ζωγράφου ΜΑΡΙΑ ΚΩΣΤΑΚΟΥ.

0020561175

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΝΕΑ ΣΕΙΡΑ
 ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
 ❁ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ ❁

ΤΑΞΙΣ Α'

Αρ. 1. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ-ΤΕΤΡΑΔΙΟ

ΤΑΞΙΣ Β'

Αρ. 3. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ-ΤΕΤΡΑΔΙΟ

ΤΑΞΙΣ Γ'

Αρ. 5. ΠΑΛΛΑΔΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

- » 6. ΜΥΘΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ
- » 7. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
- » 8. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
- » 9. ΔΥΤΙΚΗ-ΑΘΗΝΑ-ΠΕΙΡΑΙΑΣ
- » 18. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΤΑΞΙΣ Δ'

Αρ. 10. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

- » 11. ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧ. ΕΛΛΑΔΟΣ
- » 12. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
- » 13. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
- » 15. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
- » 18. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑΙ ΤΑΞΕΙΣ Γ' & Δ'

Αρ. 15. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

- (Α' και Β' έτος συνδ/λίας)
- » 16. ΙΣΤΟΡΙΑ
(Α' έτος συνδ/λίας)
- » 17. ΙΣΤΟΡΙΑ
(Β' έτος συνδ/λίας)
- » 18. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ
(Α' και Β' έτος συνδ/λίας)

ΤΑΞΙΣ Ε'

Αρ. 19. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Έγκερ.)

Αρ. 20. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- » 21. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΗΠΕΙΡΩΝ (Έγκερ.)
- » 22. ΦΥΣΙΚΗ & ΧΗΜΕΙΑ »
- » 29. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ »
- » 30. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ »
- » 23. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Έλεύθ.)
- » 35. ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΜΟΥ »

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

Αρ. 24. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ & ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ (Έγκερ.)

- » 25. ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΩΤ. ΕΛΛΑΔΟΣ »
- » 26. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΥΡΩΠΗΣ »
- » 27. ΦΥΣΙΚΗ & ΧΗΜΕΙΑ »
- » 29. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ »
- » 30. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ »
- » 28. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Έλεύθ.)
- » 35. ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΜΟΥ »
- » 36. ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ »

ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑΙ ΤΑΞΕΙΣ Ε' & ΣΤ'

Αρ. 29. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

- (Α' και Β' έτος συνδ/λίας) (Έγκερ.)
- » 30. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ Ε & ΣΤ' »
- (Α' και Β' έτος συνδ/λίας)
- » 31. ΦΥΣΙΚΗ & ΧΗΜΕΙΑ »
- (Α' έτος συνδ/λίας)
- » 32. ΦΥΣΙΚΗ & ΧΗΜΕΙΑ »
- (Β' έτος συνδ/λίας)
- » 33. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Έλεύθ.)
- (Α' έτος συνδ/λίας)
- » 34. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ »
- (Β' έτος συνδ/λίας)
- » 35. ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΜΟΥ »
- » 36. ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ »

ΙΧΝΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΤΕΥΧΟΣ Α' — ΤΕΥΧΟΣ Β' ΤΕΥΧΟΣ Γ' — ΤΕΥΧΟΣ Δ'

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ

ΟΔΟΣ ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 14 ΑΘΗΝΑΙ